

MILITAIRE SPECTATOR

European Gendarmerie Force

- De invloed van Iran in Afghanistan
- Civiele dienstverleners in operatiegebieden
- Lyautey en de inktvlek
- Index

Alle artikelen uit de Militaire Spectator op DVD

Ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan van de Militaire Spectator zijn alle jaargangen van het militair-wetenschappelijk tijdschrift gedigitaliseerd. Alle artikelen, editorials, boekrecensies en columns zijn bijeengebracht op zes DVD's.

De printbare PDF-bestanden op de DVD's zijn te doorzoeken met trefwoorden. Bij de DVD's hoort een boekje met zoektips.

Lezers van de Militaire Spectator kunnen de DVD-box bestellen door € 17,50 over te maken naar bankrekeningnummer 514338997 ten name van Militaire Spectator in Den Haag. Graag vermelden 'bestelling DVD-box' en uw naam, adres, postcode en woonplaats.

De Militaire Spectator is sinds 1832 het militair-wetenschappelijk tijdschrift voor en over de Nederlandse krijgsmacht. Het maakt relevante kennis, wetenschappelijke inzichten, ontwikkelingen en praktijkervaringen toegankelijk en slaat zo een brug tussen theorie en praktijk. De Militaire Spectator stimuleert de gedachtevorming over onderwerpen die de krijgsmacht raken en draagt zodoende bij aan de ontwikkeling van de krijgswetenschap in de breedste zin van het woord. Op deze wijze geeft het tijdschrift inhoud aan zijn missie: het bijdragen aan de professionalisering van het defensiepersoneel en het verhogen van het kennisniveau van overige geïnteresseerden. Daarmee bevordert de Militaire Spectator ook de dialoog tussen krijgsmacht, wetenschap en samenleving.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl

Secretaris en ledenadministratie

luitenant-kolonel Henk Sonius
T 070 -318 6930
E hc.sonius.01@mindef.nl

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

De Militaire Spectator wordt ook verstuurd
op basis van rang/schaal. Adreswijzigingen
doorgeven bij de eigen personeelsdienst.

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof. em.
J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)
T 071 - 542 18 30
E jmjbosch@xs4all.nl
kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
luitenant-kolonel KLu S.M. Babusch bc
kapitein ter zee P. van den Berg
commodore KLu drs. G.M. Bergsma
drs. P. Donker
kolonel MJD mr. dr. P.A.L. Ducheine
drs. P.H. Kamphuis
kolonel KMar dr. J.A.J. Leijtns
kolonel MPSD drs. F. Matser
brigade-generaal TS ir. R.G. Tieskens
luitenant-kolonel Marns drs.
A.J.E. Wagemaker MA
kapitein-luitenant ter zee mr. N.A. Woudstra

BUREAU REDACTIE

mw. drs. A. Kool
drs. F.J.C.M. van Nijnatten
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 - 316 51 20 of
070 - 316 51 95
F 070 - 316 51 99
E redactiemilitairespectator@mindef.nl

LIDMAATSCHAP

binnenland € 22,50
studenten € 15,00
buitenland € 27,50

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink
ISSN 0026-3869
Nadruk verboden

Coverfoto: Ceremoniële vlaggenparade
op het EGF-hoofdkwartier in Vicenza
(Foto: PHQ EUROGENDFOR)

MILITAIRE SPECTATOR

652 Invloed van Iran in Afghanistan

P. van Hattem

Iran is de afgelopen dertig jaar een steeds grotere rol gaan spelen
in Afghanistan en heeft alle belang bij een zwakke regering in Kabul.

664 European Gendarmerie Force

J.L. Hovens

De European Gendarmerie Force voorziet duidelijk in een behoefte,
maar de Nederlandse inbreng zou substantiëler kunnen zijn.

678 Civiele dienstverleners in operatiegebieden

G.L. de Gooijer

Het gebruik van civiele dienstverleners in operatiegebieden vereist
een diepere discussie om tot een breed gedragen beleid te komen.

685 Lyautey en de inktvlek

A.C. Tjepkema

De inktvlek-methode in Uruzgan grijpt terug op de tache d'huile-
doctrine zoals generaal Lyautey die in de Franse koloniën toepaste.

En verder:

Editoriaal	650
Meningen van anderen	696
Tegenwicht	698
Andere ogen	700
Boeken	701
Summaries	

Over personeel gesproken...

De krijgsmacht uit de tijd van de Koude Oorlog is voltooid verleden tijd. Wat er nu staat is een organisatie die op minstens twee manieren een grote verandering onderging. Als het gaat om nationale taken is er een ander perspectief ontstaan op de inzet van de krijgsmacht ter ondersteuning van civiele autoriteiten. De onlangs gehouden oefening rond het thema 'water' leverde zelfs geluiden op dat mensen van buiten Defensie militaire besluitvormingsprocedures voor complexe problemen als een waardevol instrument beschouwen. Als het gaat om al dan niet bondgenootschappelijke taken staat er een organisatie die niet alleen uitzendgereed is, maar die dat ook doorlopend bewijst. Het gaat dus goed?

Als we naar het personeel kijken is dat deels waar, deels ook niet. Het gaat goed als we kijken naar wat de uitgezonden militairen presteren. In risicovolle operaties laten ze zien wat opleiding, vorming en teamgeest bewerkstelligt bij het oppakken van een breed scala aan uitdagingen. In die zin is trots gerechtvaardigd op het eigen personeel. Het gaat minder goed als we kijken naar de vulling van de organisatie. Er zijn duidelijk tekorten. Dit is een punt dat zorgen baart. Het is echter een punt waarvoor op alle niveaus aandacht bestaat. Er wordt nu gezocht naar oplossingen. Later zal blijken of een combinatie van imago, wervingskracht en een scala aan maatregelen ervoor zal zorgen dat de gewenste aantallen in de gewenste kwaliteit op het gewenste tijdstip beschikbaar zijn.

Wie over personeel nadenkt onderkent in ieder geval twee aspecten die aandacht vragen. Het eerste heeft te maken met de ordening van de personele functie, het tweede met een drie-

gende kloof tussen hen die met uitzendervaring terugkomen en de krijgsmacht zoals die dagelijks in Nederland functioneert. Beide aspecten hebben te maken met de centralisatie die de laatste jaren binnen Defensie aan de orde is.

Ook in de 'oude' krijgsmacht werd er op verschillende manieren naar personeel gekeken. Vooral bij de diverse afdelingen plannen ging het in eerste aanleg om aantallen en soorten. Soorten naar rang, soorten naar categorie, soorten naar opleidingsniveau en dergelijke. Planners schoven in aantallen en functies. Er zaten geen gezichten achter de getallen. Het was een afstandelijke benadering van het fenomeen 'personele middelen'. Commandanten gingen het om veel méér dan aantallen. Voor hen ging het vooral om capaciteiten en kwaliteiten, het verder vormen en opleiden, en om het signaleren van potenties en beperkingen. Dat was alleen mogelijk als ze hun personeel kenden. En achter elk individu ging een verhaal schuil. Ook die verhalen waren, zeker bij goede commandanten, bekend. Elke commandant wist zich daarbij gesteund door een personeelsfunctionaris en een personeelsorganisatie waarin dezelfde kennis over elk individu aanwezig was.

Dat was kostbare kennis omdat commandanten wisselden; kostbare kennis omdat het maatwerk mogelijk maakte bij overplaatsingen en de organisatie van loopbaanstructuur. Kostbare kennis ook omdat er bij elke personeelsmaatregel twee belangen in het geding waren. Dat van de betrokkene, en vaak ook zijn of haar gezin, en dat van de organisatie. Het contact tussen commandant en personeelsfunctionaris zorgde er ook voor dat er vaak meer werd gedeeld dan

wat er formeel op papier stond. Dan ging het bijvoorbeeld om vertrouwelijke en gevoelige informatie die relevant is om problemen te voorkomen, of over halve of hele toezeggingen, en meer van dat soort cruciale informatie. De organisatie voer er wel bij en het personeel wist zich als individu beschouwd.

Het lijkt erop dat dit kostbare goed verloren dreigt te gaan. Ook de personele functie ont-kwam immers niet aan herordening en centra-lisatie. Waar beheersing en doelmatigheid aan de orde zijn, komt centralisatie om de hoek kijken. Daar is in beginsel niets op tegen. Centralisatie kan voordelen opleveren. Het lijkt er echter steeds meer op dat commandanten bij vragen over het personeel niet veel meer tot hun beschikking hebben dan een service-nummer waar men vragen terecht kan.

Anonieme helpdeskmedewerkers aldaar duiken in regelgeving en, als dat nodig mocht zijn, in dossiers en komen met een reactie. De mens over wie het gaat heeft bij hen geen gezicht. Het is een defensiemedewerker met een identi-ficatie-nummer en een dossier. Niets meer en niets minder. Met de centralisatie in de perso-nele functie dreigen dus allerlei kostbare zaken rond kennis van het personeel en betrokken-heid bij de mens tussen wal en schip vallen. En hoe ervaart de medewerker deze ontwikkeling? Diverse signalen wijzen erop dat medewerkers zich soms inderdaad eerder als 'nummer' dan als mens aangesproken voelen.

Maar centralisatie in brede zin heeft een tweede effect, waarvan de gevolgen moeilijk te overzien zijn. Op jaarbasis nemen nu ongeveer 5.000 militairen alleen al aan de uitzendingen

naar Afghanistan deel. Daar gaat het eerst en vooral om opdrachtgerichte commandovoering en decentralisatie. Daar zijn het vooral onder-officieren, subalterne officieren en jonge hoofd-officieren die, steeds opnieuw, besluiten moeten nemen die zwaarwegende gevolgen kunnen hebben. Die zware verantwoordelijkheid vraagt ruimte om besluiten te nemen en vraagt om bevoegdheden. Natuurlijk zijn er procedures, maar die zijn er op gericht om de effectiviteit te bevorderen.

Diezelfde functionarissen worden na terugkeer weer met de staande organisatie van de krijgsmacht geconfronteerd. De luitenant die daar een peloton in gevaarlijke omstandigheden leidde, ontdekt dat zijn speelruimte in de kazerne of zelfs bij een oefening van een totaal andere orde is. Regels en procedures die samen-hangen met doelmatigheid en het voorkómen van risico's domineren. De soldaat ziet dat zijn directe meerderen daar over heel véél en hier over duidelijk minder eigen verantwoordelijk-heid en vooral daarmee verbonden bevoegd-heden beschikken. Welke uitwerking dit heeft op het individu en de onderlinge samen-werking is nog niet helder. Duidelijk is wel dat dit thema aandacht vraagt.

Uitzendervaringen zijn een waardevolle leer-school voor anderen. Ze kunnen mogelijk ook een leerschool zijn voor de organisatie en de werkwijze van de staande organisatie. Ze zouden in ieder geval niet tot een bron van frustratie moeten leiden.

Het zou triest zijn als militairen die zich in de harde praktijk hebben bewezen, zouden verzanden in een papieren moeras. ■

De invloed van Iran in Afghanistan, 1979-2008

De afgelopen dertig jaar heeft Iran zich steeds sterker laten gelden in Afghanistan, het buurland waarmee het een gemeenschappelijke geschiedenis deelt. Het eerste decennium viel samen met de Sovjet-bezetting van Afghanistan, het tweede met burgeroorlogen en de opkomst van de Taliban. De derde periode kenmerkte zich door de komst van westerse troepen en westerse invloed in Afghanistan. Als de regering in Kabul haar centrale gezag niet weet uit te breiden naar de rest van Afghanistan zal de Iraanse invloed het komende decennium verder kunnen groeien.

*P. van Hattem – Kapitein van de Koninklijke Luchtmacht**

Tijdens het bewind van de sjah richtte de buitenlandse politiek van Iran zich op de westgrenzen, de Golfregio en de Verenigde Staten. De communistische coup van 1978 en de daaropvolgende Sovjet-bezetting van Afghanistan, de Afghaanse burgeroorlogen in de jaren negentig en de Amerikaanse interventie in 2001 confronteerden Iran met nieuwe veiligheidsdreigingen. Een toegenomen Iraanse belangstelling voor het Oosten was het gevolg. Iran en Afghanistan zijn niet-Arabisch moslimlanden, die een 936 kilometer lange grens delen. Ze bevinden zich op het kruispunt van het Midden-Oosten en Centraal-Azië, een regio die al eeuwenlang onrustig en van grote geostrategische waarde is. Iran en Afghanistan hebben een gemeenschappelijke geschiedenis. Die ligt in hun betrokkenheid bij de *Great*

Game, de rivaliteit tussen Groot-Brittannië en Rusland in Centraal-Azië eind negentiende eeuw. Maar die geschiedenis draait ook om de veldtochten van Alexander de Grote, de uitbreidingen van het Islamitische Rijk in de zevende en achtste eeuw en de Mongoolse overheersing onder Dzjengis Khan.¹

Ondanks historische, taalkundige en culturele banden tussen beide bevolkingen, onderhielden de buurlanden geen diepgaande politieke of economische betrekkingen met elkaar. Maar in de jaren zeventig werd Afghanistan economie steeds afhankelijker van Iran voor afzet en doorvoer van zijn buitenlandse handel. De sjah bood Kabul ondersteuning op het gebied van mijnbouw, waterwegen en spoorwegbouw.² In dezelfde periode begon Iran belangstelling te ontwikkelen voor het politieke landschap van het etnisch, tribaal en feodaal gefragmenteerde Afghanistan.³ Teheran werd uitgedaagd te reageren op veiligheidskwesties aan zijn oostkant.

Dit artikel gaat over de Iraanse invloed in Afghanistan sinds 1979. De focus ligt op het *regional systemic level* en het *global level*, met een analyse van de rol die Pakistan, Saudi-Arabië, de Sovjet-Unie c.q. Rusland en de VS in Afghanistan spelen. Om de invloed van Iran

* De auteur is werkzaam als gevechtsleider op het Air Operations Control Station in Nieuw Milligen. Dit artikel is een bewerking van een paper dat hij schreef voor zijn masteropleiding Politicologie, specialisatie Internationale Betrekkingen, aan de Universiteit van Amsterdam.

1 Richard W., Bulliet, 'Iran between East and West' in: *Journal of International Affairs*, Vol. 60 No. 2, 2007. Blz. 6-11.

2 Miron Rezun, 'Iran and Afghanistan: With Specific Reference to Their Asian Policies and Practices' in: *Journal of Asian and African Studies*, Vol. 25 No. 1-2, 1990. Blz. 22, 23.

3 In Afghanistan zijn verschillende etnische groeperingen: Pashtun 42 procent, Tadzjieken 27 procent, Hazara 9 procent, Oezbeken 9 procent, Aimak 4 procent, Turkmenen 3 procent, Baloch 2 procent, anders 4 procent. Zie: www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html.

in Afghanistan te onderzoeken is het tijdvak van 1979 tot 2008 opgedeeld in drie perioden: 1979-1989, 1990-2000 en 2001-2008. Het eerste decennium overlapt met de Sovjet-bezetting van Afghanistan, het tweede valt samen met de opeenvolgende burgeroorlogen en de opkomst van de Talibanbeweging. In de derde periode zijn de Amerikaanse interventie en de westerse aanwezigheid in Afghanistan de belangrijkste ontwikkelingen.

De periode 1979-1989

Van 1980 tot 1988 voerde Iran een verwoestende oorlog met het Irak van Saddam Hoessein en had Afghanistan weinig prioriteit voor de regering in Teheran. De Iran-Irak oorlog was niet alleen een interstatelijk conflict over territoriale of politieke kwesties, maar volgens de auteur Ray Takeyh tevens 'a war waged for the triumph of ideas, with Ba'hist secular pan-Arabism contesting Iran's Islamic fundamentalism. As such, for Tehran the war came to embody its revolutionary identity'.⁴ De Sovjet-invasie in 1979 en de daaropvolgende bezetting van Afghanistan kon Iran nochtans niet negeren. De Afgaanse oorlog stelde Teheran voor een dilemma. Aan de ene kant keurde Iran de Sovjet-invasie af, omdat de Islamitische Republiek niet kon accepteren dat atheïstische communisten zijn islamitische buurland bezetten. Aan de andere kant moest Iran voorzichtig zijn om Moskou niet tegen zich in het harnas te jagen. Steun van de Sovjet-Unie was in die tijd immers cruciaal om de economische en politieke druk van de VS op Iran te neutraliseren.⁵ Met zijn lauwe reactie op de Sovjet-bezetting probeerde de Iraanse geestelijk leider Khomeini te bewerkstelligen dat Moskou toekomstige Amerikaanse inspanningen om Iran te isoleren zou blokkeren.⁶ Andere beoogde effecten van Teherans terughoudendheid waren het verminderen van Sovjet-steun aan de communistische Tudeh-partij in Iran en het beperken van wapenleveranties van Moskou aan Irak.

Hazarajat

Iran hield zich echter niet afzijdig van Afghanistan. In de westelijke grensprovincie Herat,

FOTO: HOLLANDESE HOOGTE, T. VOETEN

Muurschildering in Teheran van een vader en zijn vier zonen die sneuvelden in de oorlog tegen Irak

waar veel sjiieten wonen, voorzag Iran de machtige Mujahedeem-commandant Ismail Khan van brandstof, munitie en wapens.⁷ Volgens de auteur Thomas Johnson deed Iran dat 'in exchange for the use of Shindand as an air bridge to Shi'a communities in Hazarajat'.⁸ Shindand is een grote voormalige Sovjet-luchtmachtbasis in de buurt van de stad Shindand

- 4 Ray Takeyh, 'Iran's New Iraq' in: *Middle East Journal*, Vol. 62 No. 1, 2008. Blz 16.
- 5 Adam Tarock, 'The Politics of the Pipeline. The Iran and Afghanistan Conflict' in: *Third World Quarterly*, Vol. 20 No. 4, 1999. Blz. 805.
- 6 Suzanne Maloney, 'Identity and Change in Iran's Foreign Policy', in: Shibley Telhami en Michael Barnett, (red.) *Identity and Foreign Policy in the Middle East* (Ithaca/Londen, Cornell University Press, 2002) blz. 105, 106.
- 7 Ismail Khan is een soennitische, Perzisch-sprekende Tadzjiek. Tijdens de Sovjet-bezetting van Afghanistan was hij een machtige Mujahedeem-commandant. In de jaren negentig sloot Khan zich met zijn militia aan bij de Noordelijke Alliantie, werd hij gouverneur van Herat en benoemde hij zichzelf tot Emir van West-Afghanistan. Sinds 2004 is Khan minister van Water en Energie in het kabinet van de Afgaanse president Karzai.
- 8 Thomas H. Johnson, 'Ismail Khan, Herat, and Iranian Influence' in: *Strategic Insights*, Vol. 3 No. 7, 2004. Blz. 3.

in de provincie Herat, op minder dan negentig kilometer van de Iraanse grens.⁹

De regio Hazarajat ligt in centraal Afghanistan. Het gebied bestaat uit meerdere provincies en herbergt de grootste sjiitische gemeenschap van het land. In Afghanistan is bijna 20 procent van de bevolking sjiiet, waarvan ongeveer de helft in Hazarajat woont. De Hazara's zijn sjiitisch en spreken Dari, een aan het Farsi gelieerde taal, waardoor ze een soort natuurlijke verwantschap met Iran hebben. Dario Christiani, analist op het gebied van internationale betrekkingen, noemt Hazarajat 'a sort of 'Shi'a enclave' encircled by the great urban centres of Sunni power'.¹⁰

Het doel van de Iraanse financiële steun, wapenleveranties en militaire training was echter niet om de sjiieten in Hazarajat te mobiliseren tegen het Sovjet-leger. De Hazara's hebben nooit grootschalige militaire operaties uitgevoerd tegen de bezettende Sovjet-macht en andersom hebben de Sovjets de regio nooit onder controle gehad of de bevolking aangevallen.¹¹ Dit stelde Iran in staat een netwerk van irreguliere strijdkrachten en sjiitische organisaties op te bouwen in Centraal-Afghanistan. Doel was het vormen van een alliantie tussen deze verschillende groeperingen om uiteindelijk de bevolking van Hazarajat onder controle van Teheran te krijgen. De vorming van een dergelijke alliantie in juni 1987 was een succesvolle ontwikkeling voor Iran.¹² Met deze alliantie van sjiitische groeperingen en de regio Hazarajat onder invloed van Iran, beschikte Teheran

over een machtsmiddel als tegenwicht voor de Pakistaans-Amerikaans-Saoedische as. Op deze manier kon Iran de hoeveelheid invloed van die drie mogendheden in Afghanistan beperken, tijdens en na de Sovjet-bezetting.

Wahabisme

Irans verzet tegen deze drie landen was ook door andere motieven ingegeven. De Mujahedeen, een soennitische verzetsbeweging, waren voor hun strijd tegen de Sovjet-troepen zeer afhankelijk van financiële en militaire steun uit Islamabad, Washington en Riyad. Iran was terughoudend om deel te nemen aan deze trilaterale samenwerking om de Sovjet-Unie niet openlijk te provoceren, maar ook vanwege zijn vijandige relatie met de VS, waardoor directe en openlijke samenwerking onmogelijk was. Verder was Iran afkerig van Saoedi-Arabië omdat Riyad een geldschietter van Irak was in de Iran-Irak oorlog. Tot slot was Iran bezorgd over de Pakistaanse madrasa's waarin het wahabisme werd gepropageerd, een fundamentalistische soennitische ideologie met anti-sjiitische sentimenten en tevens de nationale religie van Saoedi-Arabië. Ook de Mujahedeen, met zijn thuisbasis in Pakistan, kwam onder invloed van deze ideologie. Voor Saoedi-Arabië was het een manier om het wahabisme te verspreiden als tegenwicht voor Irans revolutionaire idealen. Iran beschouwt deze ontwikkeling nu nog steeds als een veiligheidsdreiging. De analist Mahmoud Vaezi schrijft daarover: 'Wahhabism and Salafism as radical religious ideologies have been the main agents of spreading of terrorism and religious tensions and they have found more space to propagate due to the chaos in the region and political interests of some actors'.¹³

Tevens speelde de Afghaanse vluchtelingenkwestie een rol in de jaren tachtig. Ten tijde van de oorlog met de Sovjet-Unie en de Afghaanse burgeroorlogen, vluchtten circa twee miljoen Afghanen naar Iran, van wie er tegenwoordig nog steeds bijna een miljoen daar leven.¹⁴ De integratie van vluchtelingen en het verschaffen van voedsel, onderdak en banen was een zware belasting voor de Iraanse samenleving.

9 Sinds oktober 2004 gebruikt de VS deze basis.

10 Dario Christiani, 'Afghanistan's Role in Iranian Foreign Policy', 2007 (PINR). http://www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=644&language_id=1. PINR, *Power and Interest News Report*, is een onafhankelijke organisatie die conflicten analyseert.

11 Olivier Roy, 'The Iranian foreign policy toward Central Asia', 1998 (EurasiaNet). www.eurasianet.org/resource/regional/royoniran.html. *EurasiaNet*, gevestigd in New York, verstrekt informatie en analyse over politieke, economische en milieu-ontwikkelingen in Centraal-Azië en de Kaukasus, Rusland, het Midden-Oosten en Zuidwest-Azië.

12 Mohsen M. Milani, 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 238.

13 Mahmoud Vaezi, 'Iran's security approach in its peripheral environment', 2008 (Iranian Diplomacy). <http://www.irdiplomacy.ir/index.php?Lang=en&Page=21&Typeld=12&ArticleId=1813&Action=ArticleBodyView>. *Iranian Diplomacy* is een onderzoekscentrum gericht op internationale betrekkingen en buitenlandbeleid. Het is gevestigd in Teheran.

14 Zie: www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html.

Pragmatisme

Maar er was ook pragmatisme zichtbaar. Kort na de Islamitische Revolutie in Iran lag een krachtige veroordeling van de Sovjet-interventie door Teheran voor de hand, gevolgd door daadkrachtige actie om zijn onderdrukte moslimbroeders te steunen in hun strijd tegen de atheïstische communistische bezetter. De Islamitische Republiek reageerde echter terughoudend omdat zij de steun van Moskou nodig had. De Iraanse steun aan de sjiïeten in Afghanistan was niet om de Sovjet-troepen te bevechten, maar diende als tegenwicht voor de Pakistaanse, Saoedische en Amerikaanse financiële en militaire assistentie aan de Mujahedeën en hun invloed in Afghanistan tijdens en na de Sovjet-bezetting.

In de periode 1979-1989 werd de Iraanse houding ten aanzien van Afghanistan beïnvloed door ontwikkelingen als de Iran-Irak oorlog, de Sovjet-bezetting van Afghanistan, de betrokkenheid van Pakistan, de VS en Saoedi-Arabië bij de Mujahedeën en de Afghaanse vluchtelingen. Door het steunen, verenigen en creëren van een netwerk van sjiïtische groeperingen, speelde Iran zijn ideologische kaart om controle uit te oefenen over de bevolking in Herat en Hazarajat. Volgens de politicoloog Mohsen Milani was het doel van Teheran *'to create an ideological sphere of influence' by mobilizing and energizing the Afghan Shi'ites (...) while barely dealing with the Communist government of Afghanistan*.¹⁵

De periode 1990-2000

De Mujahedeën hadden in feite een gelegeheidscoalitie in hun strijd tegen de Sovjets. Dat de beweging na de terugtrekking van de Sovjet-Unie in 1989 uit elkaar viel, was te verwachten. In de periode die volgde ging de strijd in het Afghaanse machtsvacuüm door, wat resulteerde in een serie burgeroorlogen. Afghanistan was verdeeld en verre van stabiel en veilig. In 1994 kwam de Talibanbeweging op, een orthodoxe soennitische beweging met een sterk anti-sjiïtisch gedachtegoed. Aanhangers leefden strikt volgens islamitische wetten en kregen hun training en religieuze opleiding in de

Pakistaanse madrasa-scholen. Vanwege de hechte relatie tussen de VS en Pakistan noemde Khomeini de Taliban ook wel *'islam-i amrikai'*, Amerikaanse islam.¹⁶ De Taliban in Afghanistan

In de jaren tachtig speelde Iran in Afghanistan de ideologische kaart

kon bogen op aanzienlijke financiële en materiële steun van de Saoedische inlichtingendienst en wist tevens controle over de noordelijke provincies te krijgen, behalve in die gebieden waar de oppositie, verenigd in de Noordelijke Alliantie, domineerde.¹⁷

Een assertiever Iran

In de jaren negentig werd Iran assertiever ten opzichte van Afghanistan. In de eerste plaats stelde Iran zich internationaal toegankelijker op om de gevolgen van zijn geïsoleerde positie te beperken. Na de oorlog tegen Irak kreeg Iran een economische crisis te verduren met hoge werkloosheid, hoge inflatie, negatieve groei en tekorten aan voedsel en brandstof. *'Outside assistance was essential for the reconstruction of the country'*, concludeerde de socioloog en politicoloog Anoush Ehteshami.¹⁸

Ten tweede zorgde het uiteenvallen van de Sovjet-Unie voor nieuwe politieke en economische mogelijkheden en uitdagingen voor Iran. Met de terugtrekking uit Afghanistan en de desintegratie van de supermacht viel de directe veiligheidsdreiging weg die Moskou voor Iran had gevormd. Iran kon actiever optreden ten aanzien van Afghanistan, want de vrees om

15 Mohsen M. Milani, 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 237.

16 Walter Posch et al., *Iranian Challenges. Chaillot Paper*, No. 89, 2006. (Parijs, Institute for Security Studies, Europese Unie) blz. 67.

17 In de winter van 2000 had de Noordelijke Alliantie circa 20 procent van Noordoost-Afghanistan in handen. Zie Ahmed Rashid, 'Iran in Afghanistan. The mission to undermine Pakistan', 2000. (Central Asia-Caucasus Analyst) www.cacianalyst.org/?q=node/348.

18 Anoush Ehteshami, 'The Foreign Policy of Iran' in: Raymond A. Hinnebusch en Anoush Ehteshami, *The Foreign Policies of Middle East States* (Boulder, Lynne Rienner, 2002) blz. 290.

Rusland openlijk en direct te provoceren was sterk verminderd. Niettemin bleven vriendschappelijke betrekkingen belangrijk voor Iran vanwege de economische en militaire afhankelijkheid van Moskou en de Russische zetel in de VN-Veiligheidsraad. Andersom had Rusland de Iraanse handelsroutes en het geld dat de handel met Iran opleverde hard nodig. Tot slot hadden Teheran en Moskou gemeen dat zij beide tegen de groeiende westerse aanwezigheid in de regio waren.

Olie- en gasvoorraden

De nieuwe onafhankelijke Centraal-Aziatische staten ten noorden van Iran en Afghanistan waren van economisch belang voor Teheran vanwege de exploitatie van nieuwe olie- en gasvoorraden in die regio. Hierbij werd het transporteren van energie onderdeel van botsende Iraanse en Pakistaanse belangen in Afghanistan. Beide landen wilden pijpleidingen bouwen op hun territoria, waarbij Pakistan Afghanistan nodig had als tussenstation.

Vanwege de slechte economische omstandigheden in eigen land had Iran de financiële en economische voordelen van olie- en gastransport dringend nodig. Vanwege de Iraanse zwakte verstrekte Pakistan de Taliban royaal wapens, militaire adviseurs en logistieke steun, omdat de beweging de aanleg van pijpleidingen door Afghanistan naar Pakistan had toegezegd. De voormalige Amerikaanse ambassadeur in Irak en Afghanistan, Zalmay Khalilzad, en Daniel Byman van het Brookings Institution schreven daarover dat *'without Pakistani aid, the Taliban would not have been able to score some important initial victories and to sustain its subsequent drive to take over the rest of the country'*.¹⁹

Pakistan vond hierin een bondgenoot in Washington, dat zich afzijdig hield in de Afgaanse burgeroorlog. Tegelijkertijd verwelkomde Amerika de Taliban wel degelijk als

'an indigenous movement which has demonstrated staying power', aldus de politicoloog Adam Tarock.

De VS zag in de Taliban een tegenwicht voor Iran.²⁰ Een pijpleiding via Afghanistan en Pakistan in plaats van de veel goedkopere route via Iran paste in het Amerikaanse beleid om Teheran economisch te isoleren.

Reactie Iran op toenemende rivaliteit

In de jaren negentig nam de rivaliteit in Afghanistan tussen Iran en Saoedi-Arabië toe. Saoedi-Arabië steunde de Taliban financieel en trachtte het wahabisme te verspreiden. Ook Pakistan en de VS wedijverden onderling feller in Afghanistan. De Iraanse reactie op de Afgaanse burgeroorlogen, de opkomst van de Taliban en de steun die de beweging kreeg van Islamabad, Washington en Riyad, was driedelig. In de eerste plaats probeerde Iran de Dari-sprekende niet-Pashtun minderheden te verenigen en te organiseren. Volgens Milani zag Teheran de minderheden *'as a counterforce against the Pashtuns, who were supported by Pakistan and Saudi Arabia'*.²¹

Initieel stimuleerde Iran verschillende sjiitische groepen om een overkoepelend orgaan in te stellen, wat resulteerde in de Hezb-e Wahdat. Iran spoorde deze 'Partij van de Eenheid' ook aan om samen te werken met soennitische Tadzjiekse en Oezbeekse partijen en met de partij van voormalig Mujahedeem-leider Burhanuddin Rabbani. Iran probeerde zo een tegenwicht te creëren met een taalkundige in plaats van een sjiitische grondslag met als doel de Pakistaanse en Saoedische steun voor de Pashtuns te neutraliseren.

Als tweede reactie gaf Iran grote hoeveelheden wapens en geld aan diverse anti-Taliban strijdkrachten, inclusief de Noordelijke Alliantie die ook steun kreeg van Rusland. Deze strijdkrachten bestonden niet alleen uit Hazara-sjiieten, maar ook uit soennitische Tadzjiekse en Oezbeekse militias, geleid door Ahmad Shah Massoud en Abdul Rashid Dostum. Zij kregen hun voorraden per trein vanuit Iran, via Turkmenistan, Oezbekistan en Tadzjikistan. Vandaar reden vrachtwagens naar Noordoost-

19 Zalmay Khalilzad en Daniel Byman, 'Afghanistan: The Consolidation of a Rogue State' in: *The Washington Quarterly*, Vol. 23 No. 1, 2000. Blz. 68.

20 Adam Tarock, 'The Politics of the Pipeline. The Iran and Afghanistan Conflict' in: *Third World Quarterly*, Vol. 20 No. 4, 1999. Blz. 814-818.

21 Mohsen M. Milani, 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 240.

FOTO ANP, J. VRIJDAG

Militairen van de Noordelijke Alliantie in Kabul

Afghanistan.²² Massoud was een westers georiënteerd leider en zijn strijders bestonden uit Tadzjiekken, Hazara's, Oezbeken en zelfs Pashtuns.

Afghanistan- en islam-deskundige Olivier Roy merkte hierover op dat Iran 'played some Pashtun splinter groups, and after 1996 Tehran has given a new chance to an already discredited G. Hekmatyar, a radical Pashtun leader and former tool of the Pakistani services (ISI)'.²³

Verder bood Teheran Ismail Khan en achtduizend van zijn strijders een uitwijkhaven toen de Taliban Herat veroverde. In Iran werden ze van wapens, geld en trainingsfaciliteiten voorzien en Khan mocht persoonlijk toezicht houden op trainingskampen nabij Mashhad.²⁴ Hoewel de Taliban zes jaar lang de sjiieten onderdrukte en terroriseerde, ging Iran nooit rechtstreeks de militaire confrontatie aan. Zelfs niet in 1998, toen de Taliban acht Iraanse diplomaten en een journalist ontvoerde en doodde en zeker tweeduizend sjiitische burgers vermoordde in Mazar-i Sharif.²⁵ Iran verzamelde zo'n 200.000 militairen aan de grens met Afghanistan, maar ayatollah Khamenei, toenmalig president Khatami and voormalig president Rafsanjani waren tegen militaire acties tegen de Taliban.²⁶

'Such a move was seen as a dangerous, open-ended commitment – Iran might fail to gain a victory', meende Byman.²⁷

De Taliban zorgde ook voor onveiligheid en instabiliteit aan de Iraanse grens met drugssmokkel en het aanwakkeren van vluchtelingenstromen.

Iran kwam ten slotte met een derde reactie, het tegelijkertijd initiëren of ondersteunen van enkele vredesinitiatieven.

Teheran propageerde een multi-etnische coalitiegovernment in Kabul, met een evenredige machtsverdeling tussen de be-

langrijkste partijen. Op een driedaagse bijeenkomst in Teheran in juli 1996, bijgewoond door elf van de dertien Afghaanse partijen, kreeg Iran het voor elkaar enkele rivalen een vredesakkoord te laten tekenen. Maar omdat de Taliban en Pakistan niet vertegenwoordigd waren, was beëindiging van de burgeroorlog geen haalbare doelstelling.²⁸

Een tweede initiatief behelsde de 'zes-plus-twee' onderhandelingen; overleg dat de VN had opgestart in oktober 1997 en dat Iran steunde.²⁹ Het doel was de Taliban te overtuigen deel te nemen aan een nationale coalitie.

22 Ahmed Rashid, 'Iran in Afghanistan. The mission to undermine Pakistan', 2000. (Central Asia-Caucasus Analyst) www.cacianalyst.org/?q=node/348.

23 Olivier Roy, 'The Iranian foreign policy toward Central Asia', 1998 (EurasiaNet). www.eurasianet.org/resource/regional/royoniran.html. EurasiaNet, gevestigd in New York, verstrekt informatie en analyse over politieke, economische en milieu-ontwikkelingen in Centraal-Azië en de Kaukasus, Rusland, het Midden-Oosten en Zuidwest-Azië.

24 Thomas H. Johnson, 'Ismail Khan, Herat, and Iranian Influence' in: *Strategic Insights*, Vol. 3 No. 7, 2004. Blz. 2, 4.

25 Human Rights Watch, 'Afghanistan: The massacre in Mazar-i Sharif', November 1998 Vol. 10 No. 7 (C). <http://www.hrw.org/reports98/afghan/index.htm#TopOfPage>.

26 Mohsen M. Milani, 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 245.

27 Daniel L. Byman et al., *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era* (Santa Monica, Rand Corporation, 2001) Blz. 71.

28 Adam Tarock, 'The Politics of the Pipeline: The Iran and Afghanistan Conflict' in: *Third World Quarterly*, Vol. 20 No. 4, 1999. Blz. 810.

29 Aan het zes-plus-twee' overleg namen Afghanistans buurlanden, Tadzjikistan, Oezbekistan, Turkmenistan, China, Pakistan en Iran deel, evenals Rusland en de VS. Deze onderhandelingen waren de enige keren dat Iraanse en Amerikaanse diplomaten rechtstreeks zaken deden, met uitzondering van bijeenkomsten van de Algemene Vergadering van de VN in New York. www.eurasianet.org/resource/regional/royoniran.html.

Tot 2001 vonden deze onderhandelingen regelmatig plaats, maar grote successen bleven uit. Verder startte Teheran in 1999 het Cyprus-overleg,³⁰ waarbij veel belangrijke stamoudsten en legercommandanten bijeenkwamen in de Loya Jirga. Deze Iraanse inspanning leverde geen resultaten op vanwege de zware kritiek op de deelname van enkele prominente leiders.

Veiligheidsbelangen

Terugkijkend op deze periode, was het ideologisch gemotiveerde gedrag dat Iran in de jaren tachtig ten aanzien van Afghanistan vertoonde veel minder zichtbaar in de jaren negentig. In dat laatste tijdvak begon Iran zich internationaal meer open te stellen. Toen de Sovjets zich uit Afghanistan terugtrokken en de supermacht uiteenviel, kreeg Iran de mogelijkheid een

Afghaanse sjiitische gemeenschap. Teheran beoogde veel meer de Pakistaanse en Saoedische invloeden in Afghanistan te beperken, de pijpleidingenstrijd te winnen en de drugs- en vluchtelingenproblemen aan de Iraans-Afghaanse grens aan te pakken. Irans terughoudendheid om in de Afghaanse burgeroorlog betrokken te raken, terwijl grote delen van de sjiitische bevolking geterroriseerd of vermoord werden, duidt ook op een lagere prioriteit voor ideologische overwegingen.³¹ De gelijktijdige Iraanse steun voor anti-Taliban strijdkrachten en voor vredesinitiatieven om de burgeroorlog te beëindigen, impliceert dat Teheran zijn eigen politieke invloed in Afghanistan probeerde te vergroten ten koste van Pakistan en Saoedi-Arabië. Eigenbelang en pragmatisme overheersten in de Iraanse houding ten aanzien van Afghanistan in de jaren negentig.

Ideologie maakte plaats voor veiligheids- en economische belangen

actieve en open rol in Afghanistan te spelen. Iran steunde nu niet alleen sjiitische groeperingen zoals in de jaren tachtig, maar ook soennitische Tadzjikse, Oezbeekse en Pashtunmilities waarmee het een taalkundige verwantschap heeft. Iran probeerde deze partijen en de belangrijkste leiders samen te brengen in één grote anti-Taliban alliantie. Teherans militaire, financiële en logistieke steun voor de multi-etnische sjiitische en soennitische anti-Taliban strijdkrachten, inclusief de Noordelijke Alliantie, werd daarbij ingegeven door nationale en economische veiligheidsbelangen. Met deze steun wilde Iran niet zozeer een ideologische invloedssfeer creëren binnen de

De periode 2001-2008

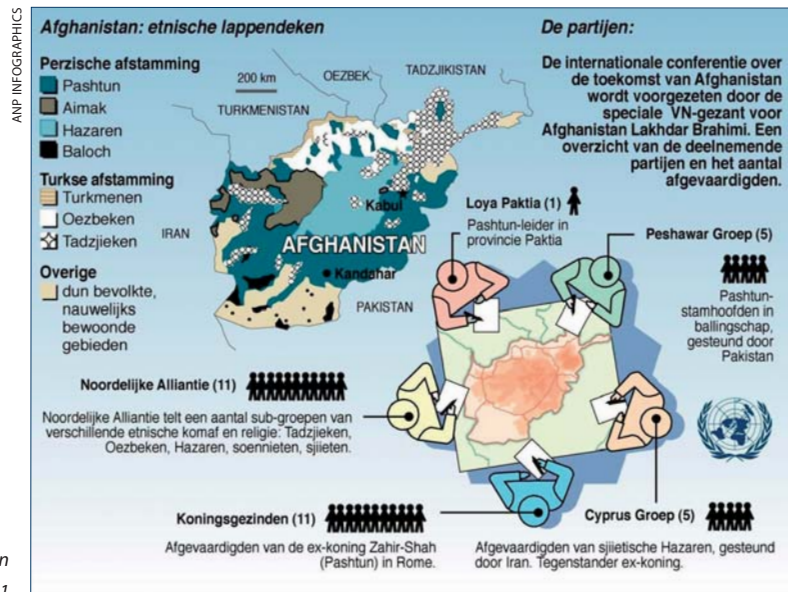
Irans inspanningen voor vrede in de jaren negentig gingen door na 2001. Teheran veroordeelde direct de aanslagen van 11 september 2001 en riep een vergadering bijeen van de Organisatie van de Islamitische Conferentie, die een ferme verklaring tegen internationaal terrorisme aannam.³² Irans spiritueel leider ayatollah Khamenei spoorde moslims wereldwijd aan tot een heilige kruistocht, een jihad, tegen terrorisme.³³ Toen de Taliban weigerde om Osama Bin Laden uit te leveren, hadden de VS en Iran een gemeenschappelijke vijand en zij steunden beiden de Noordelijke Alliantie. De Amerikaanse interventie in Afghanistan in oktober 2001 schiep mogelijkheden voor toenadering tussen Iran en de VS. Niet alleen met het steunen van de Amerikaanse militaire campagne toonde Iran zich bereid samen te werken in de kwestie-Afghanistan. Iran stond ook Amerikaanse hulptransporten over zijn grondgebied toe, spoorde bondgenoten aan om met de VS mee te werken en versterkte de grensbewaking om vluchtende Al-Qaida strijders te kunnen arresteren. Verder speelde Iran in december 2001 een coöperatieve rol op de door de VN georganiseerde Conferentie van Bonn. De deelnemers aan de conferentie besloten een interimregering te installeren en de *Inter-*

30 Als tegenhanger van het door de VS en Italië gesteunde Rome-overleg, waarin de voormalige koning Zahir Shah van Afghanistan centraal stond, lanceerde Teheran in 1999 het Cyprus-overleg. De belangrijkste deelnemer en mede-organisator was Gulbuddin Hekmatyar, die op dat moment in ballingschap in Iran leefde.

31 Daniel L. Byman et al., *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era* (Santa Monica, Rand Corporation, 2001) blz. 92.

32 De OIC telt 57 moslim-lidstaten en noemt zichzelf de 'collectieve stem van de moslim-wereld'. Zie: www.oic-oci.org/oicnew/page_detail.asp?p_id=52.

33 Kaveh Afrasiabi en Abbas Maleki, 'Iran's Foreign Policy After 11 September' in: *The Brown Journal of World Affairs*, Vol. 9 No.2, 2003. Blz. 258.

Afghaanse gesprekspartijen
op de Conferentie van Bonn in 2001

national Security and Assistance Force (ISAF) op te richten. Tevens startten zij overleg om tot een nieuwe grondwet te komen en om parlaments- en presidentsverkiezingen te organiseren in 2004 and 2005.

Nieuwe prioriteiten en initiatieven

De Amerikaanse interventie bracht niet alleen kansen voor samenwerking, maar zorgde ook voor nieuwe veiligheidsdreigingen voor Teheran. De *State of the Union*-rede van president Bush op 29 januari 2002, waarin hij Iran tot de *axis of evil* rekende, maakte direct een eind aan de langzame verbetering in de betrekkingen met Iran. De relatie kwam onder spanning te staan en Iran bekeek de groeiende Amerikaanse en westerse troepenmacht in Afghanistan met veel argwaan.³⁴ Maar in 2003, met het binnenvallen van de VS in Irak, verschoven Irans prioriteiten van Afghanistan terug naar Irak. Het regime van Saddam was omvergeworpen, maar er was een nieuwe dreiging voor Teheran ontstaan: een Amerikaanse militaire aanwezigheid aan zijn westgrenzen die vele malen groter was dan die in Afghanistan.³⁵ Ondanks deze westerse en voornamelijk Amerikaanse omcirkeling, was Teheran zich bewust van zijn kansen in Afghanistan als gevolg van de val van het Taliban-regime in 2001. Teheran kwam met een vierledig initiatief om invloed te winnen in Afghani-

stan, ook al bevond zich in dat land een grote Amerikaanse en westerse troepenmacht.

In de eerste plaats is Iran substantieel economisch betrokken geweest bij de wederopbouw van Afghanistan. Sinds 2002 heeft Teheran honderden miljoenen dollars bijgedragen voor algemene wederopbouw en enkele belangrijke handelsovereenkomsten met Kabul gesloten. Het gaat onder meer om rentevrije leningen, korting op tarieven voor goederen die naar of via Iran worden geëxporteerd en nagenoeg belastingvrije toegang tot Iraanse havens. Iran betaalde ook elektriciteitscentrales bij Kabul en telefoonnetwerken in verschillende steden.³⁶

- 34 In 2002 nam het aantal coalitietroepen toe tot 14.000 militairen, waarvan 9.000 uit de VS. Zie: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/11/20021116-1.html>. Op dit moment leveren veertig landen ongeveer 52.700 militairen aan de ISAF-missie van de NAVO; 23.550 daarvan komen uit de VS (cijfers van 10 juni 2008). Zie: http://www.nato.int/ISAF/docu/epub/pdf/isaf_placemat.pdf. Daarnaast werken circa 12.000 Amerikaanse militairen buiten de NAVO-structuur in de door de VS geleide *Operation Enduring Freedom* (OEF). Daarin worden counterterrorisme-missies uitgevoerd onder Amerikaans bevel. Recentelijk heeft het Pentagon toegezegd om begin 2009 ongeveer 7.500 extra militairen naar Zuid-Afghanistan te sturen.
- 35 De westerse coalitie in Irak beschikt nu over ongeveer 160.000 manschappen, waarvan 150.000 uit de VS. Zie: 'Iraq Index. Tracking Variables of Reconstruction & Security in Post-Saddam Iraq', rapport *Brookings Institution*, 12 juni 2008. Blz. 28.
- 36 Deze overeenkomsten stimuleerden de Iraans-Afghaanse handel, die groeide van minder dan 10 miljoen euro in 2001 tot 500 miljoen euro in 2006. Beide landen hopen dat dit verdubbeld is in 2008. Zie: Frederick W. Kagan et al., *Iranian Influence in the Levant, Iraq, and Afghanistan* (Washington, D.C., American Enterprise Institute, 2008) blz. 37, 38.

Naast deze algemene hulp heeft Iran aanzienlijke rechtstreekse investeringen gedaan in de Afghaanse grensprovincies Nimroz, Farah and Herat. Iran heeft vele dollars betaald aan infrastructuurprojecten voor onder meer spoorwegen, snelwegen, telecommunicatie, elektriciteitsnetwerken, televisie en radio. Door het creëren van deze economische interdependentie zijn Iran en deze drie Afghaanse grensprovincies nauwer verweven geraakt. Veel bouwwerkzaamheden zijn uitgevoerd door Iraanse bedrijven of zijn gefinancierd door Teheran. Bij Islam Qala, het belangrijkste grensstation tussen Iran en Herat, passeren meer goederen dan bij enig ander Afghaans grensstation.³⁷ De douane-inkomsten gaan indirect naar de lokale gemeenschap en infrastructuurprojecten. Ook is Iran sociaal en cultureel betrokken in Afghanistan met religieuze en educatieve projecten, zoals uitwisselingen tussen leraren en geestelijken.³⁸ Steeds meer uitzendingen van Iraanse televisie- and radioprogramma's zijn in Afghanistan in het Dari te ontvangen.³⁹ Daarnaast is een grote bibliotheek in een voorstad van Herat, waarin 98 procent van de boeken uit Iran afkomstig is, gefinancierd door een religieuze stichting die in Qom is gehuisvest.⁴⁰

Het tweede deel van Irans vierledig initiatief draait rond de verdieping van de bilaterale banden met Kabul. Na de omverwerping van het Talibanregime was Iran het eerste land dat zijn ambassade in Kabul heropende. In 2002 verklaarde toenmalig president Khatami tijdens zijn eerste officiële bezoek aan Afghanistan:

'the stability and security of Afghanistan is the same as our own security and stability'.⁴¹

Ondanks Washingtons bezorgdheid over de nauwere samenwerking tussen Kabul en Teheran, hebben diverse ontmoetingen en bezoeken plaatsgevonden tussen Hamid Karzai en de presidenten Khatami en Ahmadinejad (president sinds augustus 2005). Zij hebben meerdere bilaterale verdragen getekend. Die verdragen gaan niet alleen over economische kwesties, maar ook over veiligheid, met als speerpunten counterterrorisme, counter-narcotica, gevangenenruil, uitlevering van criminelen en de strijd tegen de georganiseerde misdaad. Tevens zijn er overeenkomsten gesloten op het gebied van geologie, mijnbouw, diergeneeskunde, cultuur en justitie.⁴² De betrekkingen tussen Iran en Afghanistan kenden evenwel ook spanningen.

Ten derde kondigde Teheran in 2006 aan dat illegale Afghaanse vluchtelingen gedwongen repatriatie te wachten stond, omdat hen drugs-smokkel, geweld en werkloosheid werd aangerekend. Van de circa een miljoen Afghaanse vluchtelingen en immigranten in Iran zijn er meer dan 100.000 in kampen in Oost-Iran samengebracht en tussen april en begin juli 2007 per bus de grens overgezet.⁴³ Verscheidene

37 Nicholas Schmidle, 'Democracy is not a postcard. Iranian influence in Western Afghanistan' in: *The Virginia Quarterly Review*, Volume 84 No. 1, 2008. Blz. 55.

38 Frederick W. Kagan et al., *Iranian Influence in the Levant, Iraq, and Afghanistan* (Washington D.C., American Enterprise Institute, 2008) blz. 39.

39 Mohsen M. Milani, 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 251.

40 Nicholas Schmidle, 'Democracy is not a postcard. Iranian influence in Western Afghanistan' in: *The Virginia Quarterly Review*, Volume 84 No. 1, 2008. Blz. 65.

41 Mohsen M. Milani, 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 249.

42 Zie: www.president.gov.af/english/news/1negentig807_prekarzaimetsahmadinej.msp; www.president.ir/eng/ahmadinejad/cronicnews/1385/03/06/index-e.htm#b4.

43 Nicholas Schmidle, 'Democracy is not a postcard. Iranian influence in Western Afghanistan' in: *The Virginia Quarterly Review*, Volume 84 No. 1, 2008. Blz. 57; Frederick W. Kagan et al., *Iranian Influence in the Levant, Iraq, and Afghanistan* (Washington D.C., American Enterprise Institute, 2008) Blz. 38-40.

FOTO EPA, S.J. SABAWOON

De Iraanse president Ahmadinejad en zijn Afghaanse ambtgenoot Karzai tekenen een samenwerkingsovereenkomst, 2007

humanitaire organisaties protesteerden hevig omdat de deportaties bijna een humanitaire ramp veroorzaakten in West-Afghanistan. Sindsdien gaat het uitzetten van Afghanen door, maar in een lager tempo.

In de vierde plaats is Iran beschuldigd van steun aan de Taliban, lokale krijgsheren en opstandelingen

maar ook, zoals de Midden-Oosten deskundigen Claire Spencer en Robert Lowe zeggen, van *'aiding the escape of Al-Qaeda leaders through its (...) border with Afghanistan'*.⁴⁴

De commandant van de Afghaanse grenspolitie heeft gesuggereerd dat de wapens die de Afghaanse opstandelingen gebruiken, zoals Kalasjnikovs, handgranaten, machinegeweren en raketgranaten, uit Iran komen en dat de opstandelingen getraind worden in Iraanse militaire kampen.⁴⁵ Daarnaast hebben ISAF-troepen in april, juni en september 2007 wapentransporten in Afghanistan onderschept. Daar zaten ook wapens met Iraanse markeringen bij, zoals mortieren, 107mm-granaten, zware wapens, explosieven en EFP's.⁴⁶ De wapens zouden mogelijk voor Talibanstrijders bestemd zijn geweest.⁴⁷ Zowel het AEL- als het CRS-rapport vermeldt dat het lastig te geloven is dat de Iraanse overheid of het leger niet betrokken is bij deze transporten. Vanwege onzekerheid over de kwantiteit en de frequentie van de transporten is het echter moeilijk deze beweringen te onderschrijven.

Tweeslachtig

De Iraanse invloed in deze periode is sterker dan ooit tevoren. Na 2001 bleef Iran op het internationale toneel zijn coöperatieve en diplo-

matieke rol rond Afghanistan spelen en breidde die zelfs uit. Vanwege de goede betrekkingen met de Noordelijke Alliantie was Iran deelnemer aan de Conferentie van Bonn. De inspanningen voor vrede boden Teheran de kans zijn politieke invloed in Afghanistan te vergroten. Dit was mogelijk doordat Pakistan en Saoedi-Arabië aan gewicht hadden ingeboet na de val van het Talibanregime, maar het was ook noodzaak voor Iran tegengas te geven aan de groeiende aanwezigheid van westerse en Amerikaanse troepen.

Iran heeft geen belang bij een sterke centrale regering in Afghanistan

De Iraanse opstelling ten aanzien van Afghanistan in deze afgelopen zeven jaar is tweeslachtig. Aan de ene kant hebben zowel Teherans economische, sociale en culturele inspanningen in (West-) Afghanistan als de pogingen om de banden met Kabul aan te halen, bijgedragen aan Irans veiligheid. Dit laat zien dat Iran streeft naar een stabiel Afghanistan. Aan de andere kant echter duiden de massale uitzetting van Afghaanse vluchtelingen en Iraanse wapentransporten erop dat Teheran ook een zeker belang heeft bij een beperkte instabiliteit. De uitzettingen en transporten kunnen voor Iran als instrument dienen om in Afghanistan een soort controleerbare instabiliteit te creëren, die het eigenbelang op twee manieren ten goede komt. Ten eerste hoeft Iran op die manier niet de directe confrontatie met coalitietroepen aan te gaan, maar kan het tegelijkertijd wel hun operaties ondermijnen of compliceren. Een gebrek aan succes bij Amerikaanse en westerse troepen, met uiteindelijk hun vertrek uit

- 44 Robert Lowe, Claire Spencer, et al., *Iran, Its Neighbours and the Regional Crisis* (Londen, Chatham House, 2006) blz. 44.
- 45 Mark Sappenfeld, 'Is Iran meddling in Afghanistan?' in: *Christian Science Monitor*, Vol. 99 No. 177, 2007. Blz. 2; Nicholas Schmidle, 'Democracy is not a postcard. Iranian influence in Western Afghanistan' in: *The Virginia Quarterly Review*, Volume 84 No. 1, 2008. Blz. 57-59.
- 46 EFP's (explosively formed penetrators) zijn geavanceerde bembommen die meerdere ontstekingen kunnen hebben. Zij kunnen gefragmenteerde explosies veroorzaken en pantser doorboren.
- 47 Kenneth Katzman, *Afghanistan. Post-War Governance, Security, and U.S. Policy* (Washington, D.C., Congressional Research Service, 2008) blz. 43.

FOTO AVDD, R. KLEIN

Militairen van de Afghan National Army brengen een Talibanstrijder op

Afghanistan als gevolg, is Teherans grootste prioriteit. Ten tweede laat Iran met de deportaties en wapentransporten ook zien dat het in staat is om de regering-Karzai te destabiliseren. Instabiliteit voorkomt dat zich een (sterke) centrale Afgaanse overheid kan ontwikkelen. Wanneer tegelijkertijd Afghanistan westelijke provincies sterker verbonden zijn met Iran dan met Kabul, kan Teheran zijn bestaande invloed in (West-) Afghanistan uitbreiden.

Om zo'n tweeslachtige houding te handhaven en de invloed in Afghanistan te consolideren, is vanuit Teheran een pragmatische benadering en gericht eigenbelang nodig. Teheran bespeelt meerdere partijen in het Afgaanse conflict met zijn internationale diplomatieke inspanningen, zijn grote financiële betrokkenheid bij de Afgaanse wederopbouw en zijn omvangrijke economische en culturele investeringen in Nimroz, Farah and Herat. In dat politieke spel passen ook Irans sterkere banden met Kabul, de massale repatriatie van Afgaanse vluchtelingen, de steun aan alle etnische groeperingen en de gevonden Iraanse wapens. Irans invloed in Afghanistan is enorm toegenomen en kan van nut zijn als westerse troepen, inclusief de Amerikaanse, het land hebben verlaten.

Nationaal belang boven ideologie

Terugkijkend op het hele tijdvak 1979-2008 luidt de conclusie dat de Iraanse invloed in Afghanistan na 1979 aanzienlijk is toegenomen en nog meer na de val van het Talibanregime. In de periode tussen 1979 en 1989 zijn zowel ideologische als pragmatische invloeden zichtbaar in Irans houding ten aanzien van Afghanistan, maar sinds de jaren negentig hebben pragmatisme en nationale belangen consequent de overhand gehad boven ideologische overwegingen. De Iraanse invloed is het meest zichtbaar geweest in West-Afghanistan en de

regio Hazarajat. Pas na 2001 is die invloed ook rechtstreeks uitgeoefend op de regering in Kabul. In de laatste periode, van 2001 tot 2008, zijn de rol en invloed van Iran in Afghanistan nog sterker geweest dan daarvoor, met name op economisch gebied. Het bespelen van verschillende partijen in Afghanistan om de Iraanse invloed te verstevigen, vereiste van Teheran een pragmatische berekening van nationale belangen en het voorop stellen van eigenbelang.

Een zwakke Afgaanse centrale overheid biedt mogelijkheden voor inmenging van buitenaf, ook van Iran. Teheran heeft de afgelopen jaren zijn invloedssfeer in Afghanistan al aanzienlijk vergroot en zal deze het komende decennium verder kunnen laten groeien, zolang Kabul zijn centrale gezag niet weet uit te breiden naar de rest van het land. Een verdere versteviging van de Iraanse invloed in Afghanistan in de komende jaren is van grote waarde voor Teheran. Het belang en de effecten daarvan zullen zich manifesteren als de buitenlandse troepen Afghanistan hebben verlaten. Om deze invloedsuitbreiding te realiseren zal Teheran zich ook de komende jaren moeten blijven beroepen op pragmatisme en eigenbelang. ■

Literatuur**Artikelen**

- Afrasiabi, Kaveh en Maleki, Abbas, 'Iran's Foreign Policy After 11 September', in: *The Brown Journal of World Affairs*, Vol. 9 No. 2, 2003. Blz. 255-265
- Bulliet, Richard W., 'Iran between East and West' in: *Journal of International Affairs*, Vol. 60 No. 2, 2007. Blz. 1-14
- Johnson, Thomas H, 'Ismail Khan, Herat, and Iranian Influence' in: *Strategic Insights*, Vol. 3 No. 7, 2004. Blz. 1-10
- Khalilzad, Zalmay en Byman, Daniel, 'Afghanistan. The Consolidation of a Rogue State' in: *The Washington Quarterly*, Vol. 23 No. 1, 2000. Blz. 65-75
- Milani, Mohsen M., 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 235- 256
- Rezun, Miron, , 'Iran and Afghanistan. With Specific Reference to Their Asian Policies and Practices' in: *Journal of Asian and African Studies*, Vol. 25 No. 1-2, 1990. Blz. 9-26
- Sappenfeld, Mark, 'Is Iran meddling in Afghanistan?' in: *Christian Science Monitor*, Vol. 99 No. 177, 2007. Blz. 1-3
- Schmidle, Nicholas, 'Democracy is not a postcard. Iranian influence in Western Afghanistan' in: *The Virginia Quarterly Review*, Volume 84 No. 1, 2008. Blz. 54-73
- Takeyh, Ray, 'Iran's New Iraq' in: *Middle East Journal*, Vol. 62 No. 1, 2008. Blz. 13-30
- Tarock, Adam, 'The Politics of the Pipeline. The Iran and Afghanistan Conflict' in: *Third World Quarterly*, Vol. 20 No. 4, 1999. Blz. 801-819

Boeken

- Byman, Daniel L. et al., *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era* (Santa Monica, Rand Corporation, 2001)
- Ehteshami, Anoush, 'The Foreign Policy of Iran' in: Hinnebusch, Raymond A. en Ehteshami, Anoush, *The Foreign Policies of Middle East States* (Boulder, Lynne Rienner, 2002) blz. 283-309
- Kagan, Frederick W., et al., *Iranian Influence in the*

Levant, Iraq, and Afghanistan (Washington, D.C., American Enterprise Institute, 2008)

- Katzman, Kenneth, (geactualiseerd 8 augustus) *Afghanistan. Post-War Governance, Security, and U.S. Policy* (Washington, D.C., Congressional Research Service, 2008)
- Lowe, Robert en Spencer, Claire et al., *Iran, Its Neighbours and the Regional Crisis* (Londen, Chatham House, 2006)
- Maloney, Suzanne, 'Identity and Change in Iran's Foreign Policy' in: Telhami, Shibley en Barnett, Michael, eds., *Identity and Foreign Policy in the Middle East* (Ithaca/Londen, Cornell University Press, 2002) blz. 88-116.
- Peimani, Hooman, *Regional Security and the Future of Central Asia. The Competition of Iran, Turkey, and Russia* (Westport, Praeger Publishers, 1998)
- Posch, Walter et al., *Iranian Challenges*. Chaillot Paper, No. 89 (Parijs, Institute for Security Studies, Europese Unie, 2006)

Internet

- www.brookings.edu/saban/~media/Files/Centers/Saban/Iraq%20Index/index.pdf
- www.cacianalyst.org/?q=node/348
- www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html
- www.eurasianet.org/resource/regional/royoniran.html
- www.hrw.org/reports98/afghan/index.htm#TopOfPage
- www.irdiplomacy.ir/index.php?Lang=en&Page=21&TypeId=12&ArticleId=1813&Action=ArticleBodyView
- www.nato.int/ISAF/docu/epub/pdf/isaf_placemat.pdf
- http://nl.wikipedia.org/wiki/Afbeelding:Ethnolinguistic_Groups_in_Afghanistan.png
- www.oic-oci.org/oicnew/page_detail.asp?p_id=52
- www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=644&language_id=1
- www.president.gov.af/english/news/1negentig807_prekarzaimetsahmadinej.msp
- www.president.ir/eng/ahmadinejad/cronicnews/1385/03/06/index-e.htm#b4
- www.whitehouse.gov/news/releases/2002/11/20021116-1.html

De European Gendarmerie Force

Antwoord op de public security gap?

Kan de *European Gendarmerie Force* (EGF) een adequaat antwoord zijn op de *public security gap* die ontstaat in de directe nasleep van een gewapende interventie? De EGF probeert daarin een brug te slaan tussen militair optreden aan de ene kant en het optreden van de individuele politieman aan de andere kant. Hoewel de samenwerking nog pril is, staat inmiddels vast dat deze politiemacht voorziet in een nog steeds groeiende behoefte naar eenheden van het *constabulary*-type. Het is de vraag of de Nederlandse inbreng daarbij niet substantiëler moet zijn. Het is absoluut de overweging waard om Nederland over een eigen EGF IPU (geïntegreerde politie-eenheid) met voortzettingsvermogen te laten beschikken.

J.L. Hovens – kolonel van de Koninklijke Marechaussee*

‘Even in Iraq it has become clear that winning the high-intensity combat phase of an operation is not enough. The real challenge is addressing the stabilization phase and “winning” the subsequent peace’¹

Op 18 oktober 2007 tekenden Frankrijk, Italië, Spanje, Portugal en Nederland het verdrag voor de *European Gendarmerie Force* (EGF). Nederland was dat jaar voorzitter van de EGF. Het verdrag betekende een nieuwe stap in het samenwerkingsverband tussen de Franse *Gendarmerie*, de Italiaanse *Carabinieri*, de Spaanse *Guardia Civil*, de Portugese *Guarda Nacional* en de Koninklijke Marechaussee. De samenwerking moet toegevoegde waarde hebben voor de handhaving van recht en orde in de directe nasleep van een gewapende interventie.²

Sommige auteurs hebben gewezen op het nut van gendarmerie-eenheden of *constabulary forces* in zo’n situatie, in het bijzonder tijdens de zogenoemde *public security gap*.³ Anderen plaatsen echter kritische kanttekeningen bij de inzet van deze op militaire leest geschoeide politie-eenheden.⁴ Tot op heden is binnen het academische debat niet of nauwelijks aandacht besteed aan de EGF. Dat geldt zeker voor de vraag of de EGF een adequaat antwoord vormt op de *public security gap*. Omdat de eenheden van de EGF een militaire status hebben, kan deze gendarmerie-eenheid ook (tijdelijk) onder militair commando optreden. Bij militaire commandanten is nog maar weinig bekendheid met de EGF en haar inzetmogelijkheden. Dit artikel heeft, gelet op het voorgaande, dan ook zowel wetenschappelijke als militaire relevantie.

Doel van dit artikel is vast te stellen of de EGF een adequaat antwoord vormt op de

* De auteur is universitair hoofddocent aan de NLDA.

1 Rollins, *Doctrine* # 04 (2004) blz. 28-30.

2 Intentieverklaring EGF (2004), gepubliceerd onder www.eurogendfor.org/referencetexts/EGF%20declaration%20of%20intent.pdf.

3 Zoals bijvoorbeeld David T. Armitage en Anne M. Moisan – *Strategic Forum* (2005)(218); Derek Lutterbeck – *European Security* (2005) (14) 2, 231-253; en J.J.C. Voorhoeve, – *From War to the Rule of Law; Peacebuilding after violent conflicts*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2007.

4 A.E. Hills – *International Peacekeeping*, (1996), 5.3., 26-41; Kimberly C. Field, en Robert M. Perito – *Parameters*, 2002-03, 77-87.

public security gap. De beantwoording van deze vraag is gebaseerd op literatuuronderzoek en persoonlijke observaties van de auteur bij de totstandkoming van de EGF. Tevens zijn observaties tijdens en rondom het Nederlandse voorzitterschap van de EGF verwerkt.⁵ Allereerst gaat dit artikel in op het begrip public security gap en komen middelen ofwel *capabilities* aan de orde die de kloof kunnen dichten. Bij de tweede deelvraag staat de EGF als organisatie centraal: wat is het voor organisatie, wat beoogt zij, over welk vermogen beschikt deze eenheid en waarin ligt volgens haar oprichters de toegevoegde waarde? Bij de laatste deelvraag gaat het er om in hoeverre het vermogen van de EGF beantwoordt aan de in de public security gap gewenste *capabilities*. Om voorafgaand aan de bespreking van de deelvragen het ontstaan van de EGF in een juist historisch perspectief te kunnen plaatsen, schetst de volgende paragraaf de huidige vredesondersteunende operaties.

Toenemende aandacht voor interne veiligheid

De onmiddellijke nasleep van een militaire interventie in het kader van vredesondersteunende operaties vormt vaak een voedingsbodem waarop criminaliteit welig tiert. Drugshandel, de handel in illegale wapens, huurmoorden, smokkel, vrouwen- en kinderverhandeling, diefstal, vervalsingen, fraude, het witwassen van geld en andere vormen van georganiseerde criminaliteit komen vaak voor in de hedendaagse postconflict-omgeving.⁶ Literatuur geeft aan dat er gedurende de eerste twee tot drie jaar na een gewapend conflict zelfs een toename van de criminaliteit lijkt te zijn.⁷ Deze toename is echter niet nieuw. De nadruk die tegenwoordig ligt op stabiliteit- en reconstructie-operaties (S&R) en de appreciatie van de nuances in criminaliteit – en de daarmee samenhangende eisen voor de handhaving – zijn van fundamenteel belang voor het hedendaagse optreden. Criminaliteitsbeheersing (en ook de handhaving van de openbare orde) maken

vandaag de dag integraal deel uit van de operationele omgeving en zal weerslag moeten vinden in de doctrines. Tijdens de eerder genoemde operaties wordt de krijgsmacht geconfronteerd met de breekbare openbare orde in falende staten. Dat vraagt om optreden waarbij ook vaardigheden nodig zijn die

FOTO AVDD, S. VAN ES

Ministers van de EGF-landen na de ondertekening van het verdrag

niet noodzakelijkerwijs aan gevechtshandelingen zijn gerelateerd. Een belangrijke oorzaak van de hierboven genoemde aandacht van de rol van de krijgsmacht tijdens S&R operaties ligt in de onoverkomelijke proble-

5 Auteur was in 2007 voorzitter van de internationale ambtelijke werkgroep die het Nederlandse voorzitterschap tijdens de bijeenkomsten van het besluitvormende orgaan voor de EGF, CIMIN, voorbereidde. Daarnaast maakte hij tot begin 2005 deel uit van de Nederlandse delegatie in de technische werkgroep die de oprichting van de EGF voorbereidde.

6 A.E. Hills – *Military Review* (1999) Vol. 79; Part 6, 18-22.

7 Onder meer: Charles Call, (red) – *Constructing Justice and Security after War*, Washington, 2007; en Mary Kaldor – *Security Structures in Bosnia and Herzegovina*, in: Gavin Cawthra en Robin Luckham – *Governing insecurity. Democratic control of military and security establishments in transitional democracies*, London, 2003.

men van civiele politie, zowel nationaal als internationaal, om een antwoord te geven op de criminaliteit in een postconflict-omgeving.

Jones en anderen merken op dat de eerste maanden na een gewapend conflict van het allergrootste belang zijn. Zij noemen deze periode een *golden hour*. Het is een tijdvak waarin de interventiemacht nog enige populariteit en internationale legitimiteit

internationale gemeenschap om recht en orde te handhaven tijdens vredesoperaties en andere na een conflict of interventie. Om dit verschijnsel beter te kunnen doorgronden, hebben Dziedzic en anderen het conceptueel raamwerk van de public security gap ontwikkeld.⁹

Dziedzic's raamwerk geeft ons de mogelijkheid problemen die ten grondslag liggen aan wanorde in de vroege postconflict-samenleving te analyseren. Hij onderscheidt binnen de public security gap drie kloven: de ontplooiingskloof (*deployment gap*), de handhavingskloof (*enforcement gap*) en de institutionele kloof (*institutional gap*). Terwijl de laatste meer naar een kloof voor de lange termijn neigt, verwijzen de eerste twee meer naar een probleem op korte termijn.

Zoals ook Hills aangeeft, zijn timing en functie de praktische uitdagingen die samenhangen met de militaire en politiecomponenten in een vredesoperatie.¹⁰ Zij vervolgt dat het probleem dat samenhangt met timing of de ontplooiing van eenheden naar verhouding eenvoudig is. Maar de problemen die samenhangen met de functie zijn complexer vanwege de uitdagingen die het uitvoeren van de politiefunctie aan de militairen stelt. De tijdige ontplooiing van eenheden en de complexiteit van de taken die samenhangen met de politiefunctie vinden hun weerslag in de deployment en de enforcement gap die Dziedzic binnen de public security gap onderscheidt.

Deployment gap

In de onmiddellijke nasleep van een conflict kan het de lokale politie of de lokale openbare veiligheidseenheden ontbreken aan mogelijkheden of de motivatie om de verantwoordelijkheid te nemen voor het herstel van de publieke orde. Als gevolg daarvan zullen de internationale militaire vredesmachten – die de capaciteit hebben om snel hun eenheden te ontplooiën – genoodzaakt zijn bepaalde politietaken uit te oefenen, ten minste totdat de internationale civiele

De internationale gemeenschap worstelt met haar rol bij het garanderen van interne veiligheid

geniet en waarin potentiële tegenstanders te weinig tijd hebben om zich te organiseren.⁸ Gedurende de laatste jaren is het besef gegroeid dat het herstel en de handhaving van de openbare orde direct en adequaat moeten worden aangepakt. Met dit groeiende besef kwam ook naar voren dat de internationale gemeenschap worstelt met haar rol bij het garanderen van de interne veiligheid. Terwijl latere missies konden profiteren van nieuwe inzichten, heerste er rond de eeuwwisseling onvermogen binnen de internationale gemeenschap om adequaat het hoofd te bieden aan problemen van openbare orde en toenemende criminaliteit. Met een aantal initiatieven, waaronder het voorstel om een snel inzetbare EGF op te richten, probeerden landen een antwoord te vinden op wat Michael Dziedzic de public security gap noemt.

Public Security Gap

De eerste fase van de postconflict-samenleving legt dus vaak het onvermogen bloot van de

8 Seth G. Jones, Jeremy M. Wilson, Andrew K. Rathmell en Jack Riley, (2005), *Establishing Law and Order After Conflict*, Rand Corporation, Santa Monica, 2005, 208 ev.

9 M.J. Dziedzic – Introduction, in: Robert B Oackley, M.J Dziedzic en E.M. Goldberg (red.): *Policing the New World Disorder: Peace Operations and Public Security*, National Defence University Press, Washington, DC, 1998, 8-16; en Interkerkelijk Vredesberaad – *The Bosnian Public Security Gap, An Obstacle for Peace*, Rapport van de werkgroep 'Policing in Conflict Areas', 1998.

10 A.E. Hills – *International Peacekeeping* (2001) 8, 3, 87-98.

politiecomponent is gearriveerd en in staat is om effectief zijn werk te doen. De tijd die ligt tussen de aankomst van beide eenheden is de deployment gap.¹¹ Voorbeelden hiervan zijn de missies in Cambodja (UNTAC), Kosovo (UNMIK), Oost-Timor (UNTAET) en Afghanistan (ISAF).

Enforcement gap

Zodra de internationale politiecomponent zorg draagt voor de publieke veiligheid met het bestrijden van individuele misdrijven en kleinschalige ordeverstoringen – de ‘binnenste schil’ van openbare veiligheid – verschuift de militaire component normaal gesproken naar de *rapid reaction* modus. De component verzorgt daarmee de ‘buitenste schil’ of de gebiedsbeveiliging. Terwijl de deployment gap over timing gaat, draait het bij de enforcement gap vooral om de functie.¹² Een enforcement gap ontstaat veelal wanneer eenheden van een vredesmissie genoodzaakt zijn functies te vervullen die vallen tussen de binnenste schil (de basale handhaving van recht en orde) en de buitenste schil (van gebiedsbeveiliging en niet-naleving van het vredesakkoord) van de openbare veiligheid. Doordat in dit soort situaties de capaciteiten van de militaire- en politiecomponenten elkaar vaak niet overlappen, komt de realisatie van de opdracht van de internationale missie onder spanning te staan.¹³ Voor de beantwoording van de centrale vraag in dit artikel is het nodig om deze spanning iets verder uit te werken en te kijken waarom de militaire en politiecomponenten dan niet aansluiten.

De (civiele) politiecomponent van de missie is, gekeken naar de basale handhaving van recht en orde, veelal niet in staat het hoofd te bieden aan ernstige vormen van wetteloosheid en gewelddadige binnenlandse ordeverstoringen. Meestal zijn deze individueel optredende politiemensen ongewapend. Hoewel de politieke dwangmiddelen niet altijd in het mandaat zijn geregeld, kunnen deze wellicht wel hiervan zijn afgeleid.¹⁴ Onduidelijkheid over de vraag welk recht moet worden toegepast kan het optreden

nog verder bemoeilijken. Tegelijkertijd hebben alleen gespecialiseerde militaire eenheden als militaire politie, *constabulary*-eenheden en speciale eenheden de training en de middelen om zich met wetshandhaving bezig te houden. Deze gespecialiseerde eenheden maken echter niet altijd deel uit van de internationale macht. Er ontbreekt derhalve een gewapende, robuuste politiecomponent, die in staat is om onder meer extreme omstandigheden alle executieve politietaken uit te voeren.

De inzet van de militaire component bij het verzekeren van de openbare veiligheid kan ook spanning opleveren. Zoals gezegd is de militaire component veelal belast met de handhaving van het vredesakkoord. Wanneer een of meer voormalige tegenstanders niet bereid zijn het vredesakkoord na te leven, zal de militaire component genoodzaakt zijn te interveniëren en daarmee de naleving van het akkoord af te dwingen. Door een dergelijk optreden kan de internationale missie het risico lopen dat ten minste één van de partijen niet langer instemming geeft aan de missie en haar activiteiten. Dat kan leiden tot onrust en meer gewelddadige oppositie tegen de aanwezigheid van de vredesmissie. Daarbij komt dat de internationale gemeenschap in veel gevallen de transitie van een op repressie gerichte politiemacht naar een politiedienst nastreeft.¹⁵

Institutionele kloof

Terwijl de twee hiervoor beschreven kloven onderdeel zijn van de relatie tussen de militaire- en politiecomponenten van een vredes-

11 Dziedzic, 1998, blz. 9.

12 Dziedzic, 1998, 9-11.

13 Dziedzic, 1998, blz. 11; A.E. Hills, 2001, 80-82; en A.T. Kaspers, E. Barth Eide en A.S. Hansen – NUPI, Working Papers, 2004, Paper No. 4, 17-18.

14 Ducheine betoogt in dit kader – verwijzend naar de IFOR en de SFOR in Bosnië Herzegovina en vooral de ISAF in Afghanistan – op de samenhang die tussen het mandaat, de opgedragen en impliciete taken en de Rules of Engagement bestaat. Hij geeft daarbij aan dat formuleringen in het mandaat (“to take all necessary means to ...”) de ruimte bieden voor de toepassing van dwangmiddelen. P.A.L. Ducheine, *Krijgsmacht, Geweldgebruik & Terreurbestrijding. Een onderzoek naar juridische aspecten van de rol van strijdkrachten bij de bestrijding van terrorisme*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008, 330-335.

15 Dziedzic, 1998, blz. 11.

FOTO: VERENIGDE NATIES, J. ISAAC

Briefing tijdens UNTAC, een missie waarbij de deployment gap optrad

missie, verwijst de institutionele kloof naar het onvermogen van de lokale overheid om de openbare orde te handhaven. Dit onvermogen is vooral zichtbaar als het wordt afgezet tegen internationale standaarden voor de uitoefening van de politiefunctie en de rechten van de mens.¹⁶ Dit laatste is sterk gerelateerd aan het gegeven dat recht en orde alléén geen houdbare vrede garanderen. Een bestendige vrede vereist dat recht en orde vergezeld gaan van een toereikende rechtvaardigheid voor iedereen.

Samenvattend valt op basis van het conceptuele raamwerk van Dziedzic te concluderen dat de public security gap vraagt om een snel inzetbare, gewapende en robuuste politiecomponent. Deze politiecomponent moet bovendien in staat zijn om in nauwe coördinatie met de militaire eenheden onder extremere omstandigheden alle voorkomende executieve politietaken uit te voeren.

De European Gendarmerie Force

In de zoektocht naar een antwoord op de hierboven beschreven deployment en enforcement gap zijn verschillende ontwikkelingen waar te nemen. Zo zocht de NAVO in Bosnië-Herzegovina naar een adequaat antwoord op de uitdagingen waarvoor SFOR zich gesteld zag. Onder Italiaans leiderschap werd in 1998 de eerste Multinationale Gespecialiseerde Eenheid (ook wel *multinational specialised unit* of MSU) geïntroduceerd als antwoord op de uitdagingen op het terrein van recht en orde die SFOR ondervond.

In het daaropvolgende jaar kwam ook in Albanië en Kosovo een MSU tot inzet. Concepten van snel inzetbare politie-eenheden vormden het antwoord van de VN en de EU op de uitdaging. Zo ontstond het concept van *Formed Police Units* bij de VN en de EU. De EU kwam bovendien met het concept van de *Integrated Police Units*.¹⁷

Daarnaast heeft de inzet van militaire politie (MP) tijdens operaties in de jaren na de val van de Berlijnse Muur geleid tot een wijziging in de opvattingen over haar rol en functies. Van vrij statisch, commandovoeringssteunend en vooral op de nationale eenheden gericht, veranderden de rol en functie naar het in multinationale verband uitvoeren van gevechts (-steunende) taken. Het gaat daarbij vaker om een *manoeuvrist approach*. Activiteiten zoals de ondersteuning van het beweeglijke optreden, veiligheid, detentie en de uitvoering van politiefuncties vormen de kern van de taken die in de *Allied Procedural Publication 12 'NATO Military Police Doctrine and Procedures'* (APP12) een plaats gaan krijgen.

Het groeiende aantal politiemijsies, hun toenemende belang en de behoefte aan snel inzetbare politie-eenheden die geschikt zijn om vervangende en andere politiemijsies uit te voeren, leidde in 2003 tot het initiatief om de EGF op te richten. Op 8 oktober van dat jaar lanceerde de Franse minister van Defensie, Michèle Alliot-Marie, het plan tijdens de informele bijeenkomst van de Europese

16 Dziedzic, 1998, blz. 14.

17 Deze politie-eenheden kunnen binnen dertig dagen worden ingezet en vormen daarmee een belangrijke aanvulling van snel inzetbare eenheden die kunnen worden ingezet om de enforcement-gap te dichten. Zowel de Formed Police Unit (FPU) als de Integrated Police Unit (IPU) zijn robuuste politie-eenheden die een groot aantal executieve politietaken kunnen uitvoeren en kunnen worden ingezet in complexere scenario's. Terwijl beide eenheden onder civiele leiding kunnen opereren, kan de IPU onder bepaalde omstandigheden ook tijdelijk onder militair commando worden ingezet.

ministers van Defensie in Rome.¹⁸ Ze stelde Spanje, Italië, Portugal, Nederland en Frankrijk – landen die een politiemacht hebben met een militaire status – voor om verdergaand samen te werken en een EGF op te richten. Haar collega's stemden onmiddellijk in met het voorstel en benoemden een technische werkgroep. Deze kreeg als taak het samenstellen van een intentieverklaring waarmee – EUROFOR in gedachten houdend – de EGF moest worden opgericht.¹⁹

Start EGF

Tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de EGF tekenden de verantwoordelijke ministers op 17 september 2007 in Noordwijk de intentieverklaring. De verklaring geeft aan dat de deelnemende landen Europa een 'volwaardige capaciteit voor het verrichten van alle politietaken bij crisisbeheersingsoperaties in het kader van de Petersberg Verklaring, in het bijzonder met betrekking tot substitutiemissies' en een 'multinationale operationele structuur voor staten die voornemens zijn deel te nemen aan EU-operaties' ter beschikking stellen. De landen zeggen tevens dat ze in staat zijn 'deel te nemen aan initiatieven van internationale organisaties op het gebied van crisisbeheersing'.²⁰

Hiermee leverden de deelnemende landen een bijdrage aan de ontwikkeling van het Europese Veiligheids- en Defensiebeleid en het scheppen van een 'ruimte' voor vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid in Europa. De intentieverklaring toont verder aan dat de oprichters van de EGF een effectief middel voor ogen hadden dat gedurende alle fasen in een vredesoperatie politietaken kon uitvoeren. De EGF zou daarbij deel kunnen uitmaken van een militaire eenheid, maar haar taken ook kunnen uitvoeren onder civiel gezag. De verklaring noemt drie fasen: de aanvangsfase, de overgangsfase en de fase van militaire terugtrekking. Gedurende de aanvangsfase van de operatie zou de EGF tegelijk met de militaire macht het operatiegebied kunnen betreden voor de uitvoering van politietaken. Tijdens de overgangsfase zou de EGF haar taken zelfstandig of samen

met een militaire macht kunnen voortzetten, om de samenwerking en coördinatie met plaatselijke of internationale politie-eenheden te bevorderen. Bij het vertrek van de militaire macht uit het crisisgebied zou de EGF, indien nodig, de overdracht van verantwoordelijkheden aan de civiele autoriteiten en de organisaties die deelnemen aan de samenwerking, kunnen vergemakkelijken.

FOTO EGF

EGF-oefening EGEX, 2006

De EGF is geen initiatief van de Europese Unie, maar een multinationaal samenwerkingsverband van vijf lidstaten. De EGF is echter hoofdzakelijk samengesteld uit dezelfde eenheden die de deelnemende landen in de *Helsinki Headline Goal Catalogue* hebben opgenomen en die zullen voorzien in de civiele crisisbeheersingscapaciteit die vastgesteld is op 19 november 2001 tijdens overleg in Brussel. Daarom zal de EGF in eerste instantie

- 18 Het EGF initiatief komt voort uit de binnenlandse politiek van Frankrijk, maar weer spiegelt de interne EU dynamiek en nieuwe operationele eisen van de 21e eeuw. In 2003 stelde de Franse minister van Defensie een snel inzetbare multinationale eenheid voor om politietaken te kunnen uitvoeren. Naar zeggen was Alliot-Marie tegelijkertijd verwickeld in een bureaucratische strijd met de Franse Ministeries van Financiën en Binnenlandse zaken. Door de oprichting van een dergelijke eenheid voor te stellen, zou de Franse Defensie minister hebben gehoopt op aanvullende budgets, alsook haar controle over de inzet van de Gendarmerie te behouden. (Armitage en Moisan, 2005) blz. 4.
- 19 Frankrijk, Italië, Spanje en Portugal formeerden in 1995 de *European Operational Rapid Force* (EUROFOR). Een eenheid die onder de vlag van de West Europese Unie ingezet kan worden voor de Peterbergstaken (inclusief humanitaire, vredebewarende en vrede-afdwingende missies).
- 20 Declaration of Intent, 2004.

vooral ter beschikking van de EU staan. Wanneer inzet van de EGF voor de EU plaatsvindt, berusten politieke controle en strategische leiding bij het Politiek en Veiligheidscomité (PVC) van de Unie. De EGF kan ook ter beschikking worden gesteld van de VN, OVSE, NAVO, andere internationale organisaties of een ad hoc-coalitie.

Operationeel Concept

Enkele maanden na de ondertekening van de intentieverklaring gingen de eerste functionarissen aan het werk op het Permanente Hoofdkwartier (EGF PHQ) in het Italiaanse Vicenza. Het operationele inzetconcept – dat drie inzetscenario's beschrijft – en de richtlijnen voor oprichting van gestandaardiseerde EGF-eenheden en hun snelle ontplooiing zijn in 2005 geschreven en voor het eerst beproefd. Om een adequaat niveau van interoperabiliteit en standaardisatie tussen alle EGF-eenheden – maar ook met die van andere eenheden binnen de EU – te garanderen is het EGF IPU concept opgesteld. Dit concept beschrijft twee verschillende structuren voor de EGF IPU, waarbij het onderscheid ligt in de gebiedsverantwoordelijkheid. Wanneer de EGF IPU de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van politietaken in een gebied krijgt toegewezen, zal de IPU bestaan uit een stafelement, een mobiel element, een gespecialiseerd element en een logistiek- en ondersteunend element.

De harde kern van de EGF IPU vormt het mobiele element. Op basis van door de operatiekamer (stafelement) beoordeelde rapporten en andere geschreven of mondeling beschikbaar gekomen informatie, kan het mobiele element taken krijgen als gebiedspatrouille, toezicht op het publiek en het handhaven van de openbare orde en gevaarbeheersing, bescherming van personen en eigendom en de voorkoming van openbare opstanden. Ook speciale operaties als escorteren, VIP-beveiliging, voertuigcontroles, het verzamelen van informatie, en – indien noodzakelijk – de beveiliging van de IPU-

basis kunnen taken zijn. Het gespecialiseerde element bestaat uit een rechte team, een inlichtingenteam en andere gespecialiseerde teams (zoals speciale operaties, EOD, honden, verkeerscontrole, grenspolitie/illegale immigratie en milieu).

Wanneer de EGF IPU geen gebiedsverantwoordelijkheid heeft, dan heeft zij een 'functionele' verantwoordelijkheid. Dat wil zeggen dat zij speciale toegewezen taken (VIP-begeleiding, patrouilleren, *crowd and riot control* enzovoorts) uitvoert binnen de gebiedsverantwoordelijkheid van andere IPU's. De structuur van de EGF IPU zonder gebiedsverantwoordelijkheid kent geen gespecialiseerd element en geen operatiekamer.

De EGF operationeel

Op 23 januari 2006 bereikte het EGF PHQ *full operational capability*. Gebaseerd op een advies van de politiek-militaire werkgroep verklaarde de CIMIN²¹ de EGF in juli van datzelfde jaar operationeel inzetbaar. Vanaf dat moment kon de EU beschikken over een eenheid van achthonderd gendarmes, inzetbaar binnen dertig dagen. Het Nederlandse EGF-voorzitterschap voerde in 2007 een informatiecampagne binnen de EU en de NAVO en bezocht meerdere hoofdsteden. Nederland voerde de campagne omdat de noodzaak werd gevoeld de eerste eenheden in te zetten. Tevens realiseerde Den Haag zich dat een inzet van de EGF onder de vlag van de EU niet zonder de instemming van de lidstaten in het Politiek en Veiligheidscomité van de Unie kon. De Nederlandse inspanning bleef niet zonder resultaat: eind 2007 kreeg de EGF *full operational capability* over het door de EGF bemande IPU-hoofdkwartier binnen de Althea-missie van EUFOR in Bosnië-Herzegovina. Gedurende het Nederlandse voorzitterschap kreeg Polen het partnerschap van de EGF aangeboden en verzochten Roemenië en Turkije, die beide een gendarmerie hebben, om de status van *observer*. De *observer*-status is het voorportaal naar een volledig lidmaatschap van de EGF.

21 Hoge Interdepartementale Commissie.

Verdere doorontwikkeling

Oorspronkelijk stelde het permanente hoofdkwartier van de EGF zich ten doel om gemeenschappelijke standaarden voor training te ontwikkelen en zo een hoog niveau van interoperabiliteit te bereiken. De trainingsstandaarden zouden dan gerelateerd zijn aan de verschillende factoren, die aan elk van de inzetscenario's voor de EGF kunnen worden gekoppeld. Om vooralsnog onduidelijke redenen, heeft het permanente hoofdkwartier gekozen voor een andere benadering. Zo zal er een document komen waarin staat wat de nationale training inhoudt. Door hiermee te gaan werken kunnen commandanten en hun eenheden langzaam maar zeker een gemeenschappelijke taal ontwikkelen.

Daarnaast wil het hoofdkwartier eenheden samen laten oefenen voorafgaand aan daadwerkelijke inzet. Dat moet het inzicht in elkaars werkwijze versterken in de hoop dat dit uiteindelijk zal leiden tot eenheid in optreden. Om op adequate wijze te kunnen reageren op verzoeken voor snel inzetbare politie-eenheden met voldoende aantal en met de juiste capaciteiten, heeft het EGF PHQ een *Catalogue of Capabilities* ontwikkeld. Het hoofdkwartier en de deelnemende landen realiseerden zich dat de verschillende nationale bijdragen veelal aan meerdere internationale organisaties (zoals VN en EU) beschikbaar worden gesteld. De *Catalogue of Capabilities* biedt daarom een actueel overzicht van de daadwerkelijk beschikbare eenheden of teams.

Passende Capabilities?

Zoals hierboven beschreven verwijst de enforcement gap naar de functies die vallen tussen het militaire gevecht en de uitvoering van de normale politietaken door lokale of internationale politie. Deze functies omvatten onder meer opsporingsonderzoek naar verstoring van de openbare orde en stedelijk geweld. Ze moeten worden uitgevoerd in een instabiele, minder vriendelijke omgeving met een grote militaire presentie aan de ene

kant en de afwezigheid van lokale of internationale politie aan de andere kant. Politieële vaardigheden zijn noodzakelijk, maar zoals Dziedzic en Stark constateren, kan de individuele politieman van de lokale of internationale politie niet het hoofd bieden aan grootschalige openbare ordeverstoringen of de illegale, gecriminaliseerde machtsstructuren die hiertoe aanzetten.²²

Inzicht in elkaars werkwijze moet leiden tot eenheid in optreden

Voor het overbruggen van de law enforcement kloof, zo vervolgen zij, is vaardigheid in het gebruik van *less-than-lethal* geweld een vereiste, net als vaardigheid in het gebruik van criminele inlichtingen en het verrichten van opsporingsonderzoek. Tevens zijn capaciteiten nodig om goed georganiseerde gewapende groepen af te schrikken of te bestrijden. Robuuste, gewapende eenheden met een goede groepssamenhang lijken daarmee noodzakelijk.

Kijkend naar de militaire eenheden in het missiegebied rijst de vraag of deze de noodzakelijke capaciteiten en vaardigheden hebben om een gepast antwoord te geven op de law enforcement gap. Terwijl sommige auteurs²³ uitgaan van een onvermijdelijke inzet van militairen bij de handhaving van recht en orde, plaatsen andere deskundigen hierbij een vraagteken.²⁴ Wesley Clark zegt dat de inzet van militairen niet altijd moge-

-
- 22 M.J. Dziedzic en C. Stark – *Bridging the Public Security Gap: The Role of the Center of Excellence for Stability Police Units (CoESPU) in Contemporary Peace Operations*- USIP, June 2006, op 10 oktober 2007 gedownload van http://www.usip.org/pubs/usipeace_briefings/2006/0616_coesp.html; en Field, en Perito, 2002.
- 23 C. Rausch (red) – *Combating Serious Crimes in Postconflict Societies, A Handbook for Policymakers and Practitioners*, United States Institute of Peace Press, Washington, DC, 2006; en C. Bildt – *Commencement Address 2006*, Pardee RAND Graduate School, Santa Monica, 2006 (op 9 november 2006 gedownload van <http://www.bildt.net/dbdocuments/cb000125.doc>).
- 24 H. Geser – *International Policing: A new Evolutionary Stage of Military Organization? Peace-keeping missions in a sociological perspective*, gepubliceerd als <http://www.geser.net/inpo.htm>, 1996; Karl W. Haltiner – *Österreichische Militärische Zeitschrift*, (2001), 291-298; Field en Perito, 2002; en W. Clark – *Waging Modern War: Bosnia, Kosovo, and the Future of Combat*, New York, 2001.

lijk is en doet ook een suggestie wat dan wel noodzakelijk is: *'Most militaries are simply not capable of performing such functions effectively and should not be the primary element responsible for them. Nations will have to create a full range of deployable, robust police-type capabilities as well as provide a legal and judicial structure to support their responsibilities'*.²⁵

Vele auteurs hebben gewezen op het nut of zelfs de noodzaak om eenheden van het type constabulary of gendarmerie in te zetten bij

FOTO AUTEUR

Stafbespreking EUFOR-IPU

de criminaliteitsbeheersing of de handhaving van de openbare orde tijdens de directe nasleep van een gewapende interventie.²⁶

Zij noemen ook de mogelijkheid van paramilitaire of *third force* eenheden, politie-eenheden met militaire status of *auxiliary* eenheden. Voorhoeve schrijft in de verkenning

van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid *'From War to the Rule of Law'* kort en krachtig: *'The domestic security gap between a cease-fire and post war (re)construction of a stable state requires immediate application of international constabulary forces (well-armed police trained to work in a hostile environment)'*.²⁷

Wanneer de capabilities van de EGF worden vergeleken met de behoefte tijdens de enforcement gap, dan biedt de EGF op het eerste oog een snel inzetbare, expeditieaire politiemacht die in staat is een robuuste politiemissie onder veeleisende omstandigheden en onder militair bevel – of in nauwe coördinatie met de militaire component – uit te voeren.

De gewapende eenheid, die informatie inwint, is ontworpen voor het bestrijden van criminele activiteiten of het omgaan met voorvallen die met openbare orde of veiligheid te maken hebben. Zowel in eigen land als tijdens vredesoperaties heeft de eenheid hier ervaring mee opgedaan. De deelnemende eenheden hebben de afgelopen jaren in verschillende soorten politiemissies, inclusief de meer robuuste, ervaring opgedaan.

De capabilities van de EGF lijken daarmee dus te beantwoorden aan de vraag van de public security gap. Toch is het voor de uiteindelijke beantwoording van de vraag goed te kijken of deze multinationale eenheid al een zodanig niveau van interoperabiliteit, standaardisatie en groepssamenhang heeft bereikt, dat zij effectief kan optreden in alle fasen die de oprichters hebben onderkend. Dit is het kwalitatieve aspect van het vermogen van de EGF.

Toch bestaat er nog veel aarzeling om de EGF in te zetten, terwijl het een uitermate bruikbaar middel is. Of de EGF ook voldoende omvang heeft om in de vraag naar dit soort capabilities te voorzien vormt een laatste punt van aandacht in dit artikel. Achtereenvolgens komen de mogelijke verklaringen voor de aarzeling van de inzet, het kwalita-

25 W. Clark, 2001, blz. 458.

26 Armitage en Moison, 2005; Field en Perito 2002, Hills, 2001, Lutterbeck 2005, Karina, P Marczuk – Romanian Military Thinking (2007) nr 1, 125-136; en Robert M. Perito – *Where is the Lone Ranger When We Need Him? America's Search for a Postconflict Stability Force*, USIP, 2004. Marczuk introduceerde de term *auxiliary* eenheden voor de hedendaagse constabulary eenheden, afgeleid van het Oud Latijnse woord *auxilia* eenheden. Dit waren expeditieaire eenheden die door het Romeinse Rijk werden ingezet om de orde in haar koloniën te handhaven.

27 Voorhoeve, 2007, blz. 100.

tieve aspect en het kwantitatieve aspect van de capabilities van de EGF aan de orde.

Aarzelings tot het inzetten van de EGF

Een verklaring voor de aarzelings om de EGF in te zetten kan liggen in de besluitvorming over deze inzet binnen de EGF-landen zelf, maar ook in de besluitvorming over de inzet binnen missies onder de vlag van internationale organisaties als de EU.

Allereerst de besluitvorming binnen de EGF-landen zelf. Het Nederlandse voorzitterschap maakte duidelijk dat de eis van een unaniem besluit over de inzet van de EGF verlamrend kan werken.

Pogingen om tot een zekere nuancerings in de besluitvorming binnen de EGF te komen zijn tot nu toe gestrand. Andere pogingen waarbij gekeken is naar mogelijke inzetgebieden die wel de instemming van de EGF-landen konden krijgen bleken weinig vruchtbaar in de 'vraaggestuurde inzet' van de EGF.

Kijkend naar de besluitvorming binnen de EU vallen twee zaken op. Allereerst is dat de wijze waarop de *force generation*, de toewijzing van eenheden aan een vredesmacht, tot stand komt. Terwijl het Nederlandse voorzitterschap veel inspanningen deed om tot een eerste inzet van de EGF te komen, bleek dat de EU niet in staat was om – naast de 'uitvraag' voor deelname aan missies bij de individuele landen – via het voorzitterschap van de EGF om deelname van deze eenheid te vragen. In de aanloop naar het operationeel stellen van het door de EGF bemande IPU-hoofdkwartier van EUFOR, bleek de rol van het EGF PHQ zich te beperken tot de coördinatie van de individuele bijdrage van de verschillende EGF-landen.

Het tweede opvallende gegeven is de overdracht van taken naar civiele autoriteiten. Zoals gezegd probeert de EGF een brug te slaan tussen militair optreden aan de ene kant en het optreden van de individuele politieman aan de andere kant. De EGF komt hiermee tegemoet aan de afspraken uit het

in 2000 gesloten Verdrag van Nice. Het rapport over het Europese Veiligheids- en Defensiebeleid van het toenmalige Franse voorzitterschap weerspiegelt de ambitie van de EU om vanaf het begin van de vredesoperatie politie-eenheden in te zetten om de militaire eenheden te ondersteunen.

Om deze ambitie te realiseren moeten deze politie-eenheden onder militair commando kunnen worden gesteld. Als de situatie dit vraagt moeten ze onder civiel gezag kunnen opereren.²⁸ Op basis van deze ambities ontwikkelde de EU het IPU-concept. Over het algemeen bestaat er geen twijfel over de aansluiting op het militaire optreden, maar de militaire kenmerken die dit mogelijk maken zijn voor enkele auteurs aanleiding tot kritiek.²⁹ Gesprekken met vertegenwoordigers van het EU-Secretariaat leren echter ook dat nog onduidelijk is hoe de verschuiving van een optreden onder militair commando naar een optreden onder een civiele autoriteit daadwerkelijk moet plaatsvinden.³⁰ Wellicht dat deze onduidelijkheid ook bijdraagt aan de aarzelings van de EU om de EGF in te zetten.

Kwalitatief

De beschikbare bronnen benadrukken de meerwaarde van de EGF. Ze verwijzen nadrukkelijk naar de vele overeenkomsten die de deelnemende korpsen hebben. Inmiddels zijn verschillende vormen van samenwerking ontstaan: het permanente hoofdkwartier in Vicenza heeft een samenstelling vanuit alle deelnemende landen en de (sleutel)functies rouleren. Een andere vorm van integratie is te zien in de IPU die Frankrijk en Nederland onlangs hebben opgericht. Ook het IPU-hoofdkwartier dat de EGF binnen EUFOR runt kent een geïntegreerde samenstelling. Daarnaast kent de EGF een aantal nationale bijdragen in de vorm van IPU's.

28 Vincenzo Coppola – The Birth of the European Gendarmerie, in: *European Common Defence and Criminal Judicial Area*, Stefano Manacorda (red.), Seminar proceedings, Rome, 26th-28th November 2004, blz. 54.

29 Bijvoorbeeld Hills, 1998; en Field en Perito, 2002.

30 Gesprekken op 12 maart 2008 bij EU Raadssecretariaat, *Civilian Planning and Conduct Capabilities*.

Toch lijkt er, twee jaar na het bereiken van full operational capability van het EGF PHQ, een aantal verschillen tussen de deelnemende korpsen te zijn dat de aandacht behoef. Dat wekt geen verbazing, als we alleen al kijken naar de uitkomsten van een longitudinaal onderzoek naar de Duits-Nederlandse samenwerking door Hagen, Moelker en Soeters.³¹ Het is verder niet de strekking van dit artikel om de multinationale samenwerking binnen de EGF te beschrijven. De verschillen waar de deelnemende landen aandacht aan besteden, zijn grofweg te verdelen in twee categorieën. De eerste categorie omvat de verschillen in technieken, tactieken en procedures. Coppola duidde hier al op en hij wees daarbij vooral op de verschillen in het gebruik van geweld: *'When the police forces interact with the local population or with the local police forces, it will be necessary to understand what limitations are to be set to the use of force, because this is one of the main problems concerning interoperability.'*³²

De verschillen in het gebruik van geweld en vuurwapens – zowel juridisch als de stijl van conflicthantering – zijn verklaarbaar vanuit de nationale context. Dat geldt ook voor de mate waarin de uitvoerenden in de organisatie beschikken over een vrije beslissingsruimte (in politiejargon veelal discretie genoemd). Deze discretie is deels verklaarbaar vanuit het toepasselijke recht, deels echter ook vanuit de gehanteerde leiderschapsstijl.

Een en ander leidt naar de tweede categorie verschillen die de aandacht vraagt, namelijk cultuurverschillen. Die zijn veelal nationaal zijn bepaald. Zo zijn de verschillen in leiderschapsstijl van invloed op de samenhangende beelden bij de medewerkers. Eerste reacties

van leden van het permanente hoofdkwartier wijzen daar in ieder geval op, maar er is nog te weinig onderzoeksmateriaal dat dit kan staven.

Kwantitatief

Naast het kwalitatieve aspect is het de vraag in hoeverre de EGF in kwantitatieve zin van enige betekenis is. Bekend is dat de omvang van de EGF, startend bij 800 gendarmes, op kan lopen tot 2300. Of met deze omvang een bijdrage van enige betekenis mogelijk is, kan een vergelijking met de behoefte naar deze politie-eenheden duidelijk maken. Die vergelijking kan op twee manieren: kijken naar de ontwikkeling van de omvang van de vraag naar politiemensen voor VN- en EU-vredesmissies of vergelijken op basis van kengetallen en deze relateren aan potentiële inzetgebieden.

Uitgaand van de vergelijking vanuit internationale organisaties ontstaat het beeld dat de vraag naar zowel individuele politiemensen als politie-eenheden (FPU) de afgelopen tien jaren sterk is gegroeid. Gegevens gepresenteerd tijdens een bijeenkomst van het Portugese voorzitterschap van de EGF en de Politiedivisie van het Departement van Vredesoperaties van de VN op 2 mei van dit jaar onderstrepen dat gewenste FPU-aantallen met 95 procent het overgrote deel van de vraag uitmaken. Een tweede zaak die hier opvalt is dat, terwijl het aantal functies voor individuele politiemensen voor een belangrijk deel ook daadwerkelijk wordt ingezet, het uiteindelijke aantal politiemensen dat in FPU-verband in de missiegebieden aanwezig is slechts iets meer dan 65 procent bedraagt.³³

Ook binnen de EU is een stijging van het aantal politiemissies te zien. Op dit moment zijn in de diverse politiemissies ongeveer 500 politiemensen ingezet. Met de transitie van UNMIK naar de Europese EULEX-missie in Kosovo zal dit aantal aanzienlijk stijgen. Navraag bij de *Civilian Planning and Conduct Capabilities* leert dat – voor zover valt na te gaan – ongeveer 75 procent van de functies

31 Ulrich vom Hagen, René Moelker en Joseph Soeters, (red) – *Cultural Interoperability: Ten Years of Research into Co-operation in the First German-Netherlands Corps*, Volume 27, Strausberg, 2006, 15-51.

32 Coppola, 2004, blz. 55.

33 Een en ander is bijgevoegd bij het verslag van de vergadering (MINUTES on the EGF-presidency and UN (DPKO/PD) meeting in Lisbon (Portugal) on the 2nd May 2008).

daadwerkelijk is bezet.³⁴ Voor zover bekend is, zijn IPU's of FPU's tot op heden niet of nauwelijks ingezet. Bij de politiemissie in Congo-Kinshasa (april 2005-juni 2007) zijn Europese politiemensen geplaatst in de Congolese IPU om deze eenheid te trainen en te adviseren. Van een daadwerkelijke inzet van een EU-IPU was dan ook geen sprake.

De EU-landen hebben op de topontmoeting in Feira in 2000 afgesproken om de EU te kunnen laten beschikken over 5000 politiemensen. Daarvan zouden 1400 politiemensen binnen dertig dagen inzetbaar moeten zijn. De intussen opgelopen vraag naar uit te zenden politiemensen, de toetreding van nieuwe lidstaten en de ontwikkeling van nieuwe inzichten over de uitvoering van politiemissies binnen het EU-Raadsecretariaat, zullen binnenkort moeten leiden tot een herijking en verdere uitwerking op basis van de *Civilian Headline Goal 2010*. Op basis van scenario-analyses wordt een beoordeling van de noodzakelijke middelen gemaakt. Een vergelijking van de uitkomst met de middelen die de lidstaten al hebben toegezegd laat zien waar een teveel of tekort aan middelen is.

Door te kijken naar het aantal politiemensen per hoofd van de bevolking en daarbij te differentiëren naar soorten missies zijn kengetallen te ontwikkelen. Deze kunnen op hun beurt weer worden afgezet tegen het inwoneraantal van een land waarin potentiële (gewapende) conflicten dreigen. Zo kan een ander beeld ontstaan van de omvang van de vraag naar politie-eenheden.

Dobbins en anderen geven op basis van een internationale vergelijking een verschil aan tussen de vraag naar politiemensen bij ongewapende advies-, mentor- en adviesmissies (23:100.000) en die naar gewapende politiemensen met aanhoudingsbevoegdheid (161:100.000).³⁵ Zij wijzen echter ook op de aantallen politiemensen die nodig waren om bij afwezigheid van een toegeruste lokale politie de gehele politieverantwoordelijkheid

Omvang VN-politiemissies mei 2008

	Geautoriseerd	Daadwerkelijk aanwezig
Individueel	823	799
FPU	16.077	10.576
Totaal	16.900	11.375

op zich te nemen, zoals dat ook in Kosovo gebeurde. De ratio in dergelijke gevallen bleek met 250 politiemensen per 100.000 inwoners substantieel hoger te liggen dan in andere gevallen (de militaire aanwezigheid in het gebied nog daargelaten).

Wanneer we kijken naar het inwoneraantal van landen die in de toptien van falende staten staan, dan zal de gemiddelde inzet per land variëren tussen een sterkte van 529 en 3705 politiemensen per missie.³⁶ Als de internationale politiemacht zelf wordt belast met de complete politietaak, dan zal dit gemiddelde verder oplopen tot 5750. Zelfs zonder rekening te houden met het voortzettingsvermogen van een missie, lijkt de EGF-bijdrage vanuit de laatste optiek meer een druppel op de gloeiende plaat. Wanneer we uitgaan van een scenario waarin de EGF de gehele executieve politietaak voor haar rekening neemt, dan zou zij dit in een verantwoordelijkheidsgebied kunnen doen ter grootte van ongeveer de gemeente Utrecht.

Gelet op het voorgaande lijkt het alleszins te rechtvaardigen om te spreken van een onbalans tussen de mogelijke vraag naar dit soort eenheden en datgene wat de EGF kan bieden. De regeringen van de EGF-landen kunnen zich bij een daadwerkelijke vraag om inzet gemakkelijk overvraagd vinden,

34 Gesprekken op 12 maart 2008 bij EU Raadsecretariaat, Civilian Planning and Conduct Capabilities.

35 James Dobbins en anderen – *The beginner's guide to nation-building*, RAND, Santa Monica, 2007, 66 ev.

36 Gebaseerd op de Failed States Index 2007 van Foreign Policy http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=3865&page=7 en inwonersaantallen Encyclopaedia Britannica.

FOTO AVDD, P. WIEZORECK

Inzet van de Marechaussee in Al Moethanna, Irak, 2005

te meer omdat de verschillende landen de nationale bijdragen aan de EGF ook kunnen inzetten voor politiemissies onder andere vlag. Extra ruimte moet vooral te vinden zijn in een grotere bijdrage van de deelnemende landen, de uitbreiding van de EGF (zowel leden als partners), of in verdergaande samenwerking met op gendarmerie lijkende korpsen als de *Gendarmería Nacional Argentina* uit Argentinië en de Chileense *Carabineros*. De politieke realiteit in de verschillende landen leidt – mede door het beginsel dat beslissingen unanieme dienen te zijn – voornog tot trage besluitvorming. Als het door de G-8 gesubsidieerde *Centre of Excellence for*

Stability Police Units in Vicenza met name in Afrikaanse landen een soortgelijk vermogen zou kunnen ontwikkelen, zou dat de spanning tussen vraag en aanbod kunnen verkleinen.

Tot slot

De oprichting van de EGF lijkt een adequaat antwoord te zijn op de enforcement gap. Het wekt dan ook geen verbazing dat ook in andere landen, zoals de VS, wordt gewezen op de noodzaak om soortgelijke – veelal *constabulary* genoemde – eenheden te formeren. Zo kan direct na de formele beëindiging van de gewapende interventie het herstel en de handhaving van recht en orde beginnen.³⁷

Clarke gaat nog iets verder. In zijn analyse van de eisen die in de eenentwintigste eeuw aan het optreden van de krijgsmacht en andere gewapende veiligheidseenheden worden gesteld, wijst hij op het beperkte nut van zware eenheden. Conventionele (lichte) grondtroepen en eenheden voor *special operations* leveren het meeste nut binnen het optreden van de strijdkrachten. Deze veelzijdige paramilitaire eenheden lijken Clarke zeer bruikbaar en een goede ‘kandidaat’ voor aanvullende investeringen. Deze eenheden, zo vervolgt hij, kunnen een belangrijke bijdrage leveren bij stability operations en de ondersteuning van het civiele gezag. Ze kunnen de kloof tussen geweldsuitoefening door de krijgsmacht en het optreden van law enforcement-organisaties dichten.³⁸

Na de NAVO-topontmoeting in Istanbul in juni 2004 onderzochten Binnendijk en Kugler de noodzaak voor beter toegeruste capaciteiten voor S&R operaties buiten Europa.³⁹ In een poging een raamwerk te ontwikkelen voor het in kaart brengen van Europese S&R eenheden, beschrijven ze de samenstelling van de krijgsmachten van de NAVO-bondgenoten. In het gedeelte over de Nederlandse krijgsmacht zeggen ze dat deze relevante S&R capaciteiten heeft op terreinen als militaire politie, inlichtingen, civiele aan-

37 Perito, 2004; en Terrence K. Kelly – *Options for Transitional Security capabilities for America*, RAND Cooperation, 2006.

38 John L. Clarke – *What Roles and Missions for Europe's Military and Security Forces in the 21st Century?*, The Marshall Centre Papers, no. 7, 2005.

39 Hans Binnendijk en Richard Kugler – *Defense Horizons*, National Defense University, September 2004.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl

Secretaris en ledenadministratie

luitenant-kolonel Henk Sonius
T 070 -318 6930
E hc.sonius.01@mindef.nl

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof. em.
J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)
T 071 - 542 18 30
E jmjbosch@xs4all.nl
kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
luitenant-kolonel KLu S.M. Babusch bc
kapitein ter zee P. van den Berg
commodore KLu drs. G.M. Bergsma
drs. P. Donker
kolonel MJD mr. dr. P.A.L. Duchaine
drs. P.H. Kamphuis
kolonel KMar dr. J.A.J. Leijters
kolonel MPSD drs. F. Matser
brigade-generaal TS ir. R.G. Tieskens
luitenant-kolonel Marns drs.
A.J.E. Wagemaker MA
kapitein-luitenant ter zee mr.
N.A. Woudstra

BUREAUREDACTIE

mw. drs. A. Kool
drs. F.J.C.M. van Nijnatten
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 - 316 51 20 of
070 - 316 51 95
F 070 - 316 51 99
E redactiemilitairespectator@mindef.nl

LIDMAATSCHAP

binnenland € 22,50
studenten € 15,00
buitenland € 27,50

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink
ISSN 0026-3869

Nadruk verboden

MILITAIRE SPECTATOR

Alfabetisch register op de 177ste jaargang – 2008

Artikelen	III
Auteurs	VII
Recensies	XI

**Verklaring van de in dit register
gebruikte afkortingen**

Ed = Editoriaal

MA = Meningen van anderen

AMA = Antwoord op meningen van
anderen

De nummers zijn tussen haakjes vermeld

ARTIKELEN

A

Afghanistan. De invloed van Iran in –, 1979-2008. P. van Hattem	(12)	652
Aflossing van de wacht (MA). J. Brouwers	(2)	109
Afrika (Ed)	(2)	62
Afrika. 'Winning hearts, minds and markets' in –. China als vriend van dit continent. Drs. A.J.A. Beukering	(2)	83
Afscheid van Indië? Counter-insurgency in Nederlands-Indië, 1816-1949. Dr. J.A. de Moor	(3)	135
Arbeidsbureau of Afrika? Drs. F. Matser	(4)	248
Atlantische luis in de pels. Een –. Nederland en de Europese militaire integratie. Mr. drs. R. Westerneng	(6)	361
Australië. Een verre vriend. – als strategisch bondgenoot. Dr. M.F.J. Houben en C. Lefèvre	(9)	501
Azië. Kruitvat –. J. Holslag	(2)	93

Andere ogen

Blond. L. Polman	(12)	700
Chinese collega's. L. Polman	(11)	644
Door de maag. L. Polman	(4)	246
Frustraties in Birma. L. Polman	(6)	372
Gevaarlijke beroepen. L. Polman	(1)	54
Kopje thee? L. Polman	(5)	310
Lonely Planet. L. Polman	(10)	587
Opschorting van 'Genève'. L. Polman	(7/8)	450
Optelsommen. L. Polman	(9)	516
Soldaten zijn Super. L. Polman	(2)	110
Winkel van Sinkel. L. Polman	(3)	180

B

Bacheloropleiding Krijgswetenschappen aan de Nederlandse Defensie Academie. De –. A. de Munnik	(1)	13
Beeldmanipulatie (Ed)	(7/8)	382
Beneluxmodel. Drs. F. Matser	(2)	112
Berechting van oorlogsmisdrijven anno 2008. De –. Mr. E. Dintjens, mr. dr. R. Kok en mr. D-J. Laman	(3)	170
'British Counter-Insurgency Doctrine and its Development since 2001'. D.F. Hazel	(3)	155
'British soldier can stand up to anything except the British War Office.' The – (MA). D.F. Hazel	(5)	314
Britse krijgsmacht uit de pas? Dr. M.F.J. Houben	(1)	56

C

Chinook. Proeftuin –. Effectieve aanzet voor een betere besturing? R. Blom	(1)	4
Civiele dienstverleners in operatiegebieden. G.L. de Gooijer	(12)	678
COIN. Introductie. 'To – or not to COIN'. Dr. T.W. Brocades Zaalberg	(3)	120
'Comprehensive approach' in Uruzgan. De –. Schaken op vier borden tegelijk. W.S. Rietdijk	(9)	472
Congo. Militair adviseur in –. J.R. Mulder	(2)	78
Counter-insurgency. Afscheid van Indië? – in Nederlands-Indië, 1816-1949. Dr. J.A. de Moor	(3)	135
Counter-insurgency. Westerse militaire cultuur en –. Een tegenstrijdige realiteit. Drs. M.W.M. Kitzen	(3)	123
Counter-insurgency. Paneldiscussie – symposium	(3)	166

D

Democratische Republiek Congo. MONUC, VN-missie in de –. Facetten van een complexe missie. A.Th. Polet	(2)	64
---	-----	----

Duits-Nederlandse samenwerking. Interoperabiliteit in cultuur en attitude. Dr. R. Moelker, prof. dr. J. Soeters en U. vom Hagen	(4)	192
Dynamiek en verandering? Maatschappij en krijgsmacht in Nederland in 2008. R.P.F. Bijkerk	(11)	615
E		
Editorialen		
Afrika	(2)	62
Beeldmanipulatie	(7/8)	382
Doelmatig oorlogvoeren?	(5)	254
Een complexe wereld	(10)	522
Het moeras van de politiek	(1)	2
Leren van veldslagen	(11)	594
Naar een ware counter-insurgencydoctrine?	(3)	118
Over personeel gesproken...	(12)	650
Verkennen?	(9)	458
Veteranen en witte anjers	(6)	318
Vrijheid van meningsuiting en amateurjournalistiek	(4)	190
'Employer Support'. Smeermiddel voor een effectievere en betrouwbare Reservecomponent. D.L.J. Speetjens	(1)	24
Ethiek. De onlosmakelijke band tussen professionaliteit en –. Drs. J.M.H. Groen EUFOR in Tsjaad. Lakmoesproef voor Europees defensiebeleid? E. Hermans en S. van der Meer	(7/8)	403
European Gendarmerie Force. De –. Antwoord op de 'public security gap'? J.L. Hovens	(12)	664
Europese militaire integratie. Een Atlantische luis in de pels. Nederland en de –. Mr. drs. R. Westerneng	(6)	361
Expeditionaire krijgsmacht en Veldleger. De ambities van een klein land in een grote wereld. Prof. dr. H. Amersfoort	(1)	39
Export M-fregatten, 1986 – 1994. De BV Nederland met vallen en opstaan. Dr. G.A. Rommelse	(4)	213
F		
Formele en informele kennisnetwerken. J. Wind	(10)	550
'Forward to the Past. Reflections on British Responses to Insurgency'. Prof. dr. I.F.W. Beckett	(3)	145
'Friendly Fire'. Overeenkomsten en verschillen tussen militaire netwerken en ziekenhuisorganisaties. Drs. B.J.J. van Houtert, dr. P.C. Boer en B.J. Vos	(5)	295
G		
Genie. Wetenschap van bouwen. Civiele techniek voor een snelle, flexibele en inventieve –. Prof. dr. ir. A.E.C. van der Stoel	(5)	263
I		
Inhuur van private militaire bedrijven in operatiegebieden. De –. Drs. J.M.D. van Leeuwe	(4)	240
Integriteitmeting. Psychologische selectie van defensiepersoneel. – als instrument. Drs. M. Cremers, dr. J. te Nijenhuisen en drs. A.B. Hendriks	(11)	632
Invloed van Iran in Afghanistan, 1979-2008. De –. P. van Hattem	(12)	652
J		
Johan Zegers. De ontwikkeling van het Nederlandse luchtwapen. – als prominent denker. Drs. P.E. van Loo en drs. A.C. Tjepkema	(4)	227

K

Kennismanagement. Naar een beter – binnen Defensie. N.A. Dodonova	(6)	331
Kennismanagement. Naar een sterker – binnen Defensie. Ontwikkelingen binnen de gezondheidszorg. N.A. Dodonova	(10)	563
Kennismanagement. Toepasbaarheid van wiki's. Ir. D.J. Blaas	(6)	337
Kennismanagement tijdens logistiek operationeel optreden in Afghanistan. Ing. P.J.A. Jooren	(7/8)	427
Kennisuitwisseling bij de Militaire Geestelijke Gezondheidszorg. Drs. M. Visse en drs. B. van Tussenbroek	(7/8)	410
Krijgsbedrijf x wetenschap = krijgswetenschap. Prof. dr. S.J. Lindley-French en drs. A.C. Tjepkema	(5)	286
Krijgsbedrijf x wetenschap = krijgswetenschap (MA). Drs. W.M. Dekker	(6)	376
Krijgsbedrijf x wetenschap = krijgswetenschap (AMA). Prof. dr. S.J. Lindley-French en drs. A.C. Tjepkema	(6)	377
Krijgswetenschappen. De bacheloropleiding – aan de Nederlandse Defensie Academie. A. de Munnik	(1)	12
Kruitvat Azië. J. Holslag	(2)	93

L

Leren van veldslagen (Ed)	(11)	594
Lyautey en de inktvlek. Drs. A.C. Tjepkema	(12)	685
Lyautey en de inktvlek (MA). Dr. J.A. de Moor	(12)	696

M

Maatschappij. Dynamiek en verandering? – en krijgsmacht in Nederland in 2008. R.P.F. Bijkerk	(11)	615
Marine varend houden. De –. Zoeken naar alternatieve militaire voortstuwingsconcepten. M.G.M. Hendriks Vettehen	(7/8)	384
Maritieme interceptie-operaties. Een korte verkenning van een ontwikkeling. Mr. M.D. Fink	(11)	596
Meer plicht dan passie. Nederland over zijn krijgsmacht en veteranen. Drs. J.R. Schoeman	(6)	320
MGGZ. Kennisuitwisseling bij de Militaire Geestelijke Gezondheidszorg. Drs. M. Visse en drs. B. van Tussenbroek	(7/8)	410
Militair adviseur in Congo. J. R. Mulder	(2)	78
Militaire gezinnen en uitzending (I). Partners met een missie. M. Andres, dr. R. Moelker en prof. dr. J. Soeters	(9)	487
Militaire gezinnen en uitzending (II). Betrokken ouders, bezorgde ouders. Dr. R. Moelker en M. Andres	(10)	577
Militaire gezinnen en uitzending (III). Evaluatie van de thuisfrontzorg. M. Andres en dr. R. Moelker	(11)	603
Militaire identiteit. Van Waterloo tot Uruzgan. De – van Nederland. Prof. dr. W. Klinkert	(7/8)	436
Missie voor Defensie. Een –. Veteranen en overvloedig geneeskundig materieel. M.J.J. Hoejenbos	(5)	256
MONUC, VN-missie in de Democratische Republiek Congo. Facetten van een complexe missie. A.Th. Polet	(2)	64
Moreel. Het operationele belang van –. Hoe werkt het en hoe meten we het? F. van Boxmeer, J. Duel, R. de Bruin en C. Verwijs	(7/8)	415

N

Naar een ware counter-insurgency-doctrine? (Ed)	(3)	118
'Network Enabled Capabilities' bij het grondoptreden. Leiden abstracte visie en beleid tot profijt op de werkvloer? D.M. Brongers	(11)	622
'Newspeak'. Drs. F. Matser	(6)	374

O

Ontwikkeling van het Nederlandse luchtwapen. De –. Johan Zegers als prominent denker. Drs. P.E. van Loo en drs. A.C. Tjepkema	(4)	227
Onze onderofficieren. Dr. M.F.J. Houben	(5)	312
Oorlogsmisdrijven. De berechting van – anno 2008. Mr. E. Dintjens, mr. dr. R. Kol en mr. D-J. Laman	(3)	170
Ouders. Militaire gezinnen en uitzending (II). Betrokken –, bezorgde ouders. Dr. R. Moelker en M. Andres	(10)	577
Over militaire en politieke compatibiliteit. Dr. M.F.J. Houben	(3)	182

P

3P: publiek, politiek en pers. Drs. J.S.J. Hillen	(6)	342
'Peacekeeping Warrior'. Krijger en vredessoldaat: paradox? Drs. W.A. Broesder	(10)	535
Polemiek over het 'persistent conflict. The Bully versus the Phoenix'. Mr. dr. B.M.J. Pijpers	(5)	276
Politiek. Het moeras van de – (Ed)	(1)	2
Private militaire bedrijven. De inhuur van – in operatiegebieden. Drs. J.M.D. van Leeuwe	(4)	240
Proeftuin Chinook. Effectieve aanzet voor een betere besturing? R. Blom	(1)	4
Psychologische selectie van defensiepersoneel. Integriteitmeting als instrument. Drs. M. Cremers, dr. J. te Nijenhuis en drs. A.B. Hendriks	(11)	632
Publieke opinie over Uruzgan. De –. Prof. dr. J.S. van der Meulen en drs. A. Vos	(7/8)	393

R

Rekrutering. 'Zorrug dat je erbij komt'. – over de grens. Dr. V. Enthoven en H.J. van der Maas	(10)	524
--	------	-----

S

Strategische verbeelding. De –. Dr. M.F.J. Houben	(7/8)	452
'Swarming'. Een militair toekomstconcept? Drs. F. van der Molen en drs. ir. M. Pot	(2)	99

T**Tegenwicht**

Arbeidsbureau of Afrika? Drs. F. Matser	(4)	248
Beneluxmodel. Drs. F. Matser	(2)	112
Brief uit Afrika. Drs. F. Matser	(9)	514
Britse krijgsmacht uit de pas? Dr. M.F.J. Houben	(1)	56
Hefboom Defensie. Dr. M.F.J. Houben	(12)	698
Het geheim van goed stafwerk (deel 2). Drs. F. Matser	(11)	642
'Newspeak'. Drs. F. Matser	(6)	374
Onze onderofficieren. Dr. M.F.J. Houben	(5)	312
Over militaire en politieke compatibiliteit. Dr. M.F.J. Houben	(3)	182
Strategische verbeelding. De –. Dr. M.F.J. Houben	(7/8)	452
'Who is the boss?' Dr. M.F.J. Houben	(10)	588
Thuisfrontzorg. Militaire gezinnen en uitzending (III). Evaluatie van de –. M. Andres en dr. R. Moelker	(11)	603
Tsjaad. EUFOR in –. Lakmoesproef voor Europees defensiebeleid? E. Hermans en S. van der Meer	(7/8)	403

U

Uruzgan. De 'comprehensive approach' in –. Schaken op vier borden tegelijk. W.S. Rietdijk	(9)	472
Uruzgan. De publieke opinie over –. Prof. dr. J.S. van der Meulen en drs. A. Vos	(7/8)	393
Uruzgan. Van Waterloo tot –. De militaire identiteit van Nederland. Prof. dr. W. Klinkert	(7/8)	436

V

Veldleger. Expeditionaire krijgsmacht en –. De ambities van een klein land in een grote wereld. Prof. dr. H. Amersfoort	(1)	39
Verkennen? (Ed)	(9)	458
Verrekenen van bijstand en steunverlening. D. Lenting, dr. R.J.M. Beeres en drs. K.C. Davids	(4)	204
Veteranen. Een missie voor Defensie. – en overtollig geneeskundig materieel. M.J.J. Hoejenbos	(5)	256
Veteranen en witte anjers	(6)	318
Veteranen. Meer plicht dan passie. Nederland over zijn krijgsmacht en –. Drs. J.R. Schoeman	(6)	320
Vrijheid van meningsuiting en amateur-journalistiek (Ed)	(4)	190

W

Westerse militaire cultuur en counter-insurgency. Een tegenstrijdige realiteit. Drs. M.W.M. Kitzen	(3)	123
Wetenschap van bouwen. Civiele techniek voor een snelle, flexibele en inventieve genie. Prof. dr. ir. A.E.C. van der Stoel	(5)	263
Wiki's. Kennismanagement. Toepasbaarheid van –. Ir. D.J. Blaas	(6)	337
'Winning hearts, minds and markets' in Afrika. China als vriend van dit continent. Drs. A.J.A. Beukering	(2)	83

Z

Zeeverkeer. Een vergeten taak van de marine? H. van de Beek en P.J. van Gils	(9)	460
'Zorrg dat je erbij komt'. Rekrutering over de grens. Dr. V. Enthoven en H.J. van der Maas	(10)	524

AUTEURS**A**

Amersfoort, prof. dr. H. Expeditionaire krijgsmacht en Veldleger. De ambities van een klein land in een grote wereld	(1)	3
Andres, M., dr. R. Moelker en prof. dr. J. Soeters. Militaire gezinnen en uitzending (I). Partners met een missie	(9)	487
Andres, M. en dr. R. Moelker. Militaire gezinnen en uitzending (II). Betrokken ouders, bezorgde ouders	(10)	577
Andres, M. en dr. R. Moelker. Militaire gezinnen en uitzending (III). Evaluatie van de thuisfrontzorg	(11)	603

B

Beckett, prof. dr. I.F.W. 'Forward to the Past. Reflections on British Responses to Insurgency'	(3)	145
Beek, H. van de en P.J. van Gils. Zeeverkeer. Een vergeten taak van de marine?	(9)	460
Beeres, dr. R.J.M., drs. K.C. Davids en D. Lenting. Verrekenen van bijstand en steunverlening	(4)	204
Beukering, A.J.A. Winning hearts, minds and markets' in Afrika. China als vriend van dit continent	(2)	83
Bijkerk, R.P.F. Dynamiek en verandering? Maatschappij en krijgsmacht in Nederland in 2008	(11)	615
Blaas, ir. D.J. Kennismanagement. Toepasbaarheid van wiki's	(6)	337
Blom, R. Proeftuin Chinook. Effectieve aanzet voor een betere besturing?	(1)	4

Boer, dr. P.C., B.J. Vos en drs. R.J.J. van Houtert. 'Friendly Fire'. Overeenkomsten en verschillen tussen militaire netwerken en ziekenhuisorganisaties	(5)	295
Boxmeer, F. van, J. Duel, R. de Bruin en C. Verwijs. Het operationele belang van moreel. Hoe werkt het en hoe meten we het?	(7/8)	415
Brocades Zaalberg, dr. T.W. Introductie. 'To COIN or not to COIN'	(3)	120
Broesder, drs. W.A. 'Peacekeeping Warrior'. Krijger en vredessoldaat: paradox?	(10)	535
Brongers, D.M. 'Network Enabled Capabilities' bij het grondoptreden. Leiden abstracte visie en beleid tot profijt op de werkvloer?	(11)	622
Brouwers, J. Aflossing van de wacht (MA)	(2)	109
Bruin, R. de, C. Verwijs, F. van Boxmeer en J. Duel. Het operationele belang van moreel. Hoe werkt het en hoe meten we het?	(7/8)	415
C		
Cremers, drs. M., dr. J. te Nijenhuis en drs. A.B. Hendriks. Psychologische selectie van defensiepersoneel. Integriteitmeting als instrument	(11)	632
D		
Davids, drs. K.C., D. Lenting en dr. R.J.M. Beeres. Verrekenen van bijstand en steunverlening	(4)	204
Dekker, drs. W.M. Krijgsbedrijf x wetenschap = krijgswetenschap (MA)	(6)	376
Dintjens, mr. E., mr. dr. R. Kok en mr. D-J. Laman. De berechting van oorlogsmisdrijven anno 2008	(3)	170
Dodonova, N.A. Naar een beter kennismanagement binnen Defensie	(6)	331
Dodonova, N.A. Naar een sterker kennismanagement binnen Defensie. Ontwikkelingen binnen de gezondheidszorg	(10)	563
Duel, J., R. de Bruin, C. Verwijs en F. van Boxmeer. Het operationele belang van moreel. Hoe werkt het en hoe meten we het?	(7/8)	415
E		
Enthoven, dr. V. en H.J. van der Maas. 'Zorrug dat je erbij komt'. Rekrutering over de grens	(10)	524
F		
Fink, mr. M.D. Maritieme interceptie-operaties. Een korte verkenning van een ontwikkeling	(11)	596
G		
Gils, P.J. van en H. van de Beek. Zeeverkeer. Een vergeten taak van de marine?	(9)	460
Gooijer, G.L. de. Civiele dienstverleners in operatiegebieden	(12)	678
Groen, drs. J.M.H. De onlosmakelijke band tussen professionaliteit en ethiek	(6)	349
H		
Hagen, U. vom, dr. R. Moelker en prof. dr. J. Soeters. Duits-Nederlandse samenwerking. Interoperabiliteit in cultuur en attitude		192
Hattem, P. van. De invloed van Iran in Afghanistan, 1979-2008	(12)	652
Hazel, D.F. 'British Counter-Insurgency Doctrine and its Development since 2001'	(3)	155
Hazel, D.F. 'The British soldier can stand up to anything except the British War Office' (MA)	(5)	314
Hendriks, drs. A.B., drs. M. Cremers en dr. J. te Nijenhuis. Psychologische selectie van defensiepersoneel. Integriteitmeting als instrument	(11)	632
Hendriks Vettehen, M.G.M. De marine varend houden. Zoeken naar alternatieve militaire voortstuwingsconcepten	(7/8)	384
Hermans, E. en S. van der Meer. EUFOR in Tsjaad. Lakmoesproef voor Europees defensiebeleid?	(7/8)	403
Hillen, drs. J.S.J. 3P: publiek, politiek en pers	(6)	342

Hoejenbos, M.J.J. Een missie voor Defensie. Veteranen en overtollig geneeskundig materieel	(5)	256
Holslag, J. Kruitvat Azië	(2)	93
Houben, dr. M.F.J. en C. Lefèvre. Een verre vriend. Australië als strategisch bondgenoot	(9)	501
Houben, dr. M.F.J. Britse krijgsmacht uit de pas?	(1)	56
Houben, dr. M.F.J. De strategische verbeelding	(7/8)	452
Houben, dr. M.F.J. Hefboom Defensie	(12)	698
Houben, dr. M.F.J. Onze onderofficieren	(5)	312
Houben, dr. M.F.J. Over militaire en politieke compatibiliteit	(3)	182
Houben, dr. M.F.J. 'Who is the boss?'	(10)	588
Houtert, drs. R.J.J. van, dr. P.C. Boer en B.J. Vos. 'Friendly Fire'. Overeenkomsten en verschillen tussen militaire netwerken en ziekenhuisorganisaties	(5)	295
Hovens, J.L. De European Gendarmerie Force. Antwoord op de 'public security gap'?	(12)	664
J		
Jooren, ing. P.J.A. Kennismanagement tijdens logistiek operationeel optreden in Afghanistan	(7/8)	427
K		
Kitzen, drs. M.W.M. Westerse militaire cultuur en counter-insurgency. Een tegenstrijdige realiteit	(3)	123
Klinkert, prof. dr. W. Van Waterloo tot Uruzgan. De militaire identiteit van Nederland	(7/8)	436
Kok, mr. dr. R., mr. E. Dintjens en mr. D-J. Laman. De berechting van oorlogsmisdrijven anno 2008	(3)	170
L		
Laman, mr. D-J., mr. E. Dintjens en mr. dr. R. Kok. De berechting van oorlogsmisdrijven anno 2008	(3)	170
Leeuwe, drs. J.M.D. De inhuur van private militaire bedrijven in operatiegebieden	(4)	240
Lefèvre, C. en dr. M.F.J. Houben. Een verre vriend. Australië als strategisch bondgenoot	(9)	501
Lenting, D., drs. K.C. Davids en dr. R.J.M. Beeres. Verrekenen van bijstand en steunverlening	(4)	204
Lindley-French, prof. dr. S.J. en drs. A.C. Tjepkema. Krijgsbedrijf x wetenschap = krijgswetenschap	(5)	286
Lindley-French, prof. dr. S.J. en drs. A.C. Tjepkema. Krijgsbedrijf x wetenschap = krijgswetenschap (AMA)	(6)	377
Loo, drs. P.E. van en drs. A.C. Tjepkema. De ontwikkeling van het Nederlandse luchtwapen. Johan Zegers als prominent denker	(4)	227
M		
Maas, H.J. van der en dr. V. Enthoven. 'Zorrug dat je erbij komt'. Rekrutering over de grens	(10)	524
Matser, drs. F. Arbeidsbureau of Afrika?	(4)	248
Matser, drs. F. Beneluxmodel	(2)	112
Matser, drs. F. Het geheim van goed stafwerk (deel 2)	(11)	642
Matser, drs. F. 'Newspeak'	(6)	374
Meer, S. van der en E. Hermans. EUFOR in Tsjaad. Lakmoesproef voor Europees defensiebeleid?	(7/8)	403
Meulen, prof. dr. J. S. van der en drs. A. Vos. De publieke opinie over Uruzgan	(7/8)	393
Moelker, dr. R., prof. dr. J. Soeters en M. Andres. Militaire gezinnen en uitzending (I). Partners met een missie	(9)	487
Moelker, dr. R. en M. Andres. Militaire gezinnen en uitzending (II). Betrokken ouders, bezorgde ouders	(10)	577

Moelker, dr. R. en M. Andres. Militaire gezinnen en uitzending (III). Evaluatie van de thuisfrontzorg	(11)	603
Moelker, dr. R., prof. dr. J. Soeters en U. vom Hagen. Duits-Nederlandse samenwerking. Interoperabiliteit in cultuur en attitude	(4)	192
Molen, drs. F. van der en drs. ir. M. Pot. 'Swarming'. Een militair toekomstconcept?	(2)	99
Moor, dr. J.A. de. Afscheid van Indië? Counter-insurgency in Nederlands-Indië, 1816-1949	(3)	135
Moor, dr. J.A. de. Lyautey en de inktvlek (MA)	(12)	696
Mulder, J. R. Militair adviseur in Congo	(2)	78
Munnik, A. de. De bacheloropleiding Krijgswetenschappen aan de Nederlandse Defensie Academie	(1)	13
N		
Nijenhuis, dr. J. te, drs. M. Cremers en drs. A.B. Hendriks. Psychologische selectie van defensiepersoneel. Integriteitmeting als instrument	(11)	632
P		
Pijpers, mr. dr. B.M.J. Polemiekie over het 'persistent conflict. The Bully versus the Phoenix'	(5)	276
Polet, A. Th. MONUC, VN-missie in de Democratische Republiek Congo. Facetten van een complexe missie	(2)	64
Polman, L. Blond	(12)	700
Polman, L. Chinese collega's	(11)	644
Polman, L. Door de maag	(4)	246
Polman, L. Frustraties in Birma	(6)	372
Polman, L. Gevaarlijke beroepen	(1)	54
Polman, L. Kopje thee?	(5)	310
Polman, L. Lonely Planet	(10)	587
Polman, L. Opschorting van 'Genève'	(7/8)	450
Polman, L. Soldaten zijn Super	(2)	110
Polman, L. Winkel van Sinkel	(3)	180
Pot, drs. ir. M. en drs. F. van der Molen. 'Swarming'. Een militair toekomstconcept?	(2)	99
R		
Rietdijk, W.S. De 'comprehensive approach' in Uruzgan. Schaken op vier borden tegelijk, door W.S. Rietdijk	(9)	472
Rommelse, dr. G.A. Export M-fregatten, 1986-1994. De BV Nederland met vallen en opstaan	(4)	213
S		
Schoeman, drs. J.R. Meer plicht dan passie. Nederland over zijn krijgsmacht en veteranen	(6)	320
Soeters, prof. dr. J., M. Andres en dr. R. Moelker. Militaire gezinnen en uitzending (I). Partners met een missie	(9)	487
Soeters, prof. dr. J., U. vom Hagen en dr. R. Moelker. Duits-Nederlandse samenwerking. Interoperabiliteit in cultuur en attitude	(4)	192
Speetjens, D.L.J. 'Employer Support'. Smeermiddel voor een effectievere en betrouwbare reservecomponent	(1)	24
Stoel, prof. dr. ir. A.E.C. van der. Wetenschap van bouwen. Civiele techniek voor een snelle, flexibele en inventieve genie	(5)	263
T		
Tjepkema, drs. A.C. Lyautey en de inktvlek	(12)	685
Tjepkema, drs. A.C. en prof. dr. S.J. Lindley-French. Krijgsbedrijf x wetenschap = krijgswetenschap	(5)	286
Tjepkema, drs. A.C. en prof. dr. S.J. Lindley-French. Krijgsbedrijf x wetenschap = krijgswetenschap (AMA)	(6)	377

Tussenbroek, drs. B. van en drs. M. Visse. Kennisuitwisseling bij de Militaire Geestelijke
Gezondheidszorg (7/8) 410

V

Verwijs, C., F. van Boxmeer, J. Duel en R. de Bruin. Het operationele belang van moreel.
Hoe werkt het en hoe meten we het? (7/8) 415

Visse, drs. M. en drs. B. van Tussenbroek. Kennisuitwisseling bij de Militaire Geestelijke
Gezondheidszorg (7/8) 410

Vos, drs. A. en prof. dr. J.S. van der Meulen. De publieke opinie over Uruzgan (7/8) 393

Vos, B.J., drs. R.J.J. van Houtert en dr. P.C. Boer. 'Friendly Fire'. Overeenkomsten en
verschillen tussen militaire netwerken en ziekenhuisorganisaties (5) 295

W

Westerneng, mr. drs. R. Een Atlantische luis in de pels. Nederland en de Europese
militaire integratie (6) 361

Wind, J. Formele en informele kennisnetwerken (10) 550

BOEKRECENSIES**A**

Americans and the Wars of the Twentieth Century, door J. Virden (F.H. Baudet) /
ISBN 03 3372 6618 (11) 646

B

Barefoot Soldier. A Story of Extreme Valour, door J. Beharry VC (J.A. de Moor) /
ISBN 97 8031 673 3212 (1) 58

Bidden om regen, door W. Jagielski (A.J.E. Wagemaker) / ISBN 97 8904 990 8 (3) 188

Burgers en barbaren. Over oorlog tussen recht en macht, door T. Janse, J. Nijman e.a.
(M. Fink) / ISBN 97 8908 506 4817 (5) 315

D

Der Schlieffenplan. Analysen und Dokumente, door H. Ehlert, M. Epkenhans e.a.
(A. van Meeteren) / ISBN 35 0675 629X (4) 250

F

Frontdienst. De BVD in de Koude Oorlog, door D. Engelen (J.T.W.H. van Woensel) /
ISBN 97 8908 506 5135 (9) 519

G

Generaal Reynders. Een miskend bevelhebber 1939-1940, door E.H. Brongers
(H. Amersfoort) / ISBN 90 5911 6038 (4) 252

Grenzen van een soldatenleven. De -, door G. Edens (J. Terpstra) / ISBN 97 8908 954 0225 (10) 591

Grote oorlogen. De -. De honderdjarige oorlog en de ondergang van het Westen,
door N. Ferguson (J-L. Voetelink) / ISBN 97 8902 540 9456 (3) 186

H

Het beleg en de inname van Bergen op Zoom en het fort de Roovere in 1747,
door J. Eggers (J.P.C.M. van Hoof) / ISBN 97 8906 469 8347 (12) 701

Human Rights & Conflict. Exploring the Links between Rights, Law and Peacemaking,
door J.A. Mertus en J.W. Helsing (A.J.E. Wagemaker) / ISBN 97 8192 922 3763 (6) 379

J		
John Warden and the Renaissance of American Air Power, door J.A. Olsen, (A. de Koster) / ISBN 97 8159 797 0946	(11)	645
K		
Krijgers voor God. De orde van de tempeliers in de Lage Landen, door M. Nuyttens (J.A.J. Leijtens) / ISBN 97 8908 122 9718	(1)	59
Krijgsmacht, Geweldgebruik & Terrorismebestrijding. Een onderzoek naar juridische aspecten van de rol van de strijdkrachten bij de bestrijding van terrorisme, door P. Ducheine (R. Bartels) / ISBN 97 8905 850 3367	(9)	517
Krijgsvolk. Militaire professionalisering en het ontstaan van het Staatse Leger 1568-1590, door E. Swart (M.A.G. de Jong) / ISBN 97 8905 356 8767	(2)	114
M		
Merchant Of Death. Money, Guns, Planes, and the Man Who Makes War Possible, door D. Farah en S. Braun (J.L. Voetelink) / ISBN 97 8047 026 1965	(12)	702
O		
Oorlog, steden en staatsvorming. De grenssteden Gorinchem en Doesburg tijdens de geboorte-eeuw van de Republiek (1570-1680), door G. Vermeesch (M.A.G. de Jong) / ISBN 97 8905 356 8828	(2)	114
Officieren aan het woord. De geschiedenis van de Militaire Spectator 1832-2007, door B. Schoenmaker en F. Baudet (J. Terpstra) / ISBN 97 8908 506 5050	(3)	184
R		
Rode gevaar. Het -. De geschiedenis van de Koude Oorlog, door A. Fontaine (J.-L. Voetelink) / ISBN 97 8905 330 4655	(7/8)	455
T		
Taskforce Uruzgan. Op zoek naar het recht, door G. Scholtens (P.H. Kamphuis) / ISBN 97 8905 911 6214	(2)	116
Terroristen en hun bestrijders. Vroeger en nu, door I. Duyvesteyn en B. de Graaf (drs. J.T.W.H. van Woensel) / ISBN 97 8908 506 64251	(6)	378
Thinking beyond War. Civil-Military Relations and Why America Fails to Win the Peace, door I. Wilson (M.W.M. Kitzen) / ISBN 97 8140 398 1998	(7/8)	454
Tropenjaren. Ploppers en patrouilles. Het dienstplichtig 2e Eskadron Huzaren van Boreel in Nederlands-Indië, 1947-1950, door J.A.C. Bartels (W. Klinkert) / ISBN 97 890 6707 6333	(12)	703
Z		
Zonen grijpen de wereldmacht. Terrorisme demografisch verklaard, door G. Heinsohn (J.T.W.H. van Woensel) / ISBN 97 8904 6803 707	(10)	590

gelegenheden, CIMIC, geneeskundige eenheden en transport. Zij vervolgen echter: *'Because the Netherlands military is designed to provide a joint combat force, it has long resisted schemes for it to specialize in any niche area. It probably will make some contributions to NATO S&R forces and capabilities, but not at the expense of altering its basic structure or orientation'*.⁴⁰

Ook Voorhoeve wijst op de noodzaak van het vergroten van de omvang van constabulary forces om tegemoet te kunnen komen aan het gebrek aan professionele politie met ervaring in internationale vredesmissies. Hij komt met de aanbeveling de omvang en training van de component voor internationale missies van de Koninklijke Marechaussee uit te breiden.⁴¹ Hoewel de regering in haar reactie aangaf het belang van versterking van de rechtsstaat en verbetering van de veiligheidssituatie van de bevolking te onderschrijven, bleef de aanbeveling voor versterking van de Marechaussee, deel uitmakend van de EGF, helaas onbeantwoord.

Terwijl de EGF een adequaat antwoord lijkt te zijn op de enforcement gap, zijn er nog tal van punten die nodig aandacht behoeven. Zo is er de vraag of er een beschrijving is van de transitie van het opereren van een (EGF) IPU onder militair commando naar het werken onder leiding van civiele (politie) autoriteiten. Als het antwoord daarop ontkennend is, hoe zou een dergelijk transitieproces er dan uit moeten zien? En als die beschrijving er wel is, hoe kan de onduidelijkheid dan worden weggenomen? En zijn er wellicht andere oorzaken aan te wijzen die de aarzeling van de EU om de EGF in te zetten verklaren?

Ook andere punten kunnen aanleiding vormen voor verder onderzoek. Zo is de multinationale samenwerking op zich al een boeiend studieobject, waarbij verschillende vormen van samenwerking tussen gendarmeriekorpsen uit meerdere landen een rol spelen. Verdergaand inzicht in deze samenwerking zou de effectiviteit van de EGF kunnen vergroten. Ook zou kunnen worden

gekeken naar bijvoorbeeld de effecten van langdurige samenwerking op de binnenlandse inzet van het personeel van de Marechaussee. Al eerder zagen we dat vooral het

De oprichting van de EGF is een adequaat antwoord op de enforcement gap

gebruik van geweld een aandachtspunt zou moeten vormen. Vooral de omvang van de Nederlandse deelname (absoluut de kleinste bijdrage binnen de EGF) zou kunnen leiden tot een strategie van assimilatie. Nederlandse normen bij de hantering van geweld en vuurwapens zouden daarbij onder druk kunnen komen te staan en op termijn kunnen verdwijnen.

De EGF voorziet in een nog steeds groeiende behoefte naar eenheden van het constabulary-type. De specifieke samenwerking van de Europese gendarmeriekorpsen binnen de EGF bevindt zich nog steeds in een pril stadium en op vele zaken is nog geen passend antwoord gevonden. In die zoektocht kan aanvullend onderzoek een rol spelen. Daarnaast rijst de vraag of de Nederlandse inbreng niet substantiëler moet zijn. In dat kader zou het absoluut aanbevelenswaardig zijn een eigen EGF IPU (met voortzettingsvermogen) op de agenda te zetten bij de toekomstverkenningen die het ministerie van Defensie vandaag de dag uitvoert. ■

40 Binnendijk en Kugler, 2004, blz. 4.

41 Voorhoeve, 2007, blz. 186.

Civiele dienstverleners in operatiegebieden

Ondersteuning van strijdkrachten te velde door civiele bedrijven is van alle tijden. De laatste tijd is er veel discussie over deze zogeheten *Private Military Companies* (PMC's). Het gaat daarbij vooral om internationale ervaringen, die veelal los staan van de Nederlandse situatie. Wat zijn bij Defensie eigenlijk de richtlijnen? Wat is de toegevoegde waarde van civiele ondersteuning en waar liggen mogelijk risico's? De AIV heeft hierover een advies aan de regering uitgebracht. De auteur bespreekt het advies, de reactie van de regering op het advies en de beleidsmatige kant van civiele dienstverlening aan operaties.

*G.L. de Gooijer – kolonel van het regiment Bevoorrading en Transport**

Ondersteuning van legers tijdens operaties door civiele bedrijven en individuen, civiele dienstverleners, is iets van alle tijden en is bovendien een geaccepteerd fenomeen. De afgelopen jaren is veel aandacht aan dit onderwerp besteed, waarbij vaak de term *Private Military Companies* (PMC's) wordt gehanteerd.¹

Dat er zoveel aandacht is voor dit onderwerp heeft twee redenen. In de eerste plaats is er een groot aantal dienstverleners dat met name de Verenigde Staten contracteert ter ondersteuning van operaties in Irak. In de tweede plaats vanwege de geconstateerde misstanden die uitgebreid zijn gedocumenteerd in de media. De berichtgeving in Nederland over dit onderwerp is veelal gekleurd door internationale

ervaringen die niet zonder meer van toepassing kunnen worden verklaard op de Nederlandse situatie.

Dit artikel schetst de Nederlandse context. Achtereenvolgens wordt aandacht besteed aan de richtlijnen die binnen Defensie worden gehanteerd en de toegevoegde waarde van civiele dienstverleners. Vervolgens komen de risico's en beperkingen aan bod die zijn verbonden aan inzet van civiele dienstverleners, de reactie van de regering op het advies dat de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) heeft uitgebracht, en toekomstige ontwikkelingen. Het is niet de bedoeling de dagelijkse praktijk in Afghanistan toe te lichten, maar veeleer de beleidsmatige kant van deze materie.

Civiele dienstverlening

Ook Nederland maakt gebruik van civiele dienstverleners, zij het op een minder grote schaal dan bijvoorbeeld de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Met de vaststelling van het Operationeel Logistiek Concept 2006 (2001) heeft de Nederlandse krijgsmacht gekozen voor een 'open logistiek netwerk', vergelijkbaar met concepten die in het bedrijfsleven worden toegepast.²

* De auteur is als stafbehandelaar namens de CDS bij dit onderwerp betrokken geweest vanuit de Directie Operationeel Beleid, Behoeftestelling en Plannen (DOBBP). Deze bijdrage is de uitwerking van een presentatie die hij heeft gehouden op een studiemiddag van de Militair Rechtelijke Vereniging (Den Haag, 15-5-2008). Dit artikel kan worden gelezen naast het – hierna genoemde – AIV-advies, het artikel van J.M.D. van Leeuwe daaromtrent en de regeringsreactie op het AIV-advies.

1 Zie bijvoorbeeld: R.R.K. Hiemstra, 'Krijgsmacht in krijtstreep. Implicaties van de private militaire industrie voor westerse krijgsmachten. In: *Militaire Spectator* 174 (2005) (7/8), pp. 296-308.

2 Zie o.a. J.A.C. de Ruiter, 'Beleidskader Logistiek 2006', in: *Militaire Spectator* 171 (2002) (11), pp. 525-535; P.D.R.M. Yntema, 'Logistieke ondersteuning van expeditionair optreden', in: *Militaire Spectator* 171 (2002) (11), pp. 535-539.

In een dergelijk netwerk wordt ervan uitgegaan dat het logistieke proces wordt gecontroleerd door Defensie, waarbij het niet nodig is dat alle capaciteiten eigendom van Defensie zijn. Het kunnen bijvoorbeeld ook civiele capaciteiten of capaciteiten van militaire partners zijn. Door gebruik te (willen) maken van een dergelijke combinatie van capaciteiten komt uiteindelijk meer en een grotere diversiteit aan capaciteiten beschikbaar. Daardoor kan het netwerk afhankelijk van de omstandigheden worden aangepast en geoptimaliseerd, waardoor het zeer effectief en efficiënt kan functioneren.

Om te benadrukken dat het voor Nederland met name gaat om dienstverlenende (logistieke) bedrijven, en dus niet beveiligingsbedrijven zoals *Blackwater*, hanteert de defensieorganisatie de term 'civiele dienstverleners' (in operatiegebieden).

Vanwege de mogelijke ethische, juridische en politieke implicaties die aan de inzet van civiele dienstverleners in operatiegebieden zijn verbonden, heeft de regering medio 2007 de AIV verzocht een advies over dit onderwerp uit te brengen. Gelijktijdig is toen vastgelegd dat civiele capaciteiten niet ter vervanging maar ter aanvulling van militaire capaciteiten worden gecontracteerd en dat Defensie moet beschikken over voldoende militaire kerncapaciteiten om, indien nodig, activiteiten van civiele dienstverleners in operatiegebieden over te nemen.

Ratio

Hiervoor is op hoofdlijnen geschetst op welke wijze civiele capaciteiten passen binnen het logistieke concept van Nederland. Er zijn een aantal concrete redenen om te overwegen civiele dienstverleners te contracteren.

- Voorzien in capaciteiten (personeel en/of materieel) waarover (tijdelijk) niet kan worden beschikt, bijvoorbeeld omdat nu eenmaal iedere operatie verschillend is en er daarom vaak net iets andere of extra capaciteiten wenselijk zijn dan beschikbaar.
- Vergroting van de flexibiliteit van de Nederlandse krijgsmacht door te kunnen beschikken over alternatieven, bijvoorbeeld door het

FOTO: U.S. AIR FORCE, P. VILLANUEVA/H

Welke tegels zijn het best geschikt voor de bouw van een jongensschool? (Irak, 2008)

opstellen van afroepcontracten voorafgaand aan operaties.

- Vervanging van militaire capaciteiten, waardoor schaarse militaire capaciteiten worden vrijgespeeld (bijvoorbeeld voor andere operaties).
- Bijdragen aan lokale economieën (en wederopbouw), en daarmee aan *force protection* en *force acceptance*, door gebruik te maken van lokale bedrijven of lokaal personeel.
- Voorzien in capaciteiten zonder onnodige militaire presentie, bijvoorbeeld om onnodige irritatie te voorkomen of omdat sommige landen in de directe omgeving van operatiegebieden de aanwezigheid van buitenlandse militairen op hun grondgebied zo veel mogelijk proberen te voorkomen.

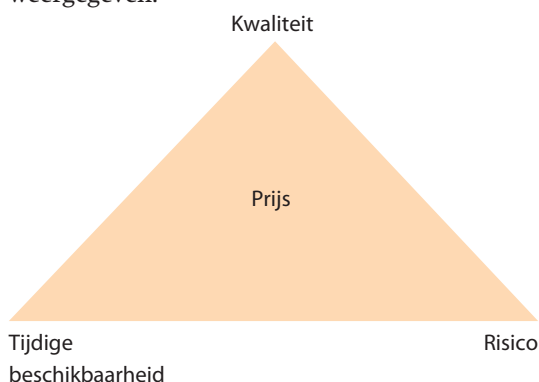
Daarnaast kunnen de volgende overwegingen een rol spelen in de besluitvorming:

- door gebruik te maken van lokale (civiele) capaciteiten wordt het transportnetwerk, met inbegrip van (lucht-)havens in het operatiegebied en de capaciteiten in Nederland, minder belast;
- door inbreng van door Nederland gecontracteerde civiele capaciteiten, ook ter ondersteuning van coalitiepartners, kan gemakkelijker de rol van *lead nation* worden vervuld;
- vermindering van afhankelijkheid van mili-

- taire partners en *Host Nation Support* (HNS);
- commandanten de mogelijkheid bieden zich meer te concentreren op hun *core business*;
 - civiele dienstverleners kunnen flexibeler zijn in het toesnijden van arbeidsvoorwaarden op specifieke omstandigheden zoals de duur van de uitzending en de te betalen salarissen. Bovendien, als er diensten zoals huisvesting in de voorbereidingsfase worden gecontracteerd, kunnen civiele dienstverleners tijdens operaties de markt effectiever benaderen dan vergelijkbare overheidsorganisaties omdat dan niet per se benodigd 'artikel' (kort voor of tijdens de operatie) tijdrovende verwervings-trajecten hoeven te worden doorlopen.

Als reden om gebruik te maken van civiele capaciteiten noemt men vaak dat het bedrijfsleven kan voorzien in producten en/of diensten tegen lagere kosten bij gelijke kwaliteit, of een betere kwaliteit bij gelijke kosten. Daarbij gaat men er vaak vanuit dat bedrijven zich gemakkelijker kunnen specialiseren in bepaalde producten en/of diensten dan de krijgsmacht, en dat bedrijven door hun totale productie-omvang goedkoper kunnen produceren, de zogenoemde *economies of scale*.

Hoewel dit aannemelijk lijkt, blijkt dit in de praktijk moeilijk aan te tonen. Bovenstaande mechanismen spelen namelijk een veel minder prominente rol in de prijsstelling dan gedacht. De prijs die dienstverleners in rekening brengen is veel eerder een resultante van de kwaliteit en de tijdige beschikbaarheid van de producten en/of diensten en het onderkende risico van de operatie, zoals in de figuur schematisch is weergegeven.

Als een bedrijf een vergelijkbare gereedheid als de krijgsmacht moet *garanderen* (bijvoorbeeld: verplaatsingsgereed binnen vijf dagen) dan moet in de regel ook een bedrijf extra capaciteit beschikbaar houden of lopende contracten kunnen afkopen. Als wordt vastgehouden aan westerse kwaliteitseisen dan zal ook een civiel bedrijf gebruik moeten maken van westers (opgeleid) personeel of moet het lokaal personeel opleiden om hieraan te kunnen voldoen.

Veelal wordt voor managementfuncties gebruik gemaakt van westers personeel. Normaal gesproken wordt interim personeel beter betaald dan vast personeel. Dit geldt des te meer als dit personeel te werk wordt gesteld onder meer primitieve omstandigheden. Onder 'risico' wordt al gauw verstaan: veiligheidsrisico's, wat extra kosten met zich meebrengt, maar er gelden natuurlijk ook gewone bedrijfsrisico's vanwege de onvoorspelbaarheid van operaties.

In het normale economische verkeer worden dergelijke (voorzienbare) risico's met premies afgekocht, wat direct zichtbaar wordt in de prijs. Als een deel van de risico's vooraf onvoldoende kan worden ingeschat, kan men ook kiezen voor contracten waarbij het risico wordt gedeeld.

Risico's

In het operatiegebied gebruikmaken van civiele dienstverleners kent een groot aantal potentiële voordelen maar het brengt ook risico's met zich mee. Een deel van deze risico's is ook bekend in het normale economische verkeer, maar het effect op operaties kan buitenproportioneel groot zijn. Dat hoeft op zich geen probleem te zijn zolang men dit onderkent en er tijdig op inspeelt. Het grootste risico is dat civiele dienstverleners (tijdelijk) geen steun kunnen leveren.

Hoewel civiele dienstverleners in operatiegebieden wat dat betreft een goede staat van dienst hebben, kan toch niet worden uitgesloten dat deze steun (tijdelijk) niet geleverd wordt. Bijvoorbeeld omdat de veiligheid van civiel personeel onvoldoende kan worden gegarandeerd, personeelsleden ieder moment kunnen beslui-

ten het operatiegebied te verlaten of eenvoudigweg omdat gebruik wordt gemaakt van het stakingsrecht.

Ook nationale overheden kunnen bedrijven beperken in hun handelen. Het land waarin het bedrijf is gevestigd kan een 'exportvergunning' weigeren en het land waarin moet worden opgetreden kan de toegang tot het nationale grondgebied weigeren (hoewel de kans hierop niet groot lijkt te zijn).

Het logistieke systeem moet zo robuust zijn ingericht dat het tijdelijk geen steun kunnen verlenen voor de operatie geen problemen oplevert. Daarbij kan worden gedacht aan redundantie in de systemen, het aanleggen van extra voorraden, het bedienen van civiel materieel door (extra) militair personeel of, tot slot, tijdelijk het niveau van voorzieningen verlagen.

Civiel personeel is in de regel kwetsbaarder dan militair personeel doordat zij doorgaans minder goed zijn opgeleid, minder goed zijn uitgerust en de voertuigen waarin ze rijden meestal minder bescherming bieden. Daarom wordt civiel personeel aan zo min mogelijk risico's blootgesteld. Wel is het van groot belang dat de potentiële veiligheidsrisico's permanent worden gemonitord om tijdig in te kunnen spelen op wijzigende omstandigheden.

Recente praktijkvoorbeelden wijzen uit dat het voor tegenstanders lonend kan zijn het relatief kwetsbare civiele personeel te gijzelen om daarmee (strategisch) politiek voordeel te bereiken. Civiel personeel kan weliswaar worden beveiligd, maar zeker als hiervoor militaire eenheden moeten worden ingezet, gaat een deel van het voordeel, het vrijspelen van militaire capaciteit, teniet.

In de regel houdt het personeel van civiele dienstverleners zich aan de gedragsregels die van toepassing zijn op de eigen troepen. En dat is ook noodzakelijk. Voor de lokale bevolking is het nauwelijks mogelijk onderscheid te maken tussen (westerse) troepen en civiele (westerse) bedrijven die deze troepen ondersteunen.

Misdragingen van civiele dienstverleners tegen de lokale bevolking worden onmiddellijk in verband gebracht met militaire troepen, die daarmee draagvlak en moreel gezag kunnen verliezen.

Om de lokale economie te stimuleren is er alles voor te zeggen om lokaal personeel te contracteren. Maar dit kan ook veiligheidsrisico's

FOTO: U.S. NAVY, J. WAGNER

Contractanten van DynCorp International trainen de Iraakse politie (Irak, 2008)

opleveren doordat juist in geval van lokaal personeel niet eenvoudig is vast te stellen of ze (vrijwillig of gedwongen) collaboreren met de vijand. Ze kunnen inlichtingen vergaren en juist daar waar je het niet verwacht eigen personeel aangrijpen. De mogelijkheden om ongewenst gedrag te corrigeren of om civiel personeel te bestraffen zijn vaak beperkter dan bij militair personeel; op Nederlands militair personeel zijn immers de krijgstuicht en het (militair) strafrecht van toepassing.

Er bestaan niet alleen verschillen tussen militair en civiel personeel, er bestaan ook belangrijke verschillen tussen civiele bedrijven en militaire eenheden. Het meest in het oog springende verschil is wel dat een bedrijf op basis van contracten wordt aangestuurd en eigen (juridische) verantwoordelijkheden kent. Het eenzijdig wijzigen van een contract of bijvoorbeeld het simpelweg verplaatsen van een bedrijf is niet aan de orde. Bedrijven hebben

ook een andere primaire gerichtheid dan militaire eenheden: (speciaal voor de operatie opgerichte) bedrijven nemen immers deel aan operaties om winst te maken.

Ook kan er sprake zijn van gezondheids- of productrisico's doordat de geleverde kwaliteit

FOTO AVDD/ R. MOL

Bezoek aan de lokale kapper (Irak 2004)

niet voldoet aan Nederlandse (of Europese) standaard. De hieraan gerelateerde vraag is ook of civiele dienstverleners tijdig capabel personeel kunnen werven en of dit personeel tijdig aanvullend kan worden opgeleid. Kwaliteitszorg krijgt hiermee nadrukkelijk een operationele dimensie. Als goederen en/of diensten worden afgekeurd, wordt in ieder geval de oplevering vertraagd.

De volgende risico's hebben vooral effect op de efficiëntie van de bedrijfsvoering en zijn daarmee zeker niet uniek voor de krijgsmacht. Als er een te grote afhankelijkheid van civiele dienstverleners ontstaat, is de kans groot dat (te) weinig invloed op de prijsvorming kan worden uitgeoefend, zeker als de producten en/of diensten onder grote tijdsdruk moeten worden geleverd. Zorgvuldige contractvorming is dan

ook een vereiste, zeker als het aantal potentiële leveranciers beperkt is.

Omdat er veel onzekerheden zijn voor bedrijven die activiteiten in operatiegebieden ontplooiën, worden in de regel geen contracten afgesloten op basis van een vaste prijs, maar op basis van een (relatief laag) winstpercentage over de totale omzet ('cost +'). Hoewel dit begrijpelijk is, is de kans groot dat bedrijven daarmee de prikkel verliezen om efficiënt te produceren. Immers: door de omzet te verhogen, bijvoorbeeld door duur in te kopen, wordt ook de winst hoger. In dit soort contracten moeten dus aanvullende efficiency-prikkels worden ingebouwd.

Uit het voorgaande volgt bijna automatisch dat het samenwerken met civiele dienstverleners ook capaciteit van de krijgsmacht vergt. Dit betreft in het operatiegebied niet alleen (militaire) beveiligingscapaciteit maar ook (extra) contractmanagers, controllers, toezichthouders en kwaliteitscontroleurs. Daarnaast mag worden verwacht dat er voldoende opleidingscapaciteit beschikbaar is om civiel personeel te trainen vóór en tijdens de uitzending. Ook de regering heeft zich gerealiseerd dat aan de inzet van civiele dienstverleners risico's en verplichtingen verbonden zijn. Dat is de reden waarom de Adviesraad Internationale Vraagstukken medio 2007 is gevraagd advies uit te brengen over de voorwaarden die verbonden zijn aan de inhuur van civiele dienstverleners en de gevolgen ervan. De AIV diende het advies vooral te richten op de ethische en politieke aspecten, mede tegen de achtergrond van de volkenrechtelijke context waarin operaties zich afspelen.³

AIV-advies

In januari 2008 heeft de regering het advies van de AIV 'De inhuur van Private Militaire Bedrijven, een kwestie van verantwoordelijkheid', aangeboden aan het parlement.⁴ In april is de regeringsreactie aangeboden aan het parlement.⁵ De regering heeft in haar verklaring aangegeven dat ze de AIV zeer erkentelijk is voor

³ Brief Minister van Defensie, HDAB 2007009751, d.d. 23 mei 2007.

⁴ Zie *Kamerstukken II 2007-08*, 31 200 X, nr. 86; en www.aiv-advies.nl (rapport nr. 59, 2008). Zie hierover ook J.M.D. van Leeuwe, 'De inhuur van private militaire bedrijven in operatiegebieden', in: *Militaire Spectator* 177 (2008) (4), pp. 240-245.

⁵ *Kamerstukken II 2007-08*, 31 200 X, nr. 116.

het bereikte resultaat. Het rapport geeft een helder beeld van de nationale en internationale ontwikkelingen. Verder biedt het aanknopingspunten om het beleid voor civiele dienstverleners in operatiegebieden te verbeteren. Een groot aantal punten van het rapport wordt dienovereenkomstig onderschreven. Zo hecht de regering veel belang aan het versterken van internationale regulering van civiele dienstverleners en volgt ze het advies van de AIV om internationale gebieden op dit gebied te ondersteunen. Ook zou de regering het zeer onwenselijk vinden als ondersteunend civiel personeel niet vervolgd zou kunnen worden na het begaan van een misdrijf.

De AIV heeft acht criteria opgesomd die bij het vaststellen van de gewenste ondersteuning door civiele dienstverleners een grote rol spelen. Deze criteria worden de facto al toe-

gepast. Toch heeft de regering aangegeven dat deze criteria in de toekomst expliciet in het besluitvormingsproces zullen worden meegenomen. De acht criteria zijn:

- handhaving van het geweldsmonopolie van de staat;
- het belang van de missie en de in te huren taken;
- de veiligheidsrisico's waaraan het betrokken personeel ter plaatse blootstaat;
- de mate van operationele afhankelijkheid;
- aanwezigheid (beschikbaarheid) van militaire alternatieven;
- juridische inbedding in verband met staatsaansprakelijkheid;
- controlemogelijkheden op de uitvoering van de in te huren taken;
- financieel-economische aspecten.

Daarnaast heeft de AIV geadviseerd om meer informatie te verstrekken aan het parlement als civiele dienstverleners (expeditionaire) operaties ondersteunen. In haar reactie heeft de regering aangegeven dat ze hecht aan het informeren van het parlement over alle aspecten van uitzendingen. Door de toename van het aandeel van civiele partijen groeit ook het politieke belang van de inhuur. Daarom zal de regering, indien noodzakelijk, het parlement informeren over de verwachte inhuur van civiele dienstverleners en over belangrijke wijzigingen als die zich voordoen tijdens operaties.

Reactie van de regering

De regering onderschrijft niet alle conclusies en aanbevelingen van de AIV. Ze neemt nadrukkelijk afstand van de gedachte dat de Nederlandse krijgsmacht te afhankelijk zou zijn geworden van civiele dienstverleners. Ook stemt de regering er niet mee in het contracteren van gewapend civiel personeel categorisch uit te sluiten; wel moet hier grote terughoudendheid worden betracht.

Hoewel de krijgsmacht altijd in staat moet worden geacht beveiligingstaken zelf uit te voeren zijn er omstandigheden denkbaar dat het wenselijk is om gebruik te maken van civiel beveiligingspersoneel.

FOTO AVDD, G. VANES

Een lokale kok kookt voor het afscheidsdiner van SFIR 4 op Camp Smitty; As Samawah.

FOTO AVDDI, R. FRIGGE

Afghanistan, 2006. Lokale vrachtwagens worden met containers beladen en rijden dan op eigen gelegenheid naar de diverse Nederlandse kampen

De regering neemt de gehanteerde richtlijnen van de AIV voor staatsaansprakelijkheid als gevolg van het handelen van ingehuurd civiel personeel niet over. Ze stelt zich op het standpunt dat de Nederlandse staat in veel minder gevallen aansprakelijk kan worden gesteld dan de AIV heeft betoogd. Wel streeft de Nederlandse staat in voorkomend geval naar schade-loosstelling van eventuele slachtoffers. Dit kan bijvoorbeeld door de civiele dienstverleners aan te moedigen om slachtoffers te compenseren of, als de Nederlandse staat juridisch niet verantwoordelijk is, door zogeheten *ex gratia* (als gebaar, vrijwillig) betalingen te doen.

Er bestaan weliswaar minder mogelijkheden om personeel van civiele dienstverleners te vervolgen na het begaan van misdrijven dan bij militair personeel, maar dat wil niet zeggen dat civiel personeel niet zou kunnen worden vervolgd. Weliswaar wordt in de meeste 'status-overeenkomsten' (*sofa's*) bedongen dat ook

voor personeel van civiele dienstverleners in het operatiegebied immunitet geldt. Indien noodzakelijk kan Nederland hier afstand van nemen, waardoor dit personeel onder de lokale rechtsmacht komt te vallen.

Het is dan ook niet nodig civiele dienstverleners categorisch uit te sluiten van statusovereenkomsten. Afhankelijk van de lokale omstandigheden kan dit zelfs zeer ongewenst zijn, omdat gebrek aan immunitet ook de mogelijkheid schept voor de lokale overheid om de operatie te manipuleren door gebruik van haar rechtssysteem. Daarnaast bestaan er nog andere mogelijkheden om tot vervolging over te gaan. Voor het aanpassen van het Nederlands strafrecht zoals voorgesteld door de AIV bestaat volgens de Nederlandse regering onvoldoende aanleiding.

Tweede Kamer

Op 23 oktober heeft de Tweede Kamer het AIV-advies en het standpunt dienaangaande van de regering behandeld. Een meerderheid van de Tweede Kamer heeft ingestemd met het regeringsbeleid. Voor de Kamer is het van groot belang dat de afhankelijkheid van civiele dienstverleners in operatiegebieden niet te groot wordt, dat het inhuren van bewapend personeel zoveel mogelijk wordt beperkt en dat voorkomen wordt dat misstanden begaan door ingehuurd personeel niet vervolgd kunnen worden.

Slot

Zoals uit het vorenstaande kan worden afgeleid, bestaan er goede redenen om gebruik te maken van civiele dienstverleners. Maar dit gebruik is niet zonder risico's. Het is dus een instrument waarmee we goed moeten (leren) omgaan. De ervaringen van de afgelopen jaren en het beleid dat de regering heeft geformuleerd, mede op grond van de adviezen van de AIV, zullen de leidraad vormen bij toekomstige ontwikkelingen. ■

Lyautey en de inktvlek

Uruzgan is een goed voorbeeld van *counter-insurgency* (COIN), een operatie waarbij zowel vechten als opbouw aan de orde is; elementen die ook deel uitmaakten van de koloniale pacificatie. De ‘inktvlek-methode’ in Uruzgan grijpt terug op de *tache d’huile*-doctrine uit de Franse koloniale geschiedenis. Deze methode, die in Indo-China ontstond, werd door Lyautey verfijnd en toegepast op Madagascar en in Frans-Marokko. Ze bleek succesvol. Maar ook de Nederlandse ervaringen lijken relevant. De studie van COIN als fenomeen in onze koloniale geschiedschrijving zou belangrijke lessen kunnen opleveren.

drs. A.C. Tjepkema – kolonel b.d. van de Koninklijke Luchtmacht*

J.B. van Heutsz placht tegen pas aangekomen officieren te zeggen: ‘Kom je van de Academie? Dan ken je natuurlijk niets’.¹ In de koloniale geschiedenis was het algemeen aanvaard dat op de militaire academies en de krijgsscholen weinig wijsheid werd onderricht over het pacificeren van weerbarstige stammen of volken.

De principes van de oorlogvoering mochten dan misschien in elk type oorlog van kracht zijn, maar veel minder eensgezindheid bestond over de vraag of men ervaringen uit het ene type oorlog kon gebruiken in een ander type.

Achterhaalde doctrine

In onze tijd maakt de *Army Doctrine Publication* een strikt onderscheid tussen vredesoperaties en gevechtsoperaties.² De verschillen betreffen het gebruik van geweld, de toepassing van de principes van de oorlogvoering en de operationele functies van vuur en beweging. Hoewel deze doctrine eigentijds is, lijkt ze al weer achterhaald sinds de inzet van Nederlandse

troepen in Uruzgan. We spreken niet meer van een vredesoperatie, maar van een *counter-insurgency* (COIN).

De media kunnen nauwelijks genoeg krijgen van het onderscheid tussen de termen ‘vechtmissie’ en ‘opbouwmissie’, maar een COIN-missie behelst wel degelijk beide elementen.³ Deze elementen maakten ook deel uit van het optreden tijdens de koloniale pacificatie. Nu kan het gevaarlijk zijn om verbanden te leggen tussen soorten oorlogen, omdat die kunnen resulteren in een averechts effect op de nieuwe situatie.

De Leidse historicus H.L. Wesseling heeft aangetoond dat de ideeën over de wil als bepalende factor in het koloniale conflict door de Franse doctrine-expert kolonel Grandmaison, voorafgaande aan de Eerste Wereldoorlog, werden gebruikt als opmaat van de *attaque à l’outrance* in de conventionele oorlog.⁴ Philippe Pétain, collega-docent aan de *Ecole supérieure de guerre*, doorzag dat Grandmaison (en Foch) niet met de effecten van artillerie en mitrailleurs hadden gerekend: *Le feu tue!*

De Amerikaanse militair-historicus Douglas Porch meent dat het probleem niet zozeer was hoezeer de koloniale ervaring van toepassing kon zijn op de oorlogvoering in Europa, maar hoe de Europese militaire praktijk buiten de

* De auteur is brigade-generaal b.d. Henri Carrard (Franse landmacht) en drs. M.W.M. Kitzen (NLDA) erkentelijk voor hun inzichten.

1 J.C. Witte, *J.B. van Heutsz, leven en legende*, Bussum 1976, p. 63.

2 ADP III, Den Haag 1999, pp. 87-117.

3 P. van der Sar, ‘Kick the enemy where it hurts most, de steun van de lokale bevolking, daar gaat het om,’ *Carré* 2007 (1), pp. 10-17.

4 H.L. Wesseling, *Indië verloren, rampspoed geboren*, Amsterdam 1995, pp. 90-94.

koloniën kon worden gehouden.⁵ We zijn dus gewaarschuwd voor het toepassen van ervaringen van het ene type oorlog in het andere. Maar gaat dit ook op voor de vraag of we bij COIN mogen terugrijpen op Europese koloniale ervaringen? Met de introductie van de zogeheten inktvlek-methode bij aanvang van de missie in Uruzgan heeft Defensie teruggerepen op de *tache d'huile* doctrine uit de Franse koloniale geschiedenis.⁶ De militair-historicus dr. J.A. (Jaap) de Moor, expert op het gebied van de koloniale oorlogvoering, vindt dat dit verband niet mag worden gelegd. Hij is van mening dat de Nederlandse koloniale ervaringen, die goeddeels parallel lopen met de Franse, nauwelijks van waarde voor het optreden in COIN-situaties kunnen zijn. De aanpak was destijds primair militair, daarna heerste lange tijd civiel gezag in handen van militairen.⁷

Opmerkelijk is dat hij oordeelt dat de pacificatie van Marokko volgens deze methode onder Hubert Lyautey 'jammerlijk gefaald' zou hebben. Nu staat Lyautey, die vaak in een adem met Gallieni wordt genoemd, bekend als de meest succesvolle pacificator uit de Franse koloniale geschiedenis. Reden genoeg om te onderzoeken of De Moor gelijk heeft met zijn stellingen dat Lyautey jammerlijk heeft gefaald en dat daaruit geen lessen voor COIN zijn te trekken.

De Franse 'tache d'huile' doctrine

De grote overeenkomst tussen de koloniale oorlogen en COIN is het streven om na een fase

van pacificatie en militair ingrijpen over te schakelen op een vorm van civiel bestuur dat zichzelf kan handhaven. In de Franse koloniale doctrine werd deze overgang als vloeiend gezien. De doctrine wordt toegeschreven aan Gallieni⁸ en Lyautey, maar de eigenlijke grondlegger ervan was een zekere kolonel Pennequin (1877-1926), die deze methode in Indo-China had ontwikkeld.⁹

De pacificatie werd tot stand gebracht op twee manieren: *action lente* en *action vive*. De *action lente* was de belangrijkste en betrof het vestigen van permanente posten en de geleidelijke zuivering van het gebied. Van de lokale bevolking werden de bruikbare politieke elementen ontwikkeld en de onbruikbare geneutraliseerd. Soms was ook de *action vive* noodzakelijk, waarbij de tegenstander vernietigd werd. Dat was echter de uitzondering en hierbij moest worden getracht de verwoestingen tot een minimum te beperken. Meteen daarna werden de dorpen weer opgebouwd en werd de sociaal-economische structuur hersteld.

Door wegen en telegraafverbindingen aan te leggen legden de Fransen de grondslag voor de economische basis van een gebied. Hierdoor kon de beschaving zich als een olievlek verspreiden. Lyautey zou deze doctrine toepassen in Indochina, Madagascar en Marokko. Het is overigens maar de vraag of de *tache d'huile* een doctrine kan worden genoemd; de Franse generale staf ging nimmer over tot het boekstaven ervan.

Lyautey die van de *méthode-Gallieni* sprak, verfijnde deze in Marokko als een soort anti-doctrine, namelijk tegen de fantasieloosheid van de generale staf, die zich beperkte tot het ontwikkelen van doctrine en plannen in een oorlog tegen Duitsland. Het vastleggen van wijzen van optreden in de koloniën was doorgaans een zaak van particulier initiatief.¹⁰

Lyautey als sociaal bewogen officier

Louis-Hubert Gonzalve Lyautey werd in 1854 in een (deels) adellijk, katholiek en royalistisch milieu in Nancy geboren. Als peuter viel hij van

5 Douglas Porch, *Bugeaud, Gallieni, Lyautey, the development of French colonial warfare*, in Peter Paret (red.), *Makers of modern strategy, from Machiavelli to the modern age*, Princeton 1986, p. 407.

6 De term 'inktvlek' is door de Directie Algemene Beleidszaken (DAB) galancerend. Sinds het begin van de Nederlandse inzet in Uruzgan, in 2006, wordt de term steeds minder gebruikt. Inktvlek is de vertaling van *ink blot*, ook wel *oil spot*, de Engelse vertaling van *tache d'huile*. De DAB heeft kennelijk een eenzijdige belangstelling voor Angelsaksische literatuur.

7 J.A. de Moor, 'Afscheid van Indië; counter-insurgency in Nederlands-Indië, 1816-1949', *MS 177* (2008) (3), pp. 135-143.

8 Joseph Gallieni (1849-1916) is vooral bekend geworden als de succesvolle verdediger van Parijs in september 1914 en de organisator van het taxivoer naar de Marne.

9 H.L. Wesseling, *Europa's koloniale eeuw*, Amsterdam 2003, pp. 59-60.

10 Bijvoorbeeld *Opérations coloniales, tactique des petits détachements*, deel 1 *Maroc et Afrique occidentale*, deel 2 *Chine et Indo-Chine* van kapitein G. Prokos, 1910. In deel 2 heeft Gallieni een voorwoord geschreven.

een balkon, waardoor hij tijdens zijn jeugd lang in een stalen korset moest zitten. Deze jaren waren vormend voor zijn intellect en zijn wil om een dreigende handicap te overwinnen. Hij behoorde tot de promotie 1873 van Saint-Cyr en volgde dus zijn officiersopleiding in de periode van de tegen Duitsland verloren oorlog, die leidde tot het verlies van Elzas-Lotharingen.

De eerste twee decennia van zijn carrière ervoer hij als nogal saai; hij diende als cavalerist in garnizoenen in Noord-Frankrijk. Een korte periode op een verloren post in Zuid-Algerije beviel hem beter.¹¹ Lyautey, van meet af aan geïnteresseerd in het bevorderen van sociaal welzijn en het aankweken van morele waarden bij dienstplichtigen, zag het leger als school der natie. De tweejarige dienstplicht gold tijdens de Derde Republiek voor alle lagen van de bevolking, maar het officierskorps dacht met weemoed terug aan het beroepsleger. Het merendeel van de officieren was afkomstig uit de gegoede middenklasse, keek op tegen aristocratische collega's en stelde nauwelijks belang in de scholing en vorming van jongelui uit de lagere sociale klassen.

Lyautey, hoewel politiek behoudend, schuwde kritiek op het leger niet en raakte aldus in contact met vermaarde kunstenaars en intellectuelen. Hij kreeg naamsbekendheid met de publicatie van een controversieel essay in een vooraanstaand tijdschrift.¹² Daarin beweerde hij onder meer dat officieren hun manschappen beter dan hun paarden moesten kennen, hetgeen zelden het geval was. Alleen officieren met een sociaal geweten konden dienstplichtigen met essentiële waarden als patriotisme en nationalisme indoctrineren, waardoor de grondslag kon worden gelegd voor het ongedaan maken van de schandvlek van 1870/71. Het artikel kenmerkte hem in de staven als socialist en revolutionair.

Indochina

Om zijn carrière te redden plaatste een bevriende superieur hem over naar Indochina. Lyautey kwam in 1894 in Saigon aan, waar hij van de gouverneur-generaal leerde dat het voor een

Lyautey
Uit: *Encyclopédie par l'image*
Lyautey (1854-1934),
Librairie Hachette

Generaal Gallieni
Uit: *Encyclopédie par l'image*
Lyautey (1854-1934),
Librairie Hachette

kolonisator verstandig was de zittende bestuurlijke structuren intact te laten en zich tot een controle op afstand te beperken. De Fransen waren nog maar een jaar of dertig in Indochina en hadden het zuidelijk deel gepacificeerd, maar in het noorden ondervonden ze nogal wat verzet, wat aanleiding vormde tot het instellen van een militair bestuur.

Dit gezag probeerde de oppositie met klassieke harde hand het zwijgen op te leggen, onder meer door de dorpen die met de guerrilla's

11 Jacques Benoist-Méchin, *Lyautey l'Africain*, Perrin 1979, pp. 24-33.

12 Anoniem, *Du rôle social de l'officier dans le service universel*, in *Revue des deux mondes*, 15 maart 1891. Ofschoon het essay anoniem werd gepubliceerd, leidden de sporen weldra naar Hubert Lyautey. De tekst werd onder meer in 1946 in boekvorm herdrukt met een voorwoord van generaal (later maarschalk) Alphonse Juin.

hadden gecollaboreerd, met de grond gelijk te maken. Kolonel Joseph Gallieni, commandant van het tweede militaire district en behorend tot de *infanterie de marine*¹³, gooide het over een andere boeg: hij legde het accent op sociale, economische en politieke maatregelen om de sympathie van de bevolking te winnen.¹⁴ Hij had een aanzienlijke staat van dienst in Afrika opgebouwd en, hoewel zijn opvattingen als republikein en agnost haaks stonden op die van Lyautey, imponeerde hij de pas gearriveerde majoor. Naar zijn oordeel was opstand de resultante van een economische conditie en dus te bestrijden met het brengen van welvaart. In tactische zin vertrouwde Gallieni op verrassing en mobiliteit, maar daarvan erkende hij de zinloosheid, tenzij er tegelijkertijd kon worden gewerkt aan de opbouw van infrastructuur, verbindingen, markten en landbouw. De vooruitgang zou zich aldus als een *tache d'huile* uitbreiden. Deze modus operandi sprak Lyautey enorm aan. Gallieni van zijn kant zag in deze huzaar een competente chef-staf.¹⁵

Madagascar

Hun samenwerking in Indochina duurde niet lang. Gallieni werd in 1896 benoemd tot resident-generaal in Madagascar, maar liet al gauw Lyautey overkomen. Daar gaf hij hem de verantwoordelijkheid over een rebellerende regio. Lyautey praktiseerde opnieuw de methoden die in Tonkin succesvol waren gebleken: convergerende mobiele colonnes die de logistiek van de rebellen afsneden, de bezetting van belangrijk gebied en een militair bewind dat tegelijk de bevolking bescherming bood en het vooruitzicht op een beter bestaan.

De rebellenleider in kwestie gaf zich al gauw over, waarop Lyautey hem aanstelde over de

Lyautey in Madagascar, 1898

regio die hij voordien in verzet had aangevoerd. De man diende het Franse bewind vervolgens loyaal en competent. Deze ervaring sterkte Lyautey in zijn opvattingen omtrent het belang van het samengaan van militair bevel en territoriaal gezag. Wij zouden deze visie tegenwoordig wellicht *comprehensive approach* noemen: een symbiose van militaire veiligheid, diplomatie en ontwikkeling oftewel: domineren, consolideren en opbouwen.

Zijn gedachten over deze methode boekstaafde hij in een nieuw artikel, met de titel *Du rôle colonial de l'armée*.¹⁶ Dit artikel viel goed, vooral bij de politici die een koloniale politiek voorstonden. Anders dan in Engeland was de koloniale expansie vooral bij linkse politici omstreden. Waar in Engeland de vlag de handel volgde, plantte Frankrijk in Afrika de vlag, in de hoop dat de handel zou volgen. Dat was lang niet altijd het geval.

Noord-Afrika

Het toeval zorgde er in 1904 voor dat Lyautey in Noord-Afrika terecht kwam. Toen zijn pensioen

13 De *infanterie de marine* was tot 1901 onderdeel van de marine, maar ging in 1901 over naar de landmacht als *infanterie coloniale*. Haar status was vergelijkbaar met die van het KNIL, zij het dat de Fransen een minder scherp onderscheid maakten tussen het koloniale en het 'metropolitaine' leger. Toen Gallieni in 1912 de positie van opperbevelhebber werd aangeboden, weigerde hij deze, kloppend op zijn uniformknoop met het anker: *une question de bouton*. Bron: Barbara W. Tuchman, *The guns of August*, New York 1962, p. 56.

14 Arnaud Teyssier, *Lyautey*, Parijs 2004, pp. 121-131.

15 Robert B. Asprey, *War in the shadows, the guerilla in history*, New York 1994, hoofdstuk 13, pp. 150-158.

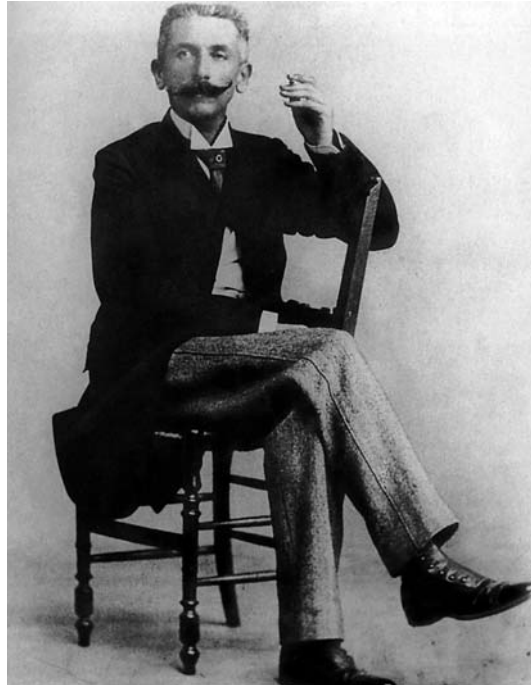
16 *Revue des deux mondes*, 15 januari 1900.

naderde, was hij commandant van een regiment huzaren in Alençon. In de Parijse kringen die hij frequenteerde, ontmoette hij Charles Jossart, de nieuwe gouverneur-generaal van Algerije. Deze vertrouwde hem toe dat het leger in het westen van Algerije niet bij machte was *raids* van Marokkaanse rebellen te stoppen. Toen Lyautey zijn gedachten over een mogelijke aanpak van deze invallen ontvouwde, raakte Jossart daarvan zo onder de indruk dat hij het ministerie van Oorlog bewoog hem territoriaal commandant van het turbulente Zuid-Oran te maken, onder gelijktijdige bevordering tot brigade-generaal.

De benoeming geschiedde tegen de zin van de divisiecommandant van Oran, die Lyautey's vermeende homoseksualiteit aangreep om hem te ontheffen, maar in de Derde Republiek werd daar niet zwaar aan getild.¹⁷ Een typerende anekdote over Lyautey betreft zijn kritische houding jegens de zwaarte van tactische formaties. Na zijn aankomst verzocht hij een *lichte* colonne te formeren, denkend dat de soldaten dagen op een handvol dadels zouden kunnen leven. Toen hij een zwaar opgetuigde eenheid met haverzakken op karren te zien kreeg, vroeg hij: 'wat verstaan jullie dan in vredesnaam onder een *zware*?'

Om zijn missie integraal uitvoerbaar te maken verzocht Lyautey aan het civiele gezag de onderbevelstelling van alle politieke en militaire diensten (inclusief de inlichtingen) plus een directe verbinding met Parijs. Dat verzoek werd tot woede van zijn commandant ingewilligd. Zijn tegenstanders waren twee rebellenleiders die vanuit veilig Marokkaans gebied telkens Franse militaire posten overvielen. Omdat het Franse leger te zware eenheden voor de achtervolging inzette, ontsnapten de licht bewapende rebellen telkens. Lyautey besloot geen strafexpedities te sturen en de keten van militaire posten op te heffen.

Ofschoon zijn optreden nogal wat tegenslagen kende en hij het geweld niet schuwde, slaagde Lyautey er toch in enkele stammen voor zich te winnen door hen bescherming van de Franse vlag te bieden, met inbegrip van een sociaal-

Lyautey ten tijde van zijn ontmoeting met Charles Jossart (1903)
Uit: Lyautey, A. Teyssier, Uitgeverij Perrin, 2004

economische structuur, waaronder het faciliteren van markten. Meer stammen volgden het voorbeeld, met als gevolg een doorbreking van de onderlinge solidariteit en een ondermijning van het gezag van de rebellenleiders. Zo breidde hij geleidelijk de *tache d'huile* uit over een breed front. In zijn woorden: 'met de pacificatie verspreidt zich, zoals een olievlek, een grote golf van civilisatie'.¹⁸

Marokko

De tegenwoordige staat Marokko bestond omstreeks de vorige eeuwwisseling uit een heterogene verzameling stamgebieden, nominaal onder de sultan van Fez. Deze pretendeerde af te stammen van Mohammed en kon daardoor als geestelijk leider van geheel Marokko acteren, maar als wereldlijk leider heerste hij slechts over tien procent van het territoir. Het Sjeri-

17 Homoseksualiteit werd in liberale kringen getolereerd, maar een katholiek als Lyautey kon moeilijk openlijk voor een afwijkende seksuele voorkeur uitkomen. In 1911 zou Lyautey trouwen met de weduwe van een kapitein.

18 H. Lyautey, *Lettres de Tonkin et de Madagascar*, Parijs 1920, deel II, pp. 112-113.

Marokko en de Westelijke Sahara

fijnse rijk zou vanaf 1912 een gedeeld Frans-Spaans protectoraat worden, met de sultan als nominale heerser over het gehele grondgebied, maar met een Frans bestuur als ruggengraat.

Hiermee nam Marokko een andere positie in dan Algerije, dat eerder al bij het Franse grondgebied was getrokken. Marokko had dezelfde status als Tunesië: beide protectoraten vielen onder het ministerie van Buitenlandse Zaken, terwijl Algerije door Binnenlandse Zaken werd bestuurd. De overige Franse koloniën in Afrika vielen daarentegen onder Koloniën. De Franse gezagsdragers in die overzeese gebiedsdelen hadden dientengevolge zeer uiteenlopende gezagsverhoudingen met Parijs. Dat verklaart mede waarom Lyautey een buitengewoon sterke persoonlijke invloed op het beleid kon verkrijgen. Daarbij komt dat hij als geen ander de kunst verstond om de media en daardoor de publieke opinie naar zijn hand te zetten.

In 1906 kreeg Lyautey een divisiecommando over westelijk Algerije, dat in Oran was gevestigd. Het gehele grensgebied met Marokko viel nu onder hem. In 1907 nam hij zelf het initiatief om het strategische gelegen Oujda op Marokkaans grondgebied te veroveren. Met

elan, list en bedrog niet schuwend, breidde hij gaandeweg het gebied uit tot hij in 1910 het begin van een bufferstaat in Marokko had gevestigd.¹⁹

Lyautey's veroveringszucht viel onder het gelukkige gesternte van de internationale belangstelling voor koloniale expansie. Zowel Engeland, Duitsland als Spanje hadden belangstelling voor de Maghreb. Met Londen had Parijs in 1904 een verdrag gesloten waarbij de Britten het exclusieve recht op Egypte kregen en de Fransen hun invloed in Marokko mochten uitbreiden. Spanje werd geëquipeerd met Noord-Marokko, waar het al sinds de vijftiende eeuw de enclaves Ceuta en Melilla bezat. Van dat gebied maakte het Rif-gebergte deel uit, waarover straks meer.

Omslag van
Le Petit Journal
van 19 november 1911

Duitsland liet het op een crisis aankomen, onder meer door een bezoek van keizer Wilhelm II aan Rabat in 1905. Uiteindelijk kon Berlijn tevreden worden gesteld met een deel van Frans Congo.

Lyautey resident-generaal

Deze overeenkomsten ondergroeven het gezag van de sultan. Deze kon weinig anders dan zich inschikkelijk tonen, enerzijds omdat hij niet in staat was met behulp van zijn leger zelf het centrale gezag te vestigen, anderzijds omdat zijn bestuursapparaat onvoldoende belastingen hief en hij dus afhankelijk was van buiten-

¹⁹ Jacques Benoist-Méchin, *Lyautey l'Africain*, Parijs 1979 (editie 2007), pp. 76-81. Lyautey veranderde bijvoorbeeld plaatsnamen, waardoor Buitenlandse Zaken niet in de gaten had dat zijn acties zich afspeelden op Marokkaans grondgebied.

Lyautey en zijn staf nabij Fez,
mei 1912

had gehanteerd die in Frans Equatoriaal Afrika *bon ton* waren.

Grote bekendheid kreeg Lyautey in augustus 1914 toen hij weigerde de opdracht van Parijs te gehoorzamen door de Franse veiligheidstroepen beschikbaar te stellen voor het front. Uitvoering van die opdracht zou immers het verlies van het protectoraat impliceren. Als compensatie zou hij een deel van de troepen terugzenden, aangevuld met inlandse eenheden.

De latere generaal-majoor

B. Koning zou er na de dood van Lyautey in 1934 in de *Militaire Spectator* het volgende over zeggen:²⁰

'Ongetwijfeld is zijn werk in Marokko bewonderenswaardig geweest. Aan een nooit falend strategisch inzicht, paarde hij de gave, om de mentaliteit der Marokkanen te doorgronden. De juistheid van zijn beoordeling bleek het duidelijkst toen hij in Augustus 1914, in strijd met de bevelen van Parijs, de Fransche strijdkrachten uit het binnenland niet concentreerde aan de kust. Deze handelwijze heeft Marokko voor de Franschen doen bewaren. Zijn organisatorisch talent stelde hem in staat een bestuursmethode te scheppen, die voor Marokko nagenoeg ideaal was, terwijl hij bovendien dit stelsel in zeer korten tijd deed doorvoeren.'

landse leningen. Het Verdrag van Fez uit 1912 werd evenwel de aanleiding tot een heftige en breed gedragen opstand tegen de Franse overheersing.

Met de vestiging van het Franse gezag over bijna geheel Marokko in zicht was Parijs niet bereid tot concessies. De regering besloot nu Lyautey, die sinds 1910 legerkorpscommandant in Rennes was, de eerste resident-generaal in Rabat te maken van het protectoraat Marokko. De onderwerping van het gehele grondgebied kreeg nu vliegende vaart. In twaalf jaar tijd legde hij 4.000 kilometer verharde wegen en 1.300 kilometer spoorwegen aan. Casablanca en Port Lyautey (het huidige Kenitra) kregen goed geoutilleerde zeehavens. Het onderwijs en de gezondheidszorg werden serieus aangepakt, de economie floreerde.

Hoewel nog menig gevecht moest worden geleverd en Lyautey niet aarzelde om zijn gezag met harde hand te vestigen, trad hij op tegen wat hij als excessief geweld beschouwde. De latere generaal Charles Mangin zou in 1913 uit zijn functie worden ontheven, nadat hij bij acties in het Atlas-gebergte de ruwe methodes

Eind 1916 werd Lyautey naar Parijs geroepen om minister van Oorlog te worden. In deze functie kon hij geen invloed uitoefenen op het militair-strategische beleid. Hij kon niet anders

20 MS 1935 (104), 368. Rubriek Uit de Vakpers: *Maarschalk Lyautey*, bespreking van de aan hem gewijde editie van de *Revue d'infanterie*, maart 1935.

Generaal Lyautey inspecteert bouwwerkzaamheden in Rabat, 1917

Uit: *Encyclopédie par l'image Lyautey (1854-1934)*, Librairie Hachette

dan toezien hoe Nivelle bij het offensief van Chemin des Dames in april 1917 grote verliezen leed zonder militair gewin. Na een aanvaring met de *Assemblée* legde hij zijn ambt al na vier maanden neer en keerde terug naar Rabat. In 1921 zou hem de hoedanigheid (*dignité*) van maarschalk worden toegekend.

De Rif-crisis

De Rif was het zwakke punt van de Marokkaanse pacificatie. Het massief strekt zich uit over 300 x 180 kilometer, met de Middellandse Zee aan de noordkant. De nauwe toegangen versterkten het isolement van de Berberstammen, die zich in de overbevolkte dalen nauwelijks met landbouw en veeteelt in leven konden houden. De Rif kenmerkte zich door instabiliteit en anarchie, doordat de stammen voortdurend onderlinge strijd leverden en uitvallen deden naar Spaans-Marokko.²¹

Rond 1920 verscheen de charismatische revolutionaire leider Abd-el Krim op het toneel. Deze had een goede opleiding in Spanje genoten en wist de verdeelde Berberstammen achter zich te krijgen. De Spaanse bezettingsmacht was slecht georganiseerd en voerde een chaotische campagne, die tot grote verliezen leidde. Lyautey probeerde aanvankelijk een neutrale positie in te nemen, het gevaar voor Frans-

Marokko onderschattend. Zijn eigen troepenmacht was door nieuwe behoeften in Rijnland en Syrië uitgedund van 95.000 man in 1921 tot 64.000 in 1923. In 1924 besepte hij het gevaar alsnog en vroeg om 18 bataljons versterking. In plaats daarvan kreeg hij er vier uit Algerije.²²

Abd-el Krim brak in april 1925 uit naar Frans-Marokko, voorwendend dat hij de Mahdi was, een soort messias die met instemming van Allah verschijnt. Stammen in de omgeving van Taza en Fez sloten zich bij hem aan en al gauw dreigde de Franse verdedigingslinie te worden opgerold. Lyautey besloot, hoewel de krijgskansen ongunstig leken, de linie bij Taza te houden, en werd daarbij mede geholpen door stammen uit de Midden-Atlas. Volgens Teyssier bleek hier het resultaat van een met wijsheid uitgeoefend bestuur.²³

Een tweede troef was een handig gebruik van de militaire luchtvaart. Eind juli had hij het front gestabiliseerd, maar intussen had de politiek genoeg van hem gekregen en wilde men hem vervangen door een burger. Lyautey had in juni president Painlevé bij een bezoek aan het front geschoffeed. Verder verweet men hem, niet geheel ten onrechte, machtshonger, narcisme en inconsistent beleid. Toen Lyautey om een bevelvoerend generaal verzocht – hij was zelf inmiddels 70 jaar en ziekelijk – stuurde Parijs maarschalk Pétain om de totale vernietiging van Abd-el Krim te bewerkstelligen. Pétain was zogenaamd op een inspectiereis en had Madrid en Tetouan (het Spaanse hoofdkwartier) aangedaan, toen hij zich medio juli bij Lyautey aan het front vervoegde en hem een presidentieel besluit voorlegde omtrent de bevelsoverdracht.

De twee maarschalken waren in alle opzichten elkaars tegenpool en voelden zich ongemakkelijk. Pétain, een rustige, gezagsgetrouwe man van eenvoudige afkomst, had geen koloniale ervaring maar was in 1916 degene geweest die de ineenstorting van het Franse leger bij Verdun had weten te voorkomen. Lyautey, een flamboyante aristocraat, had tegen de zin van een reeks linkse regeringen een belangrijk land toegevoegd aan het koloniale rijk. De volgende

21 Maurice Durosoy, *Lyautey, 1854-1934, Maréchal de France*, Parijs, 1984, pp. 165-172. De latere generaal Durosoy was enkele jaren luitenant-adjudant van Lyautey.

22 Arnaud Teyssier, op.cit., pp. 385-388.

23 Ibid., p 389.

*Abd el-Krim
Uit: Frankrijk in
oorlog, 1870-1962,
H.L. Wesseling.
Uitgeverij
Bert Bakker,
Amsterdam 2006*

woordenwisseling wordt in een of andere vorm door vrijwel alle biografen van Lyautey weergegeven²⁴:

Pétain: Ik besef, dat mijn komst hier weinig aangenaam voor u kan zijn. Maar wat wilt u, de regering heeft mij een opdracht verstrekt en ik heb gehoorzaamd. Mijn leven lang heb ik gehoorzaamd en zo ben ik maarschalk geworden.

Lyautey: Welnu, ik ben geheel mijn leven ongehoorzaam geweest en aldus ben ik maarschalk geworden.

Pétain zou 150.000 man tot zijn beschikking krijgen en in maart 1926 zijn opdracht voltooiën. Abd-el Krim werd gevangen genomen en naar Réunion overgebracht. Lyautey was reeds in september 1925 afgetreden, waarna hij zonder egards per lijnboot was teruggereisd. Bij de oversteek van de Straat van Gibraltar hadden alleen twee Britse oorlogsschepen een saluut gebracht.

Fransen en Angelsaksische geschiedschrijving

De naam Lyautey heeft nog altijd een magische klank bij vele beoefenaars van de Franse moderne geschiedschrijving. Er zijn vele biografieën over hem verschenen, zijn landhuis te Thorey (bij Nancy) is als museum ingericht en

er functioneert een website.²⁵ De oudere biografen, onder wie de schrijver André Maurois (1939), zijn niet erg objectief. Lyautey was nu eenmaal een grote naam en vele Franse generaals hadden ooit onder hem gediend, van wie Georges, Franchet d'Esperey, de Lattre de Tassigny, Charles Mangin, Giraud, Gouraud, Catroux en Juin de bekendste zijn. Velen van hen koesterden een grote bewondering voor hun oude chef en droegen dat gevoel over op anderen.

De Franse geschiedschrijving heeft in het algemeen moeite met het maken van objectieve beoordelingen, niet alleen over delicate episodes als de Duitse inval van 1940 en het bewind van Vichy, maar ook over de meer glorieuze prestaties als de opkomst van De Gaulle. Vooral het meeste oudere (ook naoorlogse) werk lijdt daaraan. De hedendaagse militaire historici schrijven werk van een veel betere kwaliteit, zoals blijkt uit de kwalitatief hoogwaardige biografieën over Lyautey van voormalig minister van Buitenlandse Zaken Hervé de Charette (1938) en van Arnaud Teyssier (1958), die uitkwamen in respectievelijk 1997 en 2004.

Het gemis aan deugdelijke Franse geschiedschrijving werd tot voor kort deels gecompenseerd door de interesse van Angelsaksische historici voor de Franse militaire geschiedenis. De Britse historicus Douglas Porch is een kenner bij uitstek van de Franse koloniale en militaire geschiedenis, zoals blijkt uit zijn bijdrage aan *Makers of modern strategy*, het hoofdstuk waarop Jaap de Moor zijn oordeel over Lyautey baseert.²⁶ Inderdaad zegt Porch daarin dat Lyautey heeft gefaald en dat de verovering van Marokko evenveel tijd heeft gekost als de periode van rust tot aan de in 1956 uitgeroepen onafhankelijkheid.

Deze bewering roept evenwel de vraag op waarom zich na 1926, afgezien van een korte naoorlogse periode, nauwelijks een opstand

²⁴ Dit is de weergave van Marcel Santana in *La vie exemplaire de Lyautey: 'je suis un animal d'action'*, Fontenais-sous-bois, 1986, p. 99.

²⁵ www.lyauteymosaïqueinformatique.fr

²⁶ Douglas Porch, op.cit., pp. 376-407.

FOTO M. DUROSOY

Lyautey en eerste minister Painlevé tijdens een bezoek aan het front, juni 1925

van betekenis heeft voorgedaan en waarom de transitie naar de onafhankelijkheid zonder al te grote problemen is verlopen. Ik breng in herinnering dat 80.000 Marokkaanse militairen hebben meegevochten in de Tweede Wereldoorlog en dat de medewerking van de sultan aan de geallieerde marsroute door Noord-Afrika van cruciale betekenis is geweest voor het welslagen van de operatieplannen.

Tot op de dag van vandaag is er weinig bitterheid te bespeuren in de betrekkingen tussen Frankrijk en Marokko. De koloniale nalatenschap van Lyautey maakt deel uit van het collectieve geheugen van beide volken, niet onomstreden, maar wel met respect bejegend.²⁷ Een parallel dringt zich hier op met de wijze

waarop de Indonesiërs zich J.B. van Heutsz herinneren als de man die de eenwording van de archipel bevocht.

Porch meent dat de betekenis van Lyautey vooral een politieke is geweest, en dan niet zozeer gericht op de binnenlandse politiek van Marokko als wel op die van Frankrijk zelf. Lyautey was naar de Marokkanen toe een kenner van de cultuur en de etnografie, een meester-diplomaat, een charmeur, die als hoogste autoriteit wel het instrument van de represailles gebruikte, maar in het algemeen relatief humaan optrad.

FOTO ACADEMIE DE REIMS

Monument van generaal Lyautey in Casablanca

In de richting van de Franse politici was hij een handige manipulator, die meende dat Frankrijk zijn intellectuele en morele vitaliteit kon herwinnen in de koloniën. Waar de politiek aarzelde tussen een afhoudende attitude jegens koloniale expansie en gretigheid naar meer overzees bezit, heeft Lyautey er in belangrijke mate toe bijgedragen de balans naar expansie te doen doorslaan.

Relatie tussen koloniale pacificatie en COIN-missies

In de tabel hiernaast heb ik de meest opvallende overeenkomsten en verschillen tussen expeditie COIN-missies en evenzeer expeditie koloniale pacificatiemissies op een rij gezet en deze vergeleken met de karakteristieken van de conventionele oorlogvoering. Hieruit blijken de sterke overeenkomsten tussen de eerste twee categorieën en de grote verschillen met de derde categorie.

Enige reserve is op zijn plaats, gegeven het grote verschil in politiek-strategische doelstellingen tussen COIN en koloniale pacificatie, niet te verwarren met de kenmerken van het militair-operationele niveau, zoals in de tabel aangegeven. Vermeldenswaard is ook het verschil in de ruimte voor bevelvoering: waar de negentiende-eeuwse commandant zelf zijn politiek-strategische doeleinden kon najagen, prijst de hedendaagse commandant zich gelukkig met voldoende ruimte op tactisch gebied.

Slotoordeel

Uit het voorgaande moge duidelijk zijn dat ik van oordeel ben dat Lyautey allerminst heeft gefaald. Integendeel, volgens Arnaud Teyssier is hij zelfs een plaats waardig in het rijtje van grote Fransen, tussen Richelieu en De Gaulle. Dat zijn stoffelijk overschot is bijgezet in de Dôme des Invalides onderstreept dat hij in Franse ogen niet controversieel is, zoals bij ons het lot van J.B. van Heutsz is geweest. Hoogstens kan men Lyautey verwijten dat hij een kind van zijn tijd was, voor wie niet de toekomstige onafhankelijkheid van het protectoraat op de eerste plaats stond. Datzelfde

27 Arnaud Teyssier, op.cit., pp. 427-430.

Overeenkomsten en verschillen tussen soorten militair optreden ²⁸	Westerse COIN-missies	Koloniale pacificatie, model Lyautey/ Van Heutsz	Conventionele oorlog
Verwerven steun bevolking	ja	ja	neen
Communiceren vastgesteld politiek doel richting bevolking	ja	ja	ja
Strikte handhaving rechtsnormen	ja	ja, maar...	meestal
Tegengaan subversieve acties	ja	ja	soms
Zelfde operatieruimte	ja	ja	neen
Vestigen stabiele basis	ja	ja	ja
Begeleiding diplomatie	ja	ja	soms
Beperking geweld	ja	ja	soms
Herstel autochtoon gezag	ja	ja	neen
Ontwikkeling infrastructuur etc.	ja	ja	neen
Kleinschalig en licht optreden	ja	ja	neen
Respect voor inheemse cultuur	ja	ja	soms
<i>Comprehensive approach</i>	ja	ja	enigermate
'Beschavingsmissie'	ja	ja	neen
Gewenste korte missieduur	ja	neen	n.v.t.
Inzet voldoende troepen	neen	ja	ja
Samenwerking bondgenoten	ja	neen	ja

gebrek aan visie kenmerkte overigens het Nederlands-Indische bestuur.

Nu de tweede vraag: kunnen wij iets van de koloniale oorlogvoering leren voor onze COIN-operaties? Uitgerekend Douglas Porch, die Jaap de Moor als advocaat laat optreden in het hiervoor genoemde artikel, levert hier het tegenbewijs. In de herziene uitgave van *The conquest of Morocco* heeft Porch in 2004 een voorwoord toegevoegd, waarin hij een parallel trekt tussen de koloniale veroveringen en hedendaagse westerse expeditionaire missies:

*Like Lyautey, modern imperialists seek to make the army the quartermaster of civilization and the soldier the forerunner of the engineer, the tradesman, and the teacher.*²⁹

Militaire expedities worden ondernomen op basis van een mengsel van idealisme en nationalisme. Strategieën beogen de bezetting van terrein en de geleidelijke uitbreiding daarvan.

Opmerkelijk is ook de parallel van de samenwerking tussen militairen, diplomaten, bureaucraten, niet-gouvernementele organisaties en bedrijven.

Tegenstanders van deze redenering zullen tegenwerpen dat de motieven van de contemporaine leiders altruïstisch zijn, dat zij een tijdelijke beïnvloeding van een ongewenste situatie voor ogen hebben, dat zij zichzelf cultureel niet superieur achten en zo snel mogelijk de macht willen overdragen aan het lokale gezag. Porch wijst er op

dat er sterke overeenkomsten tussen vroeger en nu schuilen in:

*a deep resentment of the 'natives' who we must 'civilize' for their, and our, own good – if only they were less rebellious, less turbulent, less backward, then we would not be forced to go to the trouble and expense of conquering and occupying them.*³⁰

Met dit artikel pleit ik voor een hernieuwde aandacht voor de bestudering van COIN als fenomeen in de koloniale geschiedschrijving. 'Plus ça change, plus ça reste la même chose'. De Nederlandse koloniale geschiedenis biedt in dit opzicht een *mer à boire*. ■

28 Zie ook M.W.M. Kitzen, 'Westerse militaire cultuur en counter-insurgency, een tegenstrijdige realiteit', *MS* 2008 (177) (3), pp. 130, 131.

29 Douglas Porch, *The Conquest of Morocco*, New York, 1982. De herdruk van 2005 bevat een inleiding waaruit dit citaat is overgenomen, pp. xv.

30 *Ibid.*, p. xvi.

De kolonel vertelt sprookjes

In één opzicht moet ik kolonel b.d. Tjepkema tegemoet komen. ‘Jammerlijk gefaald’ is wel wat dramatisch uitgedrukt om Lyautey’s pacificatie van Marokko mee te karakteriseren. Vooral dat ‘jammerlijk’ vind ik bij nader inzien jammerlijk. Gewoon ‘mislukt’ was al genoeg geweest. Maar voor de rest wijs ik de inhoud van Tjepkema’s artikel naar het rijk der fabelen.¹ Het is een naïef en misleidend stuk. Tjepkema zet de lezer van de *Militaire Spectator* er volledig mee op het verkeerde been.

Kolonel Tjepkema’s artikel bevat naar mijn idee drie misvattingen. Dat is in de eerste plaats een volkomen onjuiste beoordeling van Lyautey’s methode, die we gemakshalve die van *hearts-and-minds* zullen noemen. Hoe paste Lyautey zijn ideeën toe en waren ze werkelijk succesvol? Het antwoord hierop had Tjepkema kunnen vinden in het door hem met instemming aangehaalde *The Conquest of Morocco* van Douglas Porch.² In dit fascinerende boek over de onderwerping van Marokko (toegespitst op de periode 1903-1914; de jaren waarin Lyautey militair commandant van de grensstreek tussen Algerije en Marokko was en – vanaf 1912 – bestuurder van het protectoraat Marokko) geeft Porch hierop een duidelijk beargumenteerd antwoord: Lyautey’s methode was: ‘a brilliant piece of salesmanship’ (p. 128), ‘more a public-relations exercise than a workable military formula’ (p. 187), ‘simply a sham’ (p. 278).

Waarom is de mythe van zijn methode dan zo lang in stand gebleven? Porch: niet omdat ze ‘any real success on the ground’ opleverde, maar omdat ze ‘a better image of the conquest’ presenteerde aan de politiek en het publiek in Frankrijk (p. 278). Porch laat zien dat de pogingen tot ‘economische penetratie’, zoals Lyautey het noemde, slechts marginaal succes

hadden en vaak aanleiding gaven tot nieuwe moeilijkheden (p. 184).

En wat betreft de scholen die Tjepkema hem overal laat oprichten: aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog ging slechts 3 procent van de Marokkaanse kinderen naar school (p. 298). In laatste instantie gaf ‘superior fire-power’ altijd de doorslag (p. 161), zoals bij de opstanden van Beni Snassen (1907) en Bou Denib (1908), die Lyautey met veel geweld neersloeg. Dat bezegelde het lot van zijn aanpak. Nogmaals Porch: ‘a great experiment had just collapsed in a heap’ (p. 199). En het is niet alleen Porch die een dergelijk oordeel velt. Lyautey onderscheidde zich van andere militairen door zijn benadrukking van de politieke en economische kanten van de pacificatie, maar dat besef resulteerde niet in voldoende concrete, praktische toepassingen en successen.

Hardvochtige oorlogvoering

De tweede misvatting in Tjepkema’s stuk betreft de aard van de koloniale oorlogvoering. Het gaat hier om oorlogen van verovering en onderwerping. Of het nu Marokko betrof of een ander gebied in Azië of Afrika: het doel was steeds die gebieden te veroveren en in bezit te nemen, te besturen (lieft indirect door middel van een inheemse elite die met de koloniale overheid samenwerkt) en economisch te ontwikkelen ten bate van het moederland.

De economische voorspoed zou dan automatisch ook ten goede komen aan de inheemse bevolking (wat soms zo was, al zijn er ook voorbeelden genoeg van het tegenovergestelde). Indien de bevolking tegenspartelde en vanwege haar achterlijkheid van geen vooruitgang wilde weten, was geweldgebruik geoorloofd. Krachtig militair optreden achtte men dan geboden om een eind te maken aan de ‘barbarij’, de corruptie, de uitbuiting door inheemse vorsten van de eigen bevolking en de onderlinge oorlogvoering. Geweldgebruik in de koloniën was bovendien niet aan regels en wetten gebonden, zoals dat (in enige mate) in Europa

1 A.C. Tjepkema, Lyautey en de inktvlek. In: *MS 177* (2008) (12) p. XX-XX.

2 Douglas Porch, *The Conquest of Morocco* (New York, Alfred Knopf, 1983). De paginavermeldingen komen uit deze (eerste) druk.

het geval was. Omdat de ongeciviliseerde tegenstander zich aan geen enkele oorlogsregel hield was in de strijd tegen hem nagenoeg alles geoorloofd.

Koloniale oorlogen werden daarom vaak op een hardvochtige wijze gevoerd. Frankrijk vormde daar geen uitzondering op. Lyautey evenmin, ervan overtuigd als hij was dat de gedwongen opname in het Franse rijk voor Marokko uiteindelijk alleen maar goeds met zich mee zou brengen. Lyautey was, hoe ‘verlicht’ ook, boven alles een veroveraar. Hoe sneller dat proces verliep, hoe minder slachtoffers daarbij aan Franse zijde vielen en hoe minder het de Franse schatkist kostte, hoe beter.

Misleidende vergelijking

De derde misvatting is Tjepkema’s overtuiging dat koloniale oorlogen in de versie van Lyautey, veel gemeenschappelijks hebben met hedendaags COIN-optreden, zoals dat bijvoorbeeld in Afghanistan wordt toegepast en dat we veel van deze historische ervaringen kunnen leren. Maar, zoals hij al in het voorwoord van Porch’s boek had kunnen lezen, ‘history is not about parallels’ (IX).

Het is mij een raadsel wat Tjepkema met zijn vergelijkingstabel wil. Men kan toch moeilijk volhouden dat het bij koloniale campagnes (zelfs à la een geïdealiseerde Lyautey) ging om ‘het communiceren van het politieke doel aan de bevolking’, ‘strikte handhaving van de rechtsnormen’, ‘begeleiding van diplomatie’, ‘beperking van het geweld’, en ‘respect voor de inheemse cultuur’.

Het is misleidend en onjuist om te beweren dat de koloniale pacificatie elementen van zowel een ‘vecht’- als ‘opbouwmissie’ bevatte en dat het als het ware om een vroege versie van de *comprehensive approach* ging. Als het gaat om de vraag of wij van die koloniale strijd iets kunnen leren, dienen we niet op ‘overeenkomsten’ te letten. Belangrijker lijkt mij de vraag: indien de methode-Lyautey zo goed bedacht was maar in de praktijk weinig opleverde, kunnen wij dan van de mislukking ervan iets leren?

Dr. J.A. de Moor – NIMH ■

De dupliek van auteur Tjepkema wordt gepubliceerd in het januarinummer.
de hoofdredacteur

Who is the boss?

Onlangs nam ik in de MS kennis van een artikel van dr. M.F.J. Houben*. In de derde alinea ‘waar bevinden we ons nu’ gaat de betrokkene in op de positie van de CDS. Hij stelt daarbij ‘dat besluit hield namelijk een “opwaardering” van de directeuren tot hoofd-directeur in’. Eerstens geeft hij niet aan welke directeuren hij daarbij op het oog heeft/had, maar ik denk dat dit ook een verkeerde presentatie van de werkelijkheid is.

Niet de directeuren zijn ‘opgewarderd’, maar de directeuren-generaal (P), (M) en in een later stadium DGE&F (schaal 19, of beter gezegd bijlage A van het BBRA, want in rijksdienst) zijn

neerwaarts bijgesteld naar bijlage B (schaal 18). Dit heeft als zodanig geen invloed gehad op het rangsniveau van de op de functies geplaatste militairen in de rang van luitenant-generaal, maar wel voor de CDS, die onder voorbehoud van zijn taakverandering is gepromoveerd tot generaal. In de oude situatie dat defensie nog beschikte over DG’s stond de (toen nog) Chef Defensiestaf op gelijk niveau binnen de ambtelijke hiërarchie.

Dat de situatie inmiddels is gewijzigd, is evident, maar dus niet op de wijze zoals gepresenteerd.

Drs. A. Geurts ■

* *Militaire Spectator* 177 (2008) (10) blz. 588-589.

Hefboom Defensie

dr. M.F.J. Houben – luitenant-kolonel der mariniers*

In de financiële wereld zijn ze er dol op: de hefboom. Meestal heeft het met geleend geld te maken. Klein voorbeeld: als je duizend euro wilt beleggen, dan kun je die 1.000 euro in een fonds stoppen en hopen op een goed rendement. Je kunt echter ook voor 1.000 euro geld lenen – stel: je leent 10.000 euro tegen 10 procent rente – en stopt dat geleende geld, nu 10.000 euro, in hetzelfde fonds. Zo creëer je een hefboom en rendeert je oorspronkelijke 1.000 euro, zolang het goed gaat, aanzienlijk beter. Een *leveraged buy out* is het met geleend geld overnemen van een bedrijf (dat vervolgens met een enorme schuld wordt opgezadeld). *Leveraged* producten zijn producten die als het ware een extra zetje krijgen. Zolang het goed gaat, valt er met deze aanpak veel geld te verdienen. Gaat het mis, dan gaat het ook meteen flink mis. Want een hefboom zorgt voor een grotere *swing: up* maar ook *down*.

Dit hefboomprincipe is universeel toepasbaar. Archimedes formuleerde het algemene principe: ‘geef me een plek om te staan en ik beweeg de aarde’. Met een hefboom en een plek om te staan, krijg je zelfs de aarde van zijn plaats. In deze bijdrage een korte bespiegeling op dit fenomeen en de vraag of Defensie in het buitenlandbeleid van Nederland een hefboomfunctie kan vervullen.

Force multipliers en effect multipliers

Het idee van een hefboom is niet nieuw. In gewoon Nederlands: de kracht van de som is bij voorkeur groter dan de som van de (afzonderlijke) krachten. Een bekende hefboom in militaire kringen is het idee van de *force multiplier*. Door een infanterie-eenheid van trucks of heli-

kopters te voorzien, vergroot je de inzetbaarheid van die eenheid. De trucks of helikopters zijn in dit geval de *force multiplier*. Door te werken met tankervliegtuigen wordt het bereik en daarmee de bruikbaarheid van andere vliegtuigen, bijvoorbeeld bommenwerpers, sterk vergroot. In dit geval zijn de tankervliegtuigen de *force multiplier*. Slimme munitie en genetwerkt optreden zijn ook bekende *force multipliers*. Maar niet alleen hardware heeft dat effect: ‘voortdurend optimisme is ook een *force multiplier*’, aldus generaal Colin Powell.

Investeren in nog meer infanterie of nog meer bommenwerpers levert dus relatief weinig extra op. Het is slimmer om *force multipliers* te identificeren en daarin te investeren, want over het geheel genomen neemt daarmee de hoeveelheid gevechtskracht meer dan proportioneel toe: de hefboom in actie. Kortom: door kritisch en slim na te gaan hoe de aanwezige *punch* van een krijgsmacht kan worden vergroot, kan een relatief kleine krijgsmacht een aanzienlijke hoeveelheid gevechtskracht op de mat brengen. *Force multipliers* stellen je in staat om, wat de Britten noemen, *to punch above your weight*.

Denkend in effecten is de vraag: hoe vergroot je het effect? Kleine analogie uit de keuken: de smaakversterker. Het effect van zout of zoet wordt versterkt. Wij zijn op zoek naar een militaire smaak- of effectversterker: de *effect multiplier*. Ik noem er enkele: massacommunicatie is een *effect multiplier*. Niet alleen kinetisch optreden maar ook ‘groot-kaliber communicatie’. Eenheden en operators zijn weliswaar ‘actoren’, gericht op het uitvoeren van bepaalde acties, maar zeker ook ‘effectoren’, die worden ingezet om een specifiek effect te bewerken.

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van kolonel (KL) Frans Matser en luitenant-kolonel der mariniers Marc Houben.

Tactische combinatie, strategisch effect

Een variant op deze manier van denken waarbij $1 + 1 = 3$, is wat ik zal noemen: tactische combinatie, strategisch effect. Recente operaties laten zien dat de partij die het best in staat is om de verschillende operationele capaciteiten gedurende een operatie te combineren – wint! Door slim te combineren op tactisch/operationeel niveau, kan een strategisch effect worden bereikt. Een combinatie die in Irak en Afghanistan steeds vaker wordt gebruikt, is die van *Special Forces* en reguliere eenheden. Dit concept – dat *twinning* of *Hydra* wordt genoemd – is weliswaar in ontwikkeling maar zet in op de combinatie van unieke kenmerken en vermogens van verschillende typen eenheden. Het SF-team levert hoog gekwalificeerd personeel met speciale apparatuur die – als ik mij zo mag uitdrukken – een speciaal ‘kunstje’ kunnen uitvoeren. Hierdoor neemt de effectiviteit van de reguliere eenheid – die niet in staat is om dat kunstje uit te voeren maar dat kunstje wel nodig heeft om operationeel succes te boeken – enorm toe, hetgeen missiesucces dichterbij brengt.

Twee andere voorbeelden. De Amerikaanse landmacht gebruikt al jaren kleine SF-teams om grote(re) guerrilla-eenheden op te leiden. Zo kan een SF-team dat uit twaalf man bestaat een compagnie(+) opleiden, trainen en aansturen in een operatie. En het was kolonel John Boyd die de *high/low* mix bedacht: door een grote hoeveelheid aan goedkope vliegtuigen te combineren met enkele zeer capabele *silver bullet* vliegtuigen, had de eenheid het effect van een veel grotere eenheid. De crux voor het grondoptreden is het identificeren van die *silver bullets* en de slimme combinatie die dat hefboomeffect teweegbrengt. Dit is veelal situationeel bepaald en wellicht zullen we ook moeten accepteren dat voor sommige situaties geen *silver bullets* bestaan.

Hard power en soft power

De derde variant waar een hefboomeffect mogelijk is, is de combinatie van *hard* en *soft power*. Harvard-professor Joseph Nye heeft het begrip *soft power* gepopulariseerd. *Soft power* is het vermogen om op een indirecte manier het gedrag of de belangen van anderen te beïnvloeden

via bepaalde culturele of ideologische kenmerken van de eigen organisatie. Denk bijvoorbeeld aan de aantrekkingskracht van de Europese Unie op staten in Midden- en Oost-Europa. Deze landen voelden zich zo sterk aangetrokken tot de EU dat dit voldoende motivatie was om vergaande veranderingen in de maatschappelijke structuur en de werking van de democratie door te voeren.

Duidelijk is dat, als gevolg van globalisering en de informatierevolutie de invloed van *soft power* toeneemt. Groeiende internationale verbondenheid stelt groepen en individuen in staat zich, zonder aan fysieke of nationale grenzen gebonden zijn, te organiseren rondom gezamenlijke thema's en belangen. De aantrekkingskracht van ideeën, culturen en *life styles* wordt vooral gemeten naar de mate waarin ze individuele belangen en interesses dienen. Opvallend is dat een steeds grotere diversiteit aan spelers *soft power* gebruikt. Ook criminelen en terroristen hebben het ontdekt als een belangrijke manier om invloed, loyaliteit en populistische instemming te verkrijgen. Daartoe worden liefdadigheidsorganisaties opgezet, ziekenhuizen en scholen gefinancierd. Duidelijk is dat een mix van *hard* en *soft power* effectiever blijkt dan alleen *soft* of *hard power*.

Defensie levert *hard power*. Het motto van onze Amerikaanse collega's – *marines carry a big stick* – is daar een mooie illustratie van. Ongetwijfeld bedoeld om mee te slaan maar in toenemende mate ook als hefboom gebruikt. Niet alleen voor eigen operaties, maar ook in de *comprehensive approach*, waarbij Defensie, diplomatie en ontwikkelingssamenwerking samengaan en elkaar versterken. Het succes van de *comprehensive approach* – waarvan de essentie de combinatie van *hard* en *soft power* is – is die combinaties zo te kiezen dat de bijdrage van Defensie een hefboomeffect heeft. Waarmee we, met een knipoog naar de collega's van BZ, kunnen spreken van *leveraged* buitenlands beleid. Soberheid is echter geboden. Want een hefboom in verkeerde handen is een gevaarlijk instrument: de negatieve gevolgen van een verkeerd gekozen tactische combinatie, worden immers ook aanzienlijk vergroot. ■

Blond

L. Polman*

Journalisten die nu nog steeds niet zonder militaire escorte buiten de poorten van Kamp Holland durven rondkijken, zijn wel erg sneu, zei onlangs een Nederlandse militair in Tarin Kowt. Hij refereerde aan de gegroeide veiligheid in Tarin Kowt. De pers kan er zonder gevaar rondlopen. Het verhaal van Uruzgan zou vanaf nu dus ook vanuit de opvattingen en ervaringen van de bevolking van de Afghaanse provincie beschreven moeten kunnen worden en niet meer uitsluitend vanuit het perspectief van de *embedded* journalist. Op minder dan een handvol na bezochten alle Nederlandse journalisten Uruzgan tot nu toe aan het handje van Nederlandse militairen.

Met *embedded* journalistiek hoeft niks mis te zijn, als hetzelfde verhaal tenminste óók maar *unembedded* wordt gevolgd. De oorlogscorrespondent van *The New York Times*, Dexter Filkins, doet dat meesterlijk in zijn boek *The Forever War*, dat in november verscheen bij uitgeverij Contact in Amsterdam. Filkins beschrijft de oorlog in Irak afwisselend vanuit het perspectief van de – vaak doodsbang – Amerikaanse militairen en met de ogen van – vaak ten minste zo bange – Irakezen. De wederzijdse misverstanden over wat er allemaal wel en niet in de hoofden van ‘die anderen’ om zal gaan, blijken groot. Zo groot, dat succes van de *hearts and minds*-strategie bij lange na niet gegarandeerd lijkt. Over één ding echter blijken Amerikanen en Irakezen het roerend eens: het belang van blonde dames. Een Amerikaanse *captain* deelde dat inzicht met journalist Filkins. Samen lopen ze over een weg vol kraters. Ze vorderen langzaam, want speuren onderweg naar verborgen draden, losgewoelde aarde en andere aanwijzingen voor berrbommen. Het is een snikhete ochtend in Ramadi. De wandeling, en het overleven ervan, scheidt een band tussen de twee mannen en de *captain* vertelt over zijn ervaringen. ‘We hadden bijvoorbeeld een

geweldige truc bedacht om dorpen te kunnen doorzoeken,’ zei hij. ‘Dit was toen we nog in Mosul gelegerd waren. We hebben een meisje in de compagnie – een blonde stoot. We moesten al die dorpen daar op de aanwezigheid van wapens controleren. Die dorpen daar zijn echt verschrikkelijk. Dus dan reden we binnen, parkeerden ergens in het centrum en dan lieten we die blonde meid bovenop een van de *Bradleys* klimmen. Helm af en dan kwam al dat blonde haar te voorschijn. En wij toeteren door de luidspreker: Deze vrouw is te koop! Blonde vrouw te koop! En verdomd als niet iedere man in zo’n dorp dan binnen twee minuten om die *Bradley* heen stond. Irakezen zijn gek op blonde vrouwen. Gék! Want die hebben ze daar zelf niet.’

‘Dus die meid stond daar dan op die *Bradley* en dan hielden we een veiling. De hoogste bieder zou haar krijgen. Die kerels door het dolle heen! Ze boden hun geiten, vrachtwagens, al hun geld, hun kinderen. Alles! En ik stond daar dan van: Nee, dat is te weinig, nee, is nog steeds niet genoeg. En zij nóg meer bieden. Een van ons stond intussen met zijn vinger aan de trekker, voor het geval de boel uit de hand zou lopen. Helemaal wild werden die Irakezen. En terwijl wij met die veiling bezig waren, vielen onze jongens op hun gemak alle huizen in dat dorp langs de achterkant binnen. Ze kwamen daarbij alleen nog vrouwen en kinderen tegen. Stapels wapens haalden we zo op. Het hele dorp haalden we leeg. Zonder problemen.’

‘En die veiling? Hoe liep het daar dan mee af?’ vroeg de journalist. ‘Die sloten we,’ zei de *captain*. ‘We zeiden gewoon dat de biedingen niet hoog genoeg waren. Ze waren daar dan wel pissig over, maar accepteerden het.’

Even zweeg de *captain*. Dan: ‘We hebben het zo in drie dorpen gedaan. Iedere keer werkte het uitstekend. Maar toen werden we op het matje geroepen. Iemand had over onze methode gehoord. En ze waren er niet blij mee. Ikzelf vond het eigenlijk wel briljant. Het was het slimste wat we in deze oorlog gedaan hebben.’ ■

* Mw. L. Polman is freelance journalist en auteur van 'k Zag twee beren. De achterkant van VN-vredesmissies. In oktober verscheen haar nieuwe boek *De Crisiskaravaan. Achter de schermen van de noodhulpindustrie*. Hierin schetst zij het dilemma van hulpverlening in conflictgebieden.

Het beleg en de inname van Bergen op Zoom en het fort de Roovere in 1747

Opgetekend door Jacob Eggers

Uitgegeven door de Stichting Vrienden van de West Brabantse Waterlinie en de Geschiedkundige Kring van Stad en Land van Bergen op Zoom (Bergen op Zoom, 2007)

184 blz.

ISBN 978-90-6469-834-7

€ 17,-

Bergen op Zoom staat in de oudere historiografie bekend als de Vestingmaagd. Deze erenaam dankt de stad aan het feit dat zij tijdens de Tachtigjarige Oorlog wel een paar keer is belegerd, maar nooit is ingenomen. Die naam ging teloor toen de Fransen na een beleg van twee maanden op 16 september 1747 de vesting binnendrongen en de bezetting zich overgaf.

Over het verloop van de strijd aan Franse zijde is in 1750 een verslag gepubliceerd, waarvan in 2007 een Nederlandse vertaling verscheen. Deze vormt de kern van een gezamenlijke uitgave van de Stichting Vrienden van de West Brabantse Waterlinie en de Geschiedkundige Kring van Stad en Land van Bergen op Zoom. De bemoeienis van de stichting met deze publicatie hangt samen met het feit dat het oorspronkelijke boek tevens een verslag bevat van de strijd om Fort de Roovere. Dit was een steunpunt in de Linie van Bergen op Zoom naar Steenberg, die tegenwoordig in onhistorische zin als de West-Brabantse Waterlinie wordt aangeduid.

Militair en wetenschapper

Het *Journal du Siège de Bergopzoom*, en *MDCCXLVII*, zoals het verslag uit

1750 officieel heet, is opgetekend door Jacob Eggers, een uit Zweden afkomstige militair, die in 1704 in Dorpat (nu: Tartu, Estland) werd geboren. Als jongeman kwam hij in Zweden terecht, waar hij voor een militaire carrière koos. Vanaf 1725 verbleef hij enige jaren in het Franse leger. Hij maakte toen vanuit Frankrijk een reis door Brabant en Holland, waarbij hij wegens zijn interesse voor de vestingbouw waarschijnlijk ook Bergen op Zoom heeft bezocht. Naderhand diende hij nog bij verschillende andere legers.

In 1747 kreeg Eggers, inmiddels in Saksische dienst, de kans om als waarnemer aan Franse kant het beleg van Bergen op Zoom mee te maken. Eggers, die het in Zweden uiteindelijk tot generaal-majoor bracht, was ook als wetenschapper actief. Hij werkte mee aan verschillende publicaties en legde voor de Zweedse Academie van Wetenschappen een grote boekenverzameling aan. Begin 1773 maakte de dood een eind aan zijn avontuurlijke en arbeidzame leven.

Het beleg dat in het besproken boek centraal staat was een onderdeel van de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748). Omdat de Republiek zich in het verleden met Oostenrijk

had verbonden, raakte zij in 1743 ook zelf bij de strijd betrokken. Na in de drie voorafgaande jaren de Zuidelijke Nederlanden te hebben veroverd tastten de Fransen in 1747 het Staatse grondgebied aan. Hun opperbevelhebber, Maurits van Saksen, had zijn zinnen gezet op Maastricht, maar deze stad werd door een omvangrijke geallieerde troepenmacht beschermd. Om dat leger ertoe te bewegen van de vesting weg te trekken gaf Maurits zijn onderbevelhebber, de graaf van Löwenthal, opdracht Bergen op Zoom te belegeren.

Gedetailleerde beschrijving

Eggers beschrijft de operatie van etmaal tot etmaal, waarbij de nadruk aanvankelijk op het omvangrijke graafwerk ligt. Von Löwenthal volgde de belegeringstactiek van Vauban. Deze liet, als de naderingsloopgraven een eind waren gevorderd, een parallel aanleggen. Deze dwarslinie, die bescherming bood tegen beschietingen en uitvallen vanuit de vesting en ruimte schiep voor de bouw van belegeringsbatterijen, vormde tevens het uitgangspunt voor het verdere graafwerk. Steeds wanneer de vesting weer een stuk was genaderd, werd er een nieuwe parallel aangelegd.

Eggers' verhaal bevat voldoende details om het verloop van de operatie op de voet te kunnen volgen. Dat is onder andere het geval bij de strijd die de mineurs van beide partijen, tijdens een latere fase van het beleg, met elkaar uitvochten. Deze militairen waren gespecialiseerd in het plaatsen en ontsteken van mijnen (springladingen) die ze in hun zelf gegraven gangen aanbrachten. De beschrijving van dit proces wordt

beeldend ondersteund door de bijgevoegde reproductie van een detailkaart uit Eggers' journaal.

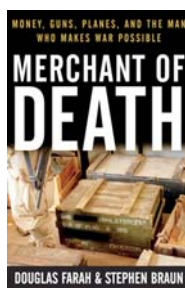
Buiten de Nederlandstalige weergave van het verslag bevat het boek onder meer de vertaling van de herdenkingsrede die de Zweedse Academie van Wetenschappen in 1773 over Eggers liet uitspreken. Omdat deze hagiografisch getinte bijdrage betrekkelijk weinig details over hem bevat, was een biografische

schets, waarin zijn levensverhaal verder was uitgediept, beter op zijn plaats geweest. De vertaalde tekst doet typografisch wat rommelig aan. Dat komt deels doordat de vestingbouwkundige termen, die achterin worden verklaard, onnodig in cursief zijn gezet. De lezer zou een hem onbekende term zeker wel uit zichzelf in de betreffende lijst hebben opgezocht. Storend zijn verder de vele tekststaken rond de aanvullende passages. Soms gaat het

om woorden en zinsneden die deel uitmaken van de vertaling en dus niet tussen tekststaken hoeven, soms om een nadere explicatie, die in een voetnoot thuishoort.

Ondanks deze kritiekpunten is het prachtig uitgevoerde boek de moeite van het lezen meer dan waard.

Drs. J.P.C.M. van Hoof, NIMH

Merchant Of Death

Money, Guns, Planes, and the Man Who Makes War Possible

Door Douglas Farah en Stephen Braun

Hoboken (John Wiley & Sons) 2007

308 blz.

ISBN 978-0-470-26196-5

€ 15,-

In *Merchant of Death* beschrijven de twee Amerikaanse onderzoeksjournalisten Douglas Farah en Stephen Braun de handel en wandel van één van de meest beruchte internationale wapenhandelaars van deze tijd, Viktor Bout.

Viktor Bouts naam dook voor het eerst op in het begin van de jaren negentig. Bout had voor zover de auteurs konden vaststellen voor de Russische militaire geheime dienst gewerkt en was daardoor goed bekend met de conflictgebieden in Afrika en Centraal-Azië. Hij wist door zijn contacten niet alleen de weg te vinden naar de overtollige wapenvoorraden van de voormalige Sovjet-Unie, maar kon ook de hand

leggen op vele oude Russische transportvliegtuigen en hun bemanningen die in de voormalige Sovjet-republieken werkloos waren geworden.

Imperium

In Afrika en brandhaarden zoals Bosnië, Irak en Afghanistan bleek het à la minute (kunnen) afleveren van grote ladingen wapens op geïmproviseerde *airstrips* goud waard. Bout bouwde, verspreid over de wereld, een ondoorzichtig netwerk van (handels)firma's en vliegtuigmaatschappijtjes op die zijn wapenhandel faciliteerden met het witwassen van betalingen uit dubieuze bronnen. De firma's zorgden ook voor valse documenten zoals *end user certificates*, im- en export-

vergunningen, vliegtuigregistraties en vluchtplannen. Bout beheerste in feite de hele keten.

De auteurs beschrijven hoe Bout er zo zonder al te veel moeite in slaagde zijn luchtvloot en zijn lading uit het zicht van al te strenge douane- en luchtvaartautoriteiten te houden en VN-embargo's te omzeilen. Kortzichtig eigenbelang van autoriteiten en ontoereikende (inter)nationale wet- en regelgeving gekoppeld aan falend toezicht, hielpen Bout zijn onderneming tot een enorm imperium uit te bouwen. Jarenlang kon hij aan vervolging ontkomen.

Gevolgen

Viktor Bout is een extreem voorbeeld van de mondiale illegale wapenhandel. *Merchant of Death* laat juist dááardoor goed uitkomen wat daarvan de gevolgen zijn. Allereerst zijn daar natuurlijk de gevolgen van de volstrekt immorele en onethische illegale handel in wapens. Het winstbejag gaat bijvoorbeeld zover dat het aanwakkeren van nieuw bloedvergieten niet uit de weg wordt gegaan. Bovendien overstijgt het effect van de omvang-

rijke wapenleveranties aan een strijder of een groep opstandelingen het lokale niveau en blijft vaak zelfs niet begrensd tot één enkel land. Hele regio's worden hier dan het slachtoffer van, zoals bijvoorbeeld West-Afrika en de regio van de Grote Meren. Het wankele machtsevenwicht in deze kwetsbare regio's, mede opgebouwd door internationale diplomatie en ontwikkelingshulp, is niet opgewassen tegen vliegtuigladingen vol wapens, variërend van Kalasnikovs tot bewapende helikopters. Wanneer de internationale gemeenschap besluit in te grijpen, dan moet zij vrezend voor de veiligheid van haar *peacekeepers* en hulpverleners, die naast de lokale bevolking de volgende

slachtoffers zijn van Bouts illegale activiteiten.

Gedegen reputatie

Farah en Braun zijn journalisten met een zeer gedegen (onderzoeks-) reputatie. Het overtuigend gepresenteerde feitenmateriaal en hun vlotte schrijfstijl bevestigen hun goede naam. Hun bronnenmateriaal komt uit uitgebreide eigen research en dat van een klein maar toegewijd internationaal netwerk *Bout-jagers* (tip: bezoek eens hun websites, bijvoorbeeld <http://yorkshire-ranter.blogspot.com>).

Het boek illustreert zoals gezegd hoe moeilijk het is om ondanks alle vergaarde informatie de nodige aandacht te krijgen voor illegale wapen-

handel, arrestatiebevelen uit te laten vaardigen of bewijs hard te maken voor de rechter. De zaak tegen de Nederlandse wapenhandelaar Guus Kouwenhoven, die in het boek ook met Bout in verbinding wordt gebracht, is daar een (ander) treffend voorbeeld van. Het tegen Kouwenhoven verzamelde bewijs hield geen stand voor het Gerechtshof in Den Haag en hij werd op 10 maart 2008 vrijgesproken van oorlogsmisdaden en wapenhandel in Liberia.

Bout is op 6 maart 2008 in Thailand gearresteerd. Zal zijn arrestatie wel tot een veroordeling leiden?

Ltkol drs. J.L. Voetelink

Tropenjaren. Ploppers en Patrouilles

Het dienstplichtig 2e Eskadron Huzaren van Boreel in Nederlands-Indië 1947-1950

Door Jacques A.C. Bartels
Amsterdam (De Bataafsche Leeuw) 2008
470 blz., geïllustreerd
ISBN 978 90 6707 633 3
€ 25,-

In de militaire geschiedschrijving is er de laatste decennia steeds meer aandacht voor de ervaringen van de 'gewone soldaten'. Wat wel aangeduid wordt als *new military history* begon in 1976 met het inmiddels klassieke werk van John Keegan, *The Face of Battle*. Hierin beschrijft hij hoe soldaten de grote veldslagen van Agincourt, Waterloo en de Somme beleefden. Dat levert een heel ander verhaal op dan de traditionele beschrijving, gericht

op de besluitvorming van commanderende generaals. Internationaal is inmiddels een groot aantal van dergelijke studies verschenen.

Voor de Nederlandse situatie is een gedetailleerde beschrijving van gevechtsacties vanuit het perspectief van de deelnemers 'op de grond' moeilijker, gezien de beperktere operationele inzet van de Nederlandse krijgsmacht. De krijgsv verrichtingen in Nederlands-Indië

vormen hierop een uitzondering. Ruim honderdduizend Nederlandse militairen waren in de jaren 1946-1949 actief in de archipel, niet alleen tijdens de Politionele Acties, maar ook in de perioden daaromheen in een jarenlange guerrilla. Hierover is in de loop der jaren veel gepubliceerd, ook over de belevenissen van 'Jan soldaat'. Kan Jacques Bartels, in zijn omvangrijke en fraai uitgegeven boek, hier nog iets aan toevoegen? Ik denk het wel.

Primaire bronnen

Bartels beschrijft de ervaringen van het 2e eskadron Huzaren van Boreel vanaf het moment van opleiding in Amersfoort in het najaar van 1947 tot dat van terugkeer uit de Oost in het voorjaar van 1950. Het eskadron maakte dus zowel de Tweede Politionele Actie van december 1948 mee als – en dat is wellicht nog belangrijker – de periode waarin de 'pacifi-

catie' het felst was. Met andere woorden: een periode van guerrilla-oorlogvoering die de bloedigste fase van het Nederlandse optreden in Indië vormde. Juist in die guerrilla-fase, waarin de troepen van de *Republik Indonesia* met succes gebruik maakten van strijdmiddelen als trek bommen, leed het eskadron veruit de meeste verliezen. Van de 240 man keerden er veertien niet terug. Twaalf van hen vonden de dood door 'IED's'.

Maar het is niet alleen van belang dat dit boek zo'n lange periode van de Indische gevechtservaring beschrijft. Een sterk element is dat zo veel primair bronnenmateriaal van de huzaren benut kon worden. Goed spuurwerk en de onderlinge contacten tussen de veteranen leverden dagboeken en fotoalbums op, aangevuld met herinneringen die nu nog vaak zo scherp op het netvlies van deze oud-militairen staan. De basis van Bartels' onderzoek vormden de brieven van zijn vader, de in 1992 overleden bekende cavalerieofficier J.A.C. Bartels. Belangrijke aanvullingen afkomstig van andere leden van het eskadron maken het beeld compleet. Dan wordt duidelijk hoe een cavalerie-eenheid, in feite als een infanterie-eenheid, in een vreemde, vijandelijke omgeving tegen een vaak onzichtbare vijand moest vechten. Juist de vele verplaatsingen van de verkenners maakten hen kwetsbaar voor bembommen, *snipers* en andere gevaren.

Spiegel

Bartels' bronnenmateriaal laat ons bijna van dag tot dag de belevenissen meemaken. De gevoelens die hierbij optreden zijn de klassieke

emoties van elke soldaat die zo'n enerverende periode vol onvoorspelbare gebeurtenissen beleeft. Die herkenbaarheid maakt dit boek niet alleen als document voor de Indische gevechtservaring van belang, maar ook als spiegel voor huidige militairen in uitzendgebieden. In deze zin doet het boek denken aan Richard Holmes' *Acts of War*, een boek dat iedere militair zou moeten lezen omdat het de universele ervaring van het gevechtveld zo beeldend weergeeft aan de hand van persoonlijke ervaringen uit alle tijden. Bartels geeft goed inzicht in het patrouillelopen, soms dagen achtereen, zowel bij dag als nacht. Maar ook de beleving van de eerste gesneuvelde in september 1948 komt aan bod, evenals contrastperiodes van verlof en sleur en 'hoogtepunten' als het bezoek van Sint-Nicolaas en de viering van Kerstmis.

Het boek geeft ook inzicht in de worsteling met de onzekerheid wanneer de missie zou aflopen en met de besluiten van de 'grote politiek' die, ver boven de hoofden van de soldaten, vaak in schril contrast stonden met hun beleving van de werkelijkheid van het gevechtveld. *Tropenjaren* schetst een goed beeld van de uitzichtloosheid van een splend guerrilla-conflict en dat is maar al te herkenbaar vanuit de vele vergelijkbare conflicten.

De belevenissen van het eskadron beslaan veruit het grootste deel van Bartels' boek, van blz. 30 tot 385. Ze worden gevolgd door enkele 'toegiften': een letterlijke transcriptie van de brieven van majoor Bartels (november 1947-februari 1949) en twee aanvullende hoofdstukken.

Het eerste behandelt de lotgevallen van de huzaren, toen jonge twintigers, na hun terugkeer in Nederland. Bartels concludeert dat zij hun draai snel hebben kunnen vinden en een maatschappelijke carrière hebben kunnen opbouwen (blz. 438). Het tweede aanvullende hoofdstuk gaat in op huzaren die tijdens de Tweede Wereldoorlog in Duitse dienst waren getreden. Bartels stelt dat minstens acht huzaren uit het eskadron een 'gemengde carrière' hadden (blz. 443). Van twee van hen geeft hij een uitvoerige biografie. Dit is een interessante bijdrage aan een moeilijke episode uit de Nederlandse militaire geschiedenis. Opvallend is dat de mede-huzaren, die wisten van het oorlogsverleden van hun collega's, daarvan geen punt maakten.

Tropenjaren is voorzien van vele foto's uit privéalbums – altijd een originele bron – en van fraai kaartmateriaal verzorgd door het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. Dr. J.A. de Moor tekent voor het voorwoord. Het boek is een mooi voorbeeld van wat operationele geschiedenis in de lijn van *new military history* kan zijn. Van zulke geschiedschrijving kunnen we nooit genoeg hebben.

Prof. dr. W. Klinkert, NLDA/FMW

SUMMARIES

P. van Hattem – Iranian Influence in Afghanistan, 1979-2008

Iran and Afghanistan, both non-Arab countries, share a border and a common past. The author explores how Iran has influenced Afghanistan between 1979 and 2008. After the 1970s, when the Afghan economy became more and more dependent on Iran, a decade of Soviet military occupation followed. During the 1980s, Afghanistan saw civil war and

the rise of the Taleban. From 2001 onward, the US and its allies brought Western influence. Through the years Iranian influence in Afghanistan kept on growing. Ultimately, the effects of a pragmatic Iranian approach depend on the real power of the central Afghan government.

J.L. Hovens – European Gendarmerie Force

The author tries to answer the question whether the European Gendarmerie Force (EGF) meets the requirements of the public security gap. After describing this conceptual framework, he details the capabilities to close that gap. By comparing these capabilities with those of the EGF he clarifies that this police force provides in a still growing demand for forces of the

constabulary type. The specific cooperation of the EGF member forces is still at an early stage and an adequate answer to numerous questions still has to be found. The author wonders why the Dutch contribution is not more substantial. He maintains it would be recommendable if the Netherlands had an EGF IPU – with sustainability – at its disposal.

A.C. Tjepkema – Lyautey and the Ink Blot

Military operations in Uruzgan are *counterinsurgency* (COIN) operations. Both fighting and rebuilding are elements of this type of mission. Earlier this was the case during colonial pacification. The so-called ink blot approach as practiced in Uruzgan dates back to the *tache d'huile* doctrine from French colonial history. This method, originally born in French

Indo-China, was refined and used by general Hubert Lyautey in Madagascar and Morocco. Lyautey was successful, the author says. But the experiences of the Dutch Armed Forces also count. The study of these experiences during colonial pacification might contain relevant lessons for modern COIN operations.

G.L. de Gooijer – Civil Support in Operational Areas

Civil support of armies during operations has been of all ages and it is an accepted phenomenon. Since a couple of years, however, there is discussion on the use of *Private Military Companies* (PMCs). International experiences seem to dominate this debate. But according to the author they do not necessarily reflect the Dutch position and situation.

In this article, he answers several questions: What are the Dutch guidelines concerning civil support, what is the added value of civil support, and what are the risks and limitations? The author goes into a recent report to the government by an advisory commission and asks what will happen in the future if Dutch policy stays focused on the use of civil support.

Artikelen uit de *Militaire Spectator* op internet

In verband met het 175-jarig bestaan van de *Militaire Spectator* zijn artikelen uit het tijdschrift gedigitaliseerd. Ze zijn toegankelijk via de website van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Ga naar www.kvbk.nl en klik het menu Cultureel Erfgoed aan.

Welke informatie te downloaden is staat uitgelegd in het menu Wat treft u aan.

Zoektips zijn te vinden in het menu Uitleg zoekfunctie.

Opgevraagde artikelen verschijnen in PDF-formaat op het scherm.

Het erfgoed omvat ruim 25.000 artikelen, waaronder ook jaarredes, symposia en wetenschappelijke jaarberichten.